

HI-TECH PUNJAB

(No.1 Notes Provider in Punjab)

[DEMO NOTES]

for

[Master Cadre]

[Lecturer Cadre]

[PSTET-I and II]

[PATWARI]

[PRINCIPAL]

[HEAD MASTER]

[BPEO]

[PUNJAB POLICE]

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

HI-TECH PUNJAB

(No.1 Notes Provider in Punjab)

➤ ਸਾਫ ਸੁਥਰੇ, ਘੱਟ ਰੇਟ, ਵਧੀਆ ਕੰਪਿਊਟਰਾਈਜ਼ਡ ਮਟੀਰੀਅਲ

Sr	Paper/ Exam Name	Page Number
1	Master Cadre History	3-14
2	Master Cadre Civics	15-29
3	Master Cadre Punjabi	30-42
4	Lecrurer Cadre History	43-59
5	Lecturer Cadre Pol. Science	60-97
6	PSTET- SST	98-120
7	PSTET- Pedagogy	112-126
8	PSTET- Punjabi	127-135
9	PSTET- English	136-154
10	PATWARI-GK	155-156
11	PATWARI-Computer	157-159
12	PATWARI-Punjabi	160-162
13	PATWARI-Mental Ability	163-165
14	PRINCIPAL/Head	166-176
15	Constable/ Sub-Inspector	177-229
16	ਨੋਟਸਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ	230-230

ਨੋਟ: ਨੋਟਸ ਲੈਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਸਾਥੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ DEMO ਨੋਟਸ ਪੜ ਕੇ ਚੈਕ ਕਰੋ।
ਜੇਕਰ ਨੋਟਸ ਵਧੀਆ ਲੱਗਣ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਨੋਟਸ ਪੋਸਟ ਜਾਂ ਕੋਰੀਅਰ
ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

Send MSG on Whatsapp or Call: 88470-11495

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[Master Cadre History]

3. ਜੈਨ ਧਰਮ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ

3. Jainism and Buddhism.

ਭਾਗ-1 (ਜੈਨ ਧਰਮ) (JAINISM)

6ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਫੈਲ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਦੁਖੀ ਸਨ। 6ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਮਗਧ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਿੰਬੀਸਾਰ ਅਤੇ ਅਜਾਤਸ਼ਤਰੂ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਫੈਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਕਾਰਨ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਜੈਨੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲਾਲਚੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਯੱਗਾਂ ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਖਰਚਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕ ਸੂਦਰਾਂ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੀਚ ਸਮਝ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਾੜੇ ਸਲੂਕ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੰਦਰਾਂ, ਖੂਹਾਂ, ਤੇ ਜਾਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਔਖੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੜਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹਿੰਦੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਉਠਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਲੋਕ ਵੀ ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ ਸਨ।

ਜੈਨ ਧਰਮ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਧਰਮ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਕੁੱਲ 24 ਤੀਰਥਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਤੀਰਥਕਾਰ ਰਿਸ਼ਬਨਾਥ, 23ਵਾਂ ਪਾਰਸ਼ਵਨਾਥ, 24ਵਾਂ ਮਹਾਂਵੀਰ ਸੀ। 23ਵੇਂ ਅਤੇ 24ਵੇਂ ਤੀਰਥਕਾਰ ਵਿਚ 250 ਸਾਲ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਜੈਨ ਧਰਮ ਦਾ ਅਸਲੀ ਸੰਸਥਾਪਕ ਮਹਾਂਵੀਰ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਵੀਰ ਨੇ ਸੰਨਿਆਸ ਨੂੰ ਨਿਰਗ੍ਰੰਥ (ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ) ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ।

ਮਹਾਂਵੀਰ(ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਂ ਵਰਧਮਾਨ) ਦਾ ਜਨਮ 540 ਈ. ਵਿਚ ਕੁੰਡਗ੍ਰਾਮ ਪਿਤਾ ਸਿਧਾਰਥ(ਕਸ਼ੱਤਰੀ ਕਬੀਲਾ ਜਨਾਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਮੁਖੀ) ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਲਾ (ਲਿੱਛਵੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਚੇਟਕ ਦੀ ਭੈਣ) ਦੇ ਘਰ ਵੈਸ਼ਾਲੀ (ਬਿਹਾਰ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਯਸ਼ੋਦਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਿਯਾ ਦਰਸ਼ਨੀ ਜਾਂ ਅਨੋਜਾ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਨੋਟ 1- ਕੁੱਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਮਹਾਂਵੀਰ ਦਾ ਜਨਮ 599 ਵਿਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ 540 ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ 2- ਕੁੱਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੀ ਮੌਤ 527 ਵਿਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ 468 ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿਛੋਂ 30 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮਹਾਂਵੀਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਘਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ।

12 ਸਾਲ ਤਪੱਸਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਰਿਮਥਿਕ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਰਿਜੂਪਾਲਿਕਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ 42 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਾਂਵੀਰ "ਜਿਨ" ਅਖਵਾਏ ਅਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ।

ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੇਂਦਰ ਰਾਜਗ੍ਰਹਿ, ਵੈਸ਼ਾਲੀ, ਕੋਸ਼ਲ, ਮਿਥਲਾ, ਵਿਦੇਹ ਅਤੇ ਅੰਗ ਸਨ। 30 ਸਾਲ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਪਾਵਾਪੁਰੀ(ਪਟਨਾ) ਵਿਚ 468 ਈ. ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ।

ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਸਰਲ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰਤਨ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਸੱਚਾ ਗਿਆਨ, ਸੱਚਾ ਆਚਰਨ ਸਨ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪਾਪ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਜੈਨੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਕਸ਼ਟ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੱਟੀ, ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਨਾ ਖਾਣਾ, ਪਾਣੀ ਛਾਣ ਕੇ ਪੀਂਦੇ ਸਨ।

ਜੈਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ- ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ, ਅਹਿੰਸਾ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਕੋਲ ਨਾ ਰੱਖਣਾ, ਧਨ ਨਾ ਰੱਖਣਾ, ਬ੍ਰਹਿਮਚਾਰੀਆ ਜੀਵਨ। ਜੈਨ ਧਰਮ ਧਰਮ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਉਚ ਨੀਚ, ਜਾਤੀ ਵਾਦ, ਚੋਰੀ, ਝੂਠ, ਚੁਗਲੀ ਨਫਰਤ, ਲਾਲਚ, ਝੂਠੇ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ, ਢੋਂਗ, ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਪਾਪ ਆਦਿ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ।

ਜੈਨੀ ਰੱਬ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣੇ 24 ਤੀਰੰਥਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਵਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਚੰਦਰਗੁਪਤ ਮੌਰੀਆ ਸਮੇਂ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਦਿਗੰਬਰ(ਨੰਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ) ਅਤੇ ਸਵੇਤੰਬਰ(ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ)

ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਦਿਗੰਬਰ ਦਾ ਮੋਢੀ ਭੱਦਰਬਾਹੂ ਅਤੇ ਸਵੇਤੰਬਰ ਦਾ ਮੋਢੀ ਸਥੂਲਭਦਰ ਸੀ। ਸਥੂਲਭਦਰ ਨੇ

ਪਾਟਲੀਪੁੱਤਰ ਵਿਚ ਸਭਾ ਬੁਲਾ ਕੇ ਜੈਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ 12 ਅੰਗ ਲਿਖਵਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਗੰਬਰਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ

ਵੱਖਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ। ਦੋਵੇਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮੱਠਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਵਧੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਤਾਂ ਸਰਲ ਸਨ, ਪਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਔਖਾ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਬੋਲਦਾ, ਅਹਿੰਸਾ, ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੱਟੀ, ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਆਦਿ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਧਰਮ ਦਾ ਫੈਲਾਉ ਜਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਜਿਆਦਾ ਕੋਸ਼ਿਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਧਰਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਰੂਰ ਠੱਲ ਪਈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

1. ਮਹਾਂਵੀਰ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ

- ੳ) 450 ਬੀ.ਸੀ.   ਅ) 540ਬੀ.ਸੀ.   ਏ) 600ਬੀ.ਸੀ.   ਸ)340 ਬੀ.ਸੀ.
ਉੱਤਰ) 540 ਬੀ.ਸੀ

2) ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਤੀਰੰਥਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ?

- ੳ) 22   ਅ) 21   ਏ) 24   ਸ) 30
ਉੱਤਰ) 24 (ਆਖਰੀ ਤੀਰੰਥਕਾਰ)

3) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

- ੳ) ਕੁੰਡੀਗ੍ਰਾਮ   ਅ) ਕੁੰਡਾਗ੍ਰਾਮ   ਏ) ਖੁੰਡਾਪੁਰ   ਸ) ਝੰਡਾਗ੍ਰਾਮ
ਉੱਤਰ) ਕੁੰਡਾਗ੍ਰਾਮ (ਵੈਸ਼ਾਲੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ)

4) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।

- ੳ) ਗੰਗਾਰਥ   ਅ) ਜਨਾਰਥ   ਏ) ਮੂਲ ਚੰਦ   ਸ)ਸਿਧਾਰਥ
ਉੱਤਰ) ਸਿਧਾਰਥ

5) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖੋ

- ੳ) ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਦੇਵੀ   ਅ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਲਾ   ਏ) ਲਾਜਵੰਤੀ   ਸ) ਤੇਜਵੰਤੀ
ਉੱਤਰ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਲਾ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

6) ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੈਸ਼ਾਲੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਕੌਣ ਸੀ?

ੳ) ਚੇਤਕ(Chetaka)   ਅ) ਖੜਕ ਸਿੰਘ   ਏ) ਹਰੀ (Hari)   ਸ) ਚੇਤੰਬਰਨਾਥ

ਉੱਤਰ) ਚੇਤਕ(Chetaka)

7) ਵੈਸ਼ਾਲੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਦਾ ਮਹਾਂਵੀਰ ਨਾਲ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਸੀ?

ੳ) ਭਰਾ   ਅ) ਪਿਤਾ   ਏ) ਪੁੱਤਰ   ਸ) ਮਾਮਾ

ਉੱਤਰ) ਮਾਮਾ

8) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੀ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਲਾ ਦੇ ਭਰਾ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਸੀ?

ੳ) ਚੇਤਕ(Chetaka)   ਅ) ਖੜਕ ਸਿੰਘ   ਏ) ਹਰੀ (Hari)   ਸ) ਚੇਤੰਬਰਨਾਥ

ਉੱਤਰ) ਚੇਤਕ(Chetaka)

9) ਵੈਸ਼ਾਲੀ ਸਥਾਨ ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ?

ੳ) ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ   ਅ) ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ   ਏ) ਝਾਰਖੰਡ   ਸ) ਬੰਗਾਲ

ਉੱਤਰ) ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ

10) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

ੳ) ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਦੇਵੀ   ਅ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਲਾ   ਏ) ਲਾਜਵੰਤੀ   ਸ) ਯਸ਼ੋਧਾ

ਉੱਤਰ) ਯਸ਼ੋਧਾ।

11) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ

ੳ) ਅਨੋਨਜਾ   ਅ) ਪ੍ਰਿਅੰਕਾ   ਏ) ਸਰਿਤਾ   ਸ) ਸ਼ੈਲਜਾ

ਉੱਤਰ) ਅਨੋਨਜਾ ਪ੍ਰਿਯਦਰਸਿਨੀ (ਪ੍ਰਿਯਦਰਸ਼ਨੀ ਦੇ ਪਤੀ ਜਮਾਲੀ ਮਹਾਂਵੀਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਆਦਮੀ ਸਨ)

12) ਮਹਾਂਵੀਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ।

ੳ) 41   ਅ) 42   ਏ) 43   ਸ) 44

ਉੱਤਰ) 42 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਰਿਜੂਪਾਲਿਕਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਹੋਈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

13) ਪਹਿਲੇ ਤੀਰੰਥਕਾਰ ਦਾ ਨਾ ਲਿਖੋ।

- ੳ) ਰਿਸ਼ਵਨਾਥ   ਅ) ਵਲਵਦੇਵ   ਏ) ਮਹਾਂਵੀਰ   ਸ) ਵਰਧਮਾਨ
ੳ) ਰਿਸ਼ਵਨਾਥ

14) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਲ ਕੀ ਸੀ?

- ੳ) ਨਰਾਇਣ   ਅ) ਸਿਧਾਰਧ   ਏ) ਨਵਰਤਨ   ਸ) ਵਰਧਮਾਨ
ੳ) ਵਰਧਮਾਨ

15) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੀ ਜਾਤੀ ਦੱਸੋ।

- ੳ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ   ਅ) ਕਸ਼ਤਰੀਆ   ਏ) ਰਾਜਪੂਤ   ਸ) ਮੁਸਲਿਮ
ੳ) ਕਸ਼ਤਰੀਆ

16) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦਾ ਪਿਤਾ ਕਿਸ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸੀ?

- ੳ) ਜਨਾਤਰਿਕਾ   ਅ) ਅਨਾਤਰਿਕ   ਏ) ਸਨਾਤਰਿਕਾ   ਸ) ਸਾਮਲਿਤ
ੳਤਰ) ਜਨਾਤਰਿਕਾ

17) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸ ਕਬੀਲੇ ਨਾਲ ਸੀ?

- ੳ) ਜਨਾਤਰਿਕਾ   ਅ) ਅਨਾਤਰਿਕ   ਏ) ਸਨਾਤਰਿਕਾ   ਸ) ਸਾਮਲਿਤ
ੳਤਰ) ਜਨਾਤਰਿਕਾ

18) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੀ ਮੌਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

- ੳ) 468 ਬੀਸੀ   ਅ) 489 ਬੀਸੀ   ਏ) 470 ਬੀਸੀ   ਸ) 490 ਬੀਸੀ
ੳਤਰ) 468 ਬੀ.ਸੀ

19) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ?

- ੳ) ਖਾਵਾਪੁਰ   ਅ) ਧਾਵਾਪੁਰੀ   ਏ) ਪਾਵਾਪੁਰੀ   ਸ) ਆਵਾਪੁਰੀ
ੳਤਰ) ਪਾਵਾਪੁਰੀ ਨੇੜੇ ਰਾਜਗ੍ਰਹਿ।

20) ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਾਉਂਸਿਲ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ?

- ੳ) ਵੈਸ਼ਾਲੀ   ਅ) ਵੱਲਵੀ   ਏ) ਪਾਟਲੀਪੁੱਤਰ   ਸ) ਗਯਾ
ੳਤਰ) ਪਾਟਲੀਪੁੱਤਰ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

21) ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੀ ਦੂਜੀ ਕਾਊਂਸਿਲ ਕਿਥੇ ਹੋਈ?

- ੳ) ਵੈਸ਼ਾਲੀ   ਅ) ਵੱਲਵੀ   ਏ) ਪਾਟਲੀਪੁੱਤਰ   ਸ) ਗਯਾ
ਉੱਤਰ) ਵੱਲਵੀ।

22) ਪਹਿਲੇ ਤੀਰੰਥਕਾਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਿਖੋ।

- ੳ) ਬਲਦ   ਅ) ਘੋੜਾ   ਏ) ਕੁੱਤਾ   ਸ) ਸ਼ੇਰ
ਉੱਤਰ) ਬਲਦ

23) ਆਖਰੀ (24ਵੇਂ) ਤੀਰੰਥਕਾਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੱਸੋ।

- ੳ) ਬਲਦ   ਅ) ਘੋੜਾ   ਏ) ਕੁੱਤਾ   ਸ) ਸ਼ੇਰ
ਉੱਤਰ) ਸ਼ੇਰ

24) ਹਾਥੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿਸ ਤੀਰੰਥਕਾਰ ਦਾ ਸੀ?

- ੳ) ਅਜੀਤਨਾਥ(ਦੂਜਾ)   ਅ) ਮਹਾਂਵੀਰ(24ਵਾਂ)   ਏ) ਰਿਸ਼ਵਨਾਥ(ਪਹਿਲਾ)   ਸ) ਪਰਸ਼ਵਨਾਥ(23ਵਾਂ)
ਉੱਤਰ) ਅਜੀਤਨਾਥ (ਦੂਜੇ ਤੀਰੰਥਕਾਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਾਥੀ ਸੀ)

25) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ- ਵਰਧਮਾਨ ਸੀ।

26) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੇ ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ੁਲਾ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਸਿਧਾਰਥ।

27) ਮਹਾਂਵੀਰ ਕਿਸ ਕਬੀਲੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਕਸ਼ੱਤਰੀ ਕਬੀਲੇ ਨਾਲ।

28) ਕਸ਼ੱਤਰੀ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ- ਜਨਾਤ੍ਰਿੰਕਾ।

29) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਿਸ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਜਨਾਤ੍ਰਿੰਕਾ ਕਬੀਲੇ ਦੇ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

30) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ- ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਯਸ਼ੋਦਾ।

31) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ- ਪ੍ਰਿਯਦਰਸ਼ਨੀ ਜਾਂ ਅਨੋਨਜਾ ਜਾਂ ਅਨੋਜਾ।

32) ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੇ ਭਰਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ- ਨੰਦੀਵਰਮਨ।

Hi Tech Online Coaching

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[Master Cadre History]

9. ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ

9. The Creation of an Empire- The Mughal Empire

ਮੁਗਲ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਫੇਰਗਾਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਬਾਬਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਿਮ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਉਭਾਰ ਦੇਖਿਆ। ਮੁਗਲ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿੱਚ ਮੁਢਲਾ ਇਸਲਾਮੀ ਕਾਲ ਸੀ। ਮੁਗਲ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮੁਸਲਿਮ ਦਬਦਬਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਾਜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਮੂਰਤੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੱਧਕਾਲੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਸਮਰਾਟ ਸੀ। ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ 1600 ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ

ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹੀਰੂਦੀਨ ਮੁਹੰਮਦ ਬਾਬਰ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ ਜਨਮ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਉਮਰ ਸ਼ੇਖ ਮਿਰਜ਼ਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਕੁਤਲੁਗ ਨਿਗਾਰ ਖਾਤੂਮ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ 12 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਫੇਰਗਾਨਾ ਦਾ ਸ਼ਾਸਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਲੋਦੀ ਨੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੱਦਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਲ 1526 ਵਿੱਚ ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਬਾਬਰ ਨੇ ਇਬਰਾਹਿਮ ਲੋਦੀ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਸਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ।

ਮੁਗਲ ਸ਼ਾਸਕ

ਮੁਗਲ	ਸਾਲ	ਯੋਗਦਾਨ
------	-----	--------

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਸ਼ਾਸਕ		
ਬਾਬਰ	1526 ਈ.- 1530 ਈ	ਬਾਬਰ ਨੇ 1526 ਵਿੱਚ ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਰ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੈਨਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਬਾਰੂਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਹੁਮਾਯੂੰ	1530 ਈ.- 1556 ਈ	ਹੁਮਾਯੂੰ ਬਾਬਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਬਾਬਰ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ। 1539 ਵਿੱਚ ਚੰਸਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਹੁਮਾਯੂੰ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹਰਾਇਆ ਸੀ।
ਅਕਬਰ	1556 ਈ.- 1605 ਈ	ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਬਰ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਧਰਮ "ਦੀਨ-ਇਲਾਹੀ" ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ।
ਜਹਾਂਗੀਰ	1569 ਈ: - 1627 ਈ	ਜਹਾਂਗੀਰ ਅਕਬਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਉਹ ਪੇਂਟਿੰਗਾਂ ਦਾ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪੁਰਤਗਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ।
ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ	1592 ਈ.- 1666 ਈ	ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਪਤਨੀ ਮੁਮਤਾਜ਼ ਮਹਿਲ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸਮਾਰਕ, "ਤਾਜ ਮਹਿਲ" ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ।
ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ	1618 ਈ.- 1707 ਈ	ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਉਹ ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿੱਚ ਆਖਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ।

ਮੁਗਲ ਰਾਜਵੰਸ਼

ਮੁਗਲ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਨੂੰ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੂਬੇ ਅੱਗੇ ਪਰਗਨੇ, ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਗਏ ਸਨ।

ਅਕਬਰ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ 15 ਸੂਬੇ ਸਨ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸੂਬੇ ਵਧਾ ਕੇ 20 ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਅਕਬਰ ਨੇ ਮਨਸਬਦਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੀਵਰਡ "ਮਾਨਸਬ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, "ਰੈਂਕ"। ਮਨਸਬਦਾਰੀ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਦੋਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਮਾਲੀਆ ਇਕੱਠਾ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਸੀ: ਕੰਕੁਟ, ਜਬਤੀ ਅਤੇ ਰਾਏ। ਜਬਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਜਾ ਟੇਡਰ ਮੱਲ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲੀਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸੀ।

ਮੁਗਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸਲਾਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਕਲਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾਇਆ ਸੀ। ਮੁਗਲ ਧਰਮ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਉਦਾਹਰਣ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸਲਾਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਉੱਤੇ 1564 ਵਿੱਚ ਜਜ਼ੀਆ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

- 1) ਦਿੱਲੀ ਸਲਤਨਤ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸ਼ਾਸਕ ਕੌਣ ਸੀ?
ੳ) ਇਬਰਾਹੀਮ ਲੋਧੀ।
- 2) ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?
ੳ) 21 ਅਪ੍ਰੈਲ 1526 ਈ. ਵਿਚ।
- 3) ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਕਿਸ ਕਿਸ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ?
ੳ) ਬਾਬਰ ਅਤੇ ਇਬਰਾਹੀਮ ਲੋਧੀ ਵਿਚਕਾਰ।
- 4) ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਕਿਸ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ?
ੳ) ਬਾਬਰ ਦੀ।
- 5) ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ?
ੳ) ਬਾਬਰ ਨੇ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

6) ਬਾਬਰ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ?

ੳ) 14 ਫਰਵਰੀ, 1483 ਵਿਚ।

7) ਬਾਬਰ ਦਾ ਜਨਮ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ?

ੳ) ਫਰਗਨਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਅੰਦੀਜਾਨ, ਮੱਧ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ।

8) ਬਾਬਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਉਮਰ ਸ਼ੇਖ ਮਿਰਜਾ।

9) ਬਾਬਰ ਦਾ ਪਿਤਾ ਉਮਰ ਸ਼ੇਖ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਸ਼ਾਸਕ ਸੀ?

ੳ) ਫਰਗਨਾ ਦਾ।

10) ਬਾਬਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸ ਵੰਸ਼ ਨਾਲ ਸੀ?

ੳ) ਤੈਮੂਰ ਵੰਸ਼ ਨਾਲ।

11) ਬਾਬਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਉਮਰ ਸ਼ੇਖ ਦੀ ਮੌਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

ੳ) 1494 ਵਿਚ।

12) ਬਾਬਰ ਫਰਗਨਾ ਦਾ ਸ਼ਾਸਕ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ?

ੳ) ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਬਰ ਫਰਗਨਾ ਦਾ ਸ਼ਾਸਕ 1494 ਵਿਚ ਬਣਿਆ।

13) ਫਰਗਨਾ ਦਾ ਸ਼ਾਸਕ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਬਾਬਰ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਸੀ?

ੳ) 11 ਸਾਲ।

14) ਉਜਬੇਕ ਕੌਣ ਸਨ?

ੳ) ਮੱਧ ਏਸ਼ੀਆ ਦੀ ਲੜਾਕੂ ਜਾਤੀ।

15) ਉਜਬੇਕਾਂ ਦਾ ਨੇਤਾ ਕੌਣ ਸੀ?

ੳ) ਸ਼ੈਬਾਨੀ ਖਾਂ।

16) ਸ਼ੈਬਾਨੀ ਖਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

ੳ) 1510 ਈ. ਵਿਚ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

17) ਸ਼ੈਬਾਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿਥੇ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ?

ੳ) 1510 ਵਿਚ ਈਰਾਨ ਦੇ ਸਫਵੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਸ਼ਾਹ ਇਸਮਾਇਲ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ।

18) ਬਾਬਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਕੀਤਾ?

ੳ) 1530 ਈ. ਤੱਕ।

19) ਬਾਬਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਦੋਂ ਕੀਤਾ?

ੳ) 1524 ਈ. ਵਿਚ।

20) ਬਾਬਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੂਬੇਦਾਰ ਕੌਣ ਸੀ?

ੳ) ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਲੋਧੀ।

21) ਬਾਬਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਤੇ 5ਵੀਂ ਵਾਰ ਹਮਲਾ ਕਦੋਂ ਕੀਤਾ?

ੳ) 1525 ਵਿਚ।

22) 1525 ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਕਿਸ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ?

ੳ) ਬਾਬਰ ਦੀ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਲੋਧੀ ਦੀ ਹਾਰ।

23) ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

ੳ) 21 ਅਪ੍ਰੈਲ 1526 ਈ. ਵਿਚ।

24) ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲਈ ਬਾਬਰ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀ ਫੌਜ ਸੀ?

ੳ) 8 ਤੋਂ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਸੈਨਿਕ।

25) ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਲੋਧੀ ਦੀ ਫੌਜ ਕਿੰਨੀ ਸੀ?

ੳ) ਇੱਕ ਲੱਖ ਸੈਨਿਕ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[Master Cadre Civics/Pol. Sci.]

4. ਨਾਗਰਿਕਤਾ (CITIZENSHIP)

ਨੋਟ: ਏਥੇ ਲੇਖ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਆਰਟੀਕਲ।

ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 5 - 11 ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਦੱਸਤਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਆਰਟੀਕਲ 5: ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਾਗਰਿਕਤਾ

ਇਹ ਲੇਖ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ, ਭਾਵ 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ਅਤੇ -

1. ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ; ਜਾਂ
2. ਜਿਸਦੇ ਮਾਤਾ ਜਾਂ ਪਿਤਾ ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ; ਜਾਂ
3. ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ 5 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਰਟੀਕਲ 6: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ

ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ -

1.

1. ਉਹ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 1935 ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

2. (ਏ) ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ 19 ਜੁਲਾਈ, 1948 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਾਂ

(ਬੀ) ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ 19 ਜੁਲਾਈ, 1948 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਡੋਮੀਨੀਅਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਵਜੋਂ ਰਜਿਸਟਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਬਸ਼ਰਤ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰਜਿਸਟਰਡ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਰਟੀਕਲ 7: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ

ਇਹ ਲੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ 1 ਮਾਰਚ, 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਸਨ।

ਆਰਟੀਕਲ 8: ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ

ਇਹ ਲੇਖ ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

ਆਰਟੀਕਲ 9

ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ।

ਆਰਟੀਕਲ 10

ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਨੂੰ ਇਸ ਭਾਗ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਪਬੰਧ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੀ ਰਹੇਗਾ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਆਰਟੀਕਲ 11: ਸੰਸਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਲਈ

ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ

- ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 5 - 11 (ਭਾਗ II) ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੈ।
- ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਐਕਟ, 1955 ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ (ਸੇਧ) ਐਕਟ 1986, ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ (ਸੇਧ) ਐਕਟ 1992, ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ (ਸੇਧ) ਐਕਟ 2003, ਅਤੇ ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ (ਸੇਧ) ਐਕਟ, 2005 ਦੁਆਰਾ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
- ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀਅਤਾ ਜਿਆਦਾਤਰ ਜੂਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿਨਿਸ (ਖੂਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਗਰਿਕਤਾ) ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਜੂਸ ਸੋਲੀ (ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਨਮ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਾਗਰਿਕਤਾ)।

ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਐਕਟ, 1955

ਭਾਰਤ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:

1. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਾਗਰਿਕਤਾ
2. ਜਨਮ ਦੁਆਰਾ ਨਾਗਰਿਕਤਾ
3. ਵੰਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਨਾਗਰਿਕਤਾ
4. ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਗਰਿਕਤਾ
5. ਨੈਚੁਰਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਗਰਿਕਤਾ
6. ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ)

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ 26 ਨਵੰਬਰ 1949 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣ ਗਏ ਸਨ।
- ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ 1 ਜੁਲਾਈ 1987 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹਨ।
- 1 ਜੁਲਾਈ 1987 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ ਜੇਕਰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਸੀ।
- 3 ਦਸੰਬਰ 2004 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹਨ ਜੇਕਰ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੋਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹਨ ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਜਨਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਰਦੇਸੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਜਨਮ ਦੁਆਰਾ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ

ਐਕਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤਿੰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਭਵ ਹੈ:

1. **ਤਿਆਗ** : ਜੇਕਰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਵੀ ਹੈ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਘੋਸ਼ਣਾ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਰਦ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹਰ ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚਾ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹਾ ਬੱਚਾ ਪੂਰੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।
2. **ਸਮਾਪਤੀ** : ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਨਾਗਰਿਕ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

3. ਵੱਚਿਤ : ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ

ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ, ਨੈਚੁਰਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ, ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਧਾਰਾ 5 ਕਲਾਜ਼ (ਸੀ) ਦੁਆਰਾ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ

ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਵਾਸ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ

ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ 5 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ)।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

1) ਨਾਗਰਿਕ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਉ) ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ।

2) ਕੀ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ਉ) ਨਹੀਂ।

ਨੋਟ- ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦੇਸੀ ਲੋਕ ਆਰਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

3) ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਸ ਰਹੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਉ) ਵਿਦੇਸੀ।

4) ਏਲੀਅਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ਉ) ਵਿਦੇਸੀਆਂ ਨੂੰ।

5) ਕੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਫਿਰਨ ਆਏ ਵਿਦੇਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਉ) ਨਹੀਂ।

6) ਨਾਗਰਿਕ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ਉ) ਨਾਗਰਿਕ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਆਦਿ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

7) ਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਹਾਂ।

8) ਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਨਹੀਂ।

ਨੋਟ- ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

9) ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਇਹ ਕਥਨ ਸੱਚ ਹੈ?

ੳ) ਹਾਂ।

10) ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਕਦੋਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

11) 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦੇ ਬੱਚੇ, ਆਦਮੀ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਗਰਿਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?

ੳ) ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

12) ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰ।

13) ਕੀ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਹਾਂ।

ਨੋਟ- ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

14) ਕੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਨਹੀਂ।

ਨੋਟ- ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਆਰਜੀ ਤੌਰ ਤੇ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਕੋਲ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

15) ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਉ) ਜੋ ਲੋਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ।

16) ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੱਸੋ।

ਉ) ਜਮਾਂਦਰੂ ਅਤੇ ਰਾਜਕ੍ਰਿਤ।

17) ਜਮਾਂਦਰੂ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ਉ) ਜੋ ਲੋਕ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

18) ਰਾਜਕ੍ਰਿਤ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ਉ) ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਕ੍ਰਿਤ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

19) ਜਿਆਦਾ ਅਹਿਮੀਅਤ ਕਿਸ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ਉ) ਜਮਾਂਦਰੂ ਅਤੇ ਰਾਜਕ੍ਰਿਤ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

20) ਜਮਾਂਦਰੂ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਉ) 1) ਜਨਮ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਰਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ।

2) ਭੂਮੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[Master Cadre Civics/Pol. Sci.]

TOPIC: ਲੋਕ ਸਭਾ

ਲੋਕ ਸਭਾ , ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ , ਭਾਰਤ ਦੀ ਦੋ ਸਦਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਦ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਸਦਨ ਹੈ , ਜਿਸ ਦਾ ਉਪਰਲਾ ਸਦਨ ਰਾਜ ਸਭਾ ਹੈ । ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਇੱਕ ਬਾਲਗ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਮਤਾਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪਹਿਲੇ-ਪਾਸਟ-ਦ-ਪੋਸਟ ਸਿਸਟਮ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਸਦਨ ਦੀ ਬੈਠਕ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸੰਸਦ ਭਵਨ ਦੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਦਨ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ 552 ਹੈ (ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, 1950 ਵਿੱਚ, ਇਹ 500 ਸੀ।) ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਸਦਨ ਵਿੱਚ 543 ਸੀਟਾਂ ਹਨ ਜੋ 543 ਤੱਕ ਚੁਣੇ ਗਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੁਆਰਾ ਭਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। 1952 ਅਤੇ 2020 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਦੋ ਵਾਧੂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ , ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਨਵਰੀ 2020 ਵਿੱਚ 104ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਐਕਟ, 2019 ਦੁਆਰਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਨਵੀਂ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਲਈ 888 ਸੀਟਾਂ ਹਨ।

ਕੁੱਲ 131 ਸੀਟਾਂ (24.03%) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ (84) ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ (47) ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਹਨ । ਸਦਨ ਲਈ ਕੋਰਮ ਕੁੱਲ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦਾ 10% ਹੈ। ਲੋਕ ਸਭਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜਲਦੀ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਫ਼ਰਮਾਨ ਦੁਆਰਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਜਨਗਣਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਰ ਦਹਾਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੀਮਾ ਸੀਮਾਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ , ਜਿਸ ਦੀ ਆਖਰੀ ਵਾਰ 2011 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਸੰਖਿਆ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਵੰਡ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਪਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ 1976 ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਯੋਜਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੇਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 18ਵੀਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮਈ 2024 ਵਿੱਚ ਚੁਣੀ ਗਈ ਸੀ

25 ਅਕਤੂਬਰ 1951 ਤੋਂ 21 ਫਰਵਰੀ 1952 ਤੱਕ ਹੋਈਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 17 ਅਪ੍ਰੈਲ 1952 ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਲੋਕ ਸਭਾ (ਲੋਕ ਸਭਾ) ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੂਚੀ

ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਗਠਨ			
ਲੋਕ ਸਭਾ	ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ	ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ	ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ
ਪਹਿਲਾਂ	13 ਮਈ 1952	ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ	ਖਾਲੀ
ਦੂਜਾ	ਅਪ੍ਰੈਲ 1957		
ਤੀਜਾ	ਅਪ੍ਰੈਲ 1962	ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ , ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ	
ਚੌਥਾ	ਮਾਰਚ 1967	ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ	ਮੋਰਾਜੀ ਦੇਸਾਈ (1969 ਤੱਕ)
ਪੰਜਵਾਂ	ਮਾਰਚ 1971		ਖਾਲੀ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਛੇਵਾਂ	ਮਾਰਚ 1977	ਮੇਰਾਰਜੀ ਦੇਸਾਈ ਅਤੇ ਚਰਨ ਸਿੰਘ	ਚਰਨ ਸਿੰਘ , ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ ਅਤੇ ਯਸ਼ਵੰਤਰਾਓ ਚਵਾਨ
ਸੱਤਵਾਂ	ਜਨਵਰੀ 1980	ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ	ਖਾਲੀ
ਅੱਠਵਾਂ	ਦਸੰਬਰ 1984	ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ	
ਨੌਵਾਂ	ਦਸੰਬਰ 1989	ਵੀਪੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ	ਦੇਵੀ ਲਾਲ
ਦਸਵਾਂ	ਜੂਨ 1991	ਪੀਵੀ ਨਰਸਿਮਹਾ ਰਾਓ	ਖਾਲੀ
ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ	ਮਈ 1996	ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ , ਐਚਡੀ ਦੇਵਗੌੜਾ ਅਤੇ ਆਈਕੇ ਗੁਜਰਾਲ	ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ
ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ	ਮਾਰਚ 1998	ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ	
ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ	ਅਕਤੂਬਰ 1999		
ਚੌਦ੍ਹਵਾਂ	ਮਈ 2004	ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ	ਖਾਲੀ
ਪੰਦਰਵਾਂ	ਮਈ 2009		<p style="text-align: center;">Facts</p> <p>ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵੇਲੇ 545 ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 530 ਮੈਂਬਰ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ 13 ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੋ ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।</p>
ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ	ਮਈ 2014	ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ	

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਸਤਾਰਵਾਂ	ਮਈ 2019		
ਅਠਾਰਵਾਂ	ਜੂਨ 2024		

ਯੋਗਤਾਵਾਂ

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 84 (ਭਾਗ V. - ਸੰਘ ਦੇ ਅਧੀਨ) ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

1. ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਤੀਜੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫਾਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਇੱਕ ਸਹੁੰ ਜਾਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਗਾਹਕ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
2. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 25 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।
3. ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
4. ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਇੱਕ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ
5. ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

1. ਜੇਕਰ ਉਹ ਲਾਭ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਹਨ;
2. ਜੇਕਰ ਉਹ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

3. ਜੇਕਰ ਉਹ ਅਣਡਿਸਚਾਰਜਡ ਦਿਵਾਲੀਆ ਹਨ;

4. ਜੇ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਜਾਂ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਕਿਸੇ ਰਸੀਦ ਅਧੀਨ ਹਨ;

5. ਜੇਕਰ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ (ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਅਨੁਸਾਰ); ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਅਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀ ਇੱਕ ਸੀਟ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ (ਸਦਨ ਦੇ ਆਮ ਕੰਮਕਾਜ ਦੌਰਾਨ) ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ:

1. ਜਦੋਂ ਸੀਟ ਦਾ ਧਾਰਕ ਸਪੀਕਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

2. ਜਦੋਂ ਸੀਟ ਦਾ ਧਾਰਕ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਦਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ 60 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

3. ਜਦੋਂ ਸੀਟ ਦਾ ਧਾਰਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਕਿਸੇ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

4. ਇੱਕ ਸੀਟ ਉਦੋਂ ਵੀ ਖਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਧਾਰਕ 'ਦਲ-ਦਲ-ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ' ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 101 (ਭਾਗ V.—ਦਿ ਯੂਨੀਅਨ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ:

1. ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਸੀਟ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

2. ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਦਨ ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

- 1) ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬੈਠਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?
ਉ) ਸਪੀਕਰ।
- 2) 14^{ਵੀਂ} ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਡਿਪਟੀ-ਸਪੀਕਰ ਸ੍ਰੀ ਐਮ. ਥੰਬੀਦੁਰਾਏ ਕਿਸ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ?
ਉ) ਅੰਨਾ ਡੀ.ਐਮ.ਕੇ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ।
- 3) ਲੋਕ ਸਭਾ, ਰਾਜ ਸਭਾ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਿਸ ਦੇ ਭਾਗ ਹਨ?
ਉ) ਪਾਰਲੀਆਮੈਂਟ (ਸੰਸਦ) ਦੇ।
- 4) ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬੈਠਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?
ਉ) ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ।
- 5) ਪਾਰਲੀਆਮੈਂਟ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬਣਿਆ?
ਉ) ਫਰਾਂਸੀਸੀ।
- 6) ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪਾਰਲੀਆਮੈਂਟ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
ਉ) ਪਾਰਲਰ।
- 7) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਸ਼ਕਤੀਸਾਲੀ ਹੈ ਜਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ?
ਉ) ਲੋਕ ਸਭਾ।
- 8) ਹੇਠਲਾ ਸਦਨ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ਉ) ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ।
- 9) ਉਪਰਲਾ ਸਦਨ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ਉ) ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ।
- 10) ਕੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?
ਉ) ਨਹੀਂ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਕ ਹੀ ਸਦਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

11) ਇੱਕ ਮੈਂਬਰੀ ਚੋਣ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਇਸ ਵਿਚ ਇੱਕ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

12) ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਦੋ ਸਦਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

ੳ) ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ।

13) ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿੰਨੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ੳ) 250

14) ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਕਿੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) 6 ਸਾਲ।

15) ਬਜਟ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਸਲਾਨ ਖਰਚ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਨੂੰ।

16) ਧਨ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ।

17) ਕਿੱਥੋਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਭਾਰਤ ਦੇ।

18) ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਕਾਲ ਕਿੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) 5 ਸਾਲ।

19) ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਚੋਣ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ।

20) ਰਾਜਸਭਾ ਵਿਚ ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਕਿੰਨੇ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) 12 ਮੈਂਬਰ।

21) ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਕਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸਾਹਿਤ, ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

22) 16ਵੀਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਸਥਾਨ ਮਿਲੇ।

ੳ) 282

23) ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਲਈ ਉਮਰ ਦੱਸੋ।

ੳ) 25 ਸਾਲ

24) ਸੰਘੀ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਕੋਣ ਕੋਣ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਰਾਸਟਰਪਤੀ, ਲੋਕ ਸਭਾ, ਰਾਜ ਸਭਾ।

25) ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ੳ) 552

26) ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਕਿਸ ਆਰਟੀਕਲ ਅਧੀਨ ਦੋਵੇਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ੳ) ਅਨੁਛੇਦ 108 ਤਹਿਤ।

27) ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਦੋਵੇਂ ਸਦਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਿਉਂ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕਿਸੇ ਬਿੱਲ ਤੇ ਮਤਭੇਦ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ।

28) ਸੰਸਦ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣਾ। (ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੰਮ ਵੀ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।)

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[Master Cadre Punjabi]

ਗਿ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਿਰ (ਕਹਾਣੀਕਾਰ)

ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਿਰ (15 ਜਨਵਰੀ 1899 – 18 ਜਨਵਰੀ 1976) ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਲੇਖਕ ਸੀ। ਉਹ 1 ਨਵੰਬਰ 1966 ਤੋਂ 8 ਮਾਰਚ 1967 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 5ਵੇਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਨ।

ਉਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ਼ ਲੈਟਰਸ ਦੁਆਰਾ 1978 ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਲਘੂ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਉਰਵਰ ਪਰ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪਦਮ ਵਿਭੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਦੂਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਪੁਰਸਕਾਰ ਹੈ।

ਅਰੰਭ ਦਾ ਜੀਵਨ

ਮੁਸਾਫਿਰ ਦਾ ਜਨਮ 15 ਜਨਵਰੀ 1899 ਨੂੰ ਅਧਵਾਲ ਵਿਖੇ, ਕੈਂਪਬੈਲਪੁਰ (ਹੁਣ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸੂਬੇ ਦਾ ਅਟਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) (ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸੂਬੇ ਦਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ) - ਚੱਢਾ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਖੱਤਰੀ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। 1918 ਵਿੱਚ, ਉਹ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਕੱਲਰ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਉਪਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਮੁਸਾਫਿਰ ਉਹ ਉਪਨਾਮ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ। 1922 ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। 1922 ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਹੋਈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਉਹ 12 ਮਾਰਚ 1930 ਤੋਂ 5 ਮਾਰਚ 1931 ਤੱਕ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਹੁਦੇ

ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ ਸਨ।

ਸਿਆਸੀ ਕੈਰੀਅਰ

ਮੁਸਾਫਿਰ 1920 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ 1947 ਤੱਕ ਕਈ ਵਾਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਸਨੇ 1930 ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ ਨਾਫੁਰਮਾਨੀ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣ ਗਿਆ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸੀਟ ਹੈ। ਉਹ 12 ਮਾਰਚ 1930 ਤੋਂ 5 ਮਾਰਚ 1931 ਤੱਕ ਇਸ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਛੱਡੋ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ।

1949 ਵਿੱਚ, ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ। ਉਹ 12 ਸਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਰਹੇ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਲਕੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 1952, 1957 ਅਤੇ 1962 ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਲਈ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ। 1966 ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ। 1967 ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਚੋਣ ਲੜੀ, ਪਰ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੱਤਿਆਪਾਲ ਡਾਂਗ ਤੋਂ ਹਾਰ ਗਏ। ਉਹ 1968 ਤੋਂ 1974 ਤੱਕ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਰਿਹਾ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਦੀ ਮੌਤ 18 ਜਨਵਰੀ 1976 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਉਸਨੂੰ 1976 ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪਦਮ ਵਿਭੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮੁਸਾਫਿਰ 1954 ਵਿੱਚ ਸਟਾਕਹੋਮ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਾਨਫਰੰਸ, 1965 ਵਿੱਚ ਹੇਲਸਿੰਕੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਅਤੇ 1969 ਵਿੱਚ ਬਰਲਿਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਮੰਡਲਾਂ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਉਸਨੇ ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਲੇਖਕ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਵਫ਼ਦ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵੀ ਕੀਤੀ। 1961 ਵਿੱਚ

ਅਤੇ 1965 ਵਿੱਚ ਬਾਕੂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਅਫਰੋ-ਏਸ਼ੀਅਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ

ਮੁਸਾਫਿਰ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ।

- 1930 ਤੋਂ ਏ.ਆਈ.ਸੀ.ਸੀ. ਦੇ ਮੈਂਬਰ
- ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ - 1946-52
- ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ - 1952-57, 1957-62, 1962-66
- ਪ੍ਰਧਾਨ, ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ- 1947-59
- ਮੈਂਬਰ, ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ AICC - 1952-57
- ਮੈਂਬਰ, ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ - 1952-1966
- ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਯਾਦਗਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਂਬਰ
- ਚੇਅਰਮੈਨ ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ, ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ 60ਵਾਂ ਸੈਸ਼ਨ 1956 ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ
- ਮੈਂਬਰ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ - 1966-68
- ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਪੰਜਾਬ - 1966-67
- ਅਪ੍ਰੈਲ 1968 ਅਤੇ ਅਪ੍ਰੈਲ 1974 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

1) ਗਿ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ?

ੳ) 15 ਜਨਵਰੀ 1899 ਈ. ਨੂੰ।

2) ਗਿ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਉਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਹੇ-

1) ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਜਨੇਤਾ।

2) ਦੇਸ਼ ਭਗਤ।

3) ਸੁਧਾਰਕ।

4) ਲੇਖਕ।

3) ਗਿ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਿਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਰਹੇ?

ੳ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ।

4) ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਸ੍ਰ. ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ।

5) ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਇਆ?

ੳ) ਪਿੰਡ ਅਧਵਾਲ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਕੈਮਰਪੁਰ।

6) ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਪੜਾਈ ਕੀਤੀ?

ੳ) 10ਵੀਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ।

7) ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਨੇ ਰੋਜੀ ਰੋਟੀ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਕਿੱਤਾ ਅਪਣਾਇਆ?

ੳ) ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ।

8) ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਦੋਂ ਹੋਏ?

ੳ) 1919 ਈ. ਵਿਚ।

9) ਕੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਜਾਈ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ?

ੳ) ਹਾਂ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਨੋਟ- ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਅਜਾਈ ਲੜਾਈ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਜੇਲ ਵੀ ਗਏ।

10) ਗਿ.ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

ੳ) 18 ਜਨਵਰੀ, 1976 ਵਿਚ।

11) ਮੌਤ ਸਮੇਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਸੀ?

ੳ) 77 ਸਾਲ।

12) ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਿਆਦਾ ਕਵਿਤਾ ਰਚਨਾ ਕਿੱਥੇ ਕੀਤੀ?

ੳ) ਜੇਲ ਵਿਚ।

13) ਗੁਰਮੁਖ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਸੀ?

ੳ) ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ, ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ।

14) ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਦਿੱਤੇ?

ੳ) 9 ਨੌਂ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ।

15) ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਲਿਖੇ

ੳ) 8 ਅੱਠ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ।

16) ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਦੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਲਿਖੇ-

1) ਸਬਰ ਦੇ ਬਾਣੇ।

2) ਟੁੱਟੇ ਖੰਭ

3) ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਣ

4) ਜੀਵਨ ਪੰਥ

5) ਮੁਸਾਫਰੀਆਂ

6) ਕਾਵਿ ਸੁਨੇਹੇ

7) ਸਹਿਜ ਖੇਤੀ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

8) ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ ਕਤਰਾ ਕਤਰਾ

9) ਦੂਰ ਨੇੜੇ

17) ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?

ੳ) ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ-

1) ਗੁਟਾਰ (1942)

2) ਵੱਖਰੀ ਦੁਨੀਆਂ (1945)

3) ਸਸਤਾ ਤਮਾਸ਼ਾ (1951)

4) ਸਭ ਹੱਛਾ (1952)

5) ਆਲਣੇ ਦਾ ਬੋਟ (1955)

6) 27 ਜਨਵਰੀ (1964)

7) ਉਰਵਾਰ ਪਾਰ (1975)

8) ਕੰਧਾਂ ਬੋਲ ਪਈਆਂ (1960)

18) ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਿਸ ਰਚਨਾ ਤੇ ਮਿਲਿਆ?

ੳ) ਉਰਵਾਰ ਪਾਰ ਲਈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[Master Cadre Punjabi]

ਆਧੁਨਿਕ ਕਵੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (1872-1957 ਈ.) ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੋਢੀ ; ਨਾਟਕਕਾਰ, ਨਾਵਲਕਾਰ, ਨਿਬੰਧਕਾਰ, ਜੀਵਨੀਕਾਰ ਅਤੇ ਕਵੀ। ਉਸਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 1956 ਵਿੱਚ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (5 ਦਸੰਬਰ 1872 – 10 ਜੂਨ 1957) ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਕਵੀ, ਵਿਦਵਾਨ, ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੁਨਰ-ਸੁਰਜੀਤੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਸਿੰਘ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਇੰਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਭਾਈ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ, ਇੱਕ ਸਨਮਾਨ ਅਕਸਰ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਸੰਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਪੰਜਾਬ), ਪਿਤਾ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਡਾ: ਚਰਨ ਸਿੰਘ । ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਚੀਫ਼ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਲਈ , ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟ੍ਰੈਕਟ ਲਿਖੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਉੱਤਮਤਾ, ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਿਬੰਧ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟ੍ਰੈਕਟਾਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ । ਆਪ ਨੇ 1894 ਈ: ਵਿਚ ' ਖ਼ਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ' ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ । ਸੰਨ 1899 ਈ: ਵਿਚ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ 'ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਸੁੰਦਰੀ' (1897 ਈ.) ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨਾਲ ਆਪ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਨ । ਤੁਹਾਡਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਵਲ 'ਬਿਜੈਸਿੰਘ' 1899 ਈ: ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਤੀਜਾ ਨਾਵਲ 'ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ' 1900 ਈ. ਉਸ ਦਾ ਆਖਰੀ ਨਾਵਲ 'ਬਾਬਾ ਨੈਧ ਸਿੰਘ' ਬਹੁਤ ਬਾਅਦ (1921

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਈ.) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ। ਕਲਾ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਇਸ ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੁਧਾਰਵਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਖ ਪਾਤਰ ਧਾਰਮਿਕ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਹਨ; ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਾਤਰ ਜ਼ਾਲਮ, ਬੇਦਰਦ ਅਤੇ ਭਿਖਾਰੀ ਹਨ; ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਪਾਤਰ ਅਕਸਰ ਡਰਪੇਕ, ਸੁਆਰਥੀ ਅਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਥਾਨਕ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਅੱਜ ਇਹ ਨਾਵਲ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਨਸਾਨ ਅਤੇ ਤੰਗ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਕਬੂਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ 'ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ' ਅਤੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜੀਵਨੀ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ' ਨਾਮ ਹੇਠ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ। 'ਰਾਜਾ ਲਖਦਾਤਾਸਿੰਘ' ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਾਟਕ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਰਤਕ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹਨ- ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਬਾਰੀਕਤਾ, ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਸੁਹਜ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ, ਵਰਣਨ ਦੀ ਕਾਵਿਕਤਾ ਅਤੇ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕਤਾ।

ਭਾਵੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਵਾਰਤਕ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਪਹਿਲੀ ਕਵਿਤਾ 'ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ' ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਤੁਕਾਂਤ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਾ ਧਾਰਮਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੈ। ਸਾਹਿਤਕ ਗੁਣ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਪਰ ਘੱਟ। ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਅ ਜੀ ਫਿਰਕੂ ਸੰਕੀਰਣਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਹਨ। 'ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ' (1921), 'ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ', 'ਕੰਬ ਦੀ ਕਲਾ', 'ਕਾਂਤ ਮੋਹਲੀ' ਅਤੇ 'ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ' ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗੀਤ ਹਨ। ਹੋਰ ਛੋਟੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਬਾਈਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਵਜੋਂ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੱਡੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ 'ਮਰਦ ਦਾ ਕੁੱਤਾ' ਅਤੇ 'ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ' ਆਦਿ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਰਸ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਵੀ ਦਾ ਕਾਵਿ ਦਾਇਰਾ ਕੁਦਰਤ ਦੇ 'ਸਿਰਜਣਹਾਰ' ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ ਅਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਕਸਰ ਪਰਛਾਵੇਂ ਜਾਂ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

। ਅਡੋਲਤਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਟੀਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਅਤੇ ਛੰਦ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਵਜੋਂ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਛੰਦਾਂ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹਨ।

ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡੀ.ਲਿਟ. ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਅ ਜੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ (ਪੰਜਾਬ) ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ) ਵੱਲੋਂ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1956 ਵਿੱਚ, ਉਸਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਿੱਖਿਆ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫ਼ਾਰਸੀ, ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵੀ ਸਿੱਖੀ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਚਰਚ ਮਿਸ਼ਨ ਸਕੂਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ 1891 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਦਸਵੀਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਰਿਹਾ।^[1] ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਚਰਚ ਮਿਸ਼ਨ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੁਝ ਸਹਿਪਾਠੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੋਂ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਧਾਰਨਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਤਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੋ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੋਰਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖੇ, ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ

ਧਰਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ।

ਰਾਜਸੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ

ਇਸ ਸਮੇਂ ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਅਹਿਮਦੀ ਤੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਲਹਿਰਾਂ ਉਰਦੂ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹਿੱਸਾ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਾਇਆ।

ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜਿੱਥੇ ਉੱਘੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸਨ ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਢੀ ਬਣ ਕੇ ਉਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਬਗੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਧੂਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਥੰਮ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਕਾਰਨ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ:

- ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ
- ਸੈਂਟਰਲ ਖਾਲਸਾ ਯਤੀਮ ਖ਼ਾਨਾ
- ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਮਤ ਵਿਦਿਆਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
- ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ
- ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈੱਸ ਪਹਿਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਟਾਈਪ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਛਾਪਾਖਾਨਾ ਪਹਿਲੇ 1892 ਵਿੱਚ ਲਿਥੋਗਰਾਫ ਪ੍ਰੈੱਸ ਵਜੋਂ ਬਣਾਇਆ
- ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ
- ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ

FACT/ ਤੱਥ

ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਵਾਰਡ

ਸੁੰਦਰੀ (1898), ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ (1899), ਸਤਵੰਤ
ਕੌਰ, "ਰਾਣਾ ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ" (1905)

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਯਾਦਗਾਰੀ ਘਰ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਘਰ ਕਟੜਾ ਗਰਬਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। 1925 ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਾਰੈਂਸ ਰੋਡ ਸਥਿਤ 5 ਏਕੜ ਵਿੱਚ ਫੈਲਿਆ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਘਰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਤੇ 1930 ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਤੌਰ ਤੇ **ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਘਰ** ਵੱਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

- 1) ਆਧੁਕਿਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਦਾ ਮੋਢੀ ਕਵੀ ਕੌਣ ਹੈ?
ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ।
- 2) "ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ" ਕਿਸਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ?
ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ।
- 3) "ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ" ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ?
ੳ) 1905 ਈ. ਵਿਚ।
- 4) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ?
ੳ) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ -
ਮਟਕ ਹੁਲਾਰੇ,
ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ,
ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ,
ਕੰਤ ਸਹੇਲੀ,
ਕੰਬਦੀ ਕਲਾਈ,
ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ ਆਦਿ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- 5) ਕੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਕਵੀ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ?
ੳ) ਹਾਂ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਕਵੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- 6) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਸਨ?
ੳ) ਰਹੱਸਵਾਦੀ, ਅਧਿਆਤਮਕ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਚਿਤਰਨ, ਖੇੜਾ।
- 7) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?
ੳ) ਸ੍ਰ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ।
- 8) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?
ੳ) ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ।
- 9) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?
ੳ) ਗਿਆਨੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ।
- 10) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ?
ੳ) 5 ਦਸੰਬਰ 1872 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।
- 11) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ?
ੳ) 10 ਜੂਨ, 1957 ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ।
- 12) ਮੌਤ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਸੀ?
ੳ) 85 ਸਾਲ।
- 13) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ?
ੳ) 1891 ਵਿਚ।
- 14) ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਰਡਜ਼-ਵਰਥ ਕਵੀ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ।
- 15) ”ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ” ਕੀ ਸੀ?
ੳ) ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

16) ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਾਂ ਮਿਤਿਹਾਸਕ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

17) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ।

18) ਕੰਬਦੀ ਕਲਾਈ ਕਿਸਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ?

ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ।

19) ਕੰਬਦੀ ਕਲਾਈ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹ।

20) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ?

ੳ) ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਛੋਟੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਗੀਤ, ਨਾਵਲ, ਨਾਟਕ ਆਦਿ।

21) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ

ੳ) ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਜੀਵਨ ਗਾਥਾਵਾਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[LECTURER CADRE HISTORY]

HISTORY OF PUNJAB

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਭੌਤਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

1. Physical Features of the Punjab and their influence on its history

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਦੀਆਂ ਕਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਇੱਕ ਤਿਕੋਣ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲਿਆ ਤੋਂ ਸਿੰਧ ਤੱਕ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਰਾਜਸਥਾਨ ਤੱਕ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਸੁਲੇਮਾਨ ਪਰਬਤ ਲੜੀ ਨੂੰ ਛੂਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਉਲਟ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ।

ਹਿਮਾਲਿਆ ਅਤੇ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਪਹਾੜ: ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

(A) ਹਿਮਾਲਿਆ- ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪਹਾੜੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੇਂਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਾਟੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਰੇਂਜਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਚੌੜਾਈ 250 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਰੇਂਜ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਰੇਂਜਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਉਚਾਈ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹਨ:

1. ਮਹਾਨ ਹਿਮਾਲਿਆ,
2. ਮੱਧ ਹਿਮਾਲਿਆ ਅਤੇ
3. ਬਾਹਰੀ ਹਿਮਾਲਿਆ.

1. ਮਹਾਨ ਹਿਮਾਲਿਆ। ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ, ਮਹਾਨ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੇਪਾਲ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ, ਇਸਨੂੰ ਫਿਰ ਮਹਾਨ ਹਿਮਾਲਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਹਿਮਾਲਿਆ ਲਾਹੌਲ-ਸਪੀਤੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਂਗੜਾ ਦੇ ਥਿਸਟ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੂ ਘਾਟੀ ਅਤੇ ਰੋਹਤਾਂਗ ਪਾਸ ਇਹਨਾਂ ਰੇਂਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਰੇਂਜ 5851 ਮੀਟਰ ਤੋਂ 6781 ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਹਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

2. ਮੱਧ ਹਿਮਾਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਗੀ ਪਹਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਜ਼ ਰੋਹਤਾਂਗ ਦੱਰੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਚੰਬਾ ਅਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਜੇਹਲਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ 923 ਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੱਕ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਧੋਲਾਧਾਰ ਦੇ ਪਹਾੜ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(B) ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਪਹਾੜ- ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਪਹਾੜ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦਾ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਰਬਰ ਅਤੇ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਰੋਜਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਰੋਜਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਂਘਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖੈਬਰ ਦੱਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਤਲ ਤੋਂ 1100 ਮੀਟਰ ਉੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਬੁਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪੁਆਇੰਟ ਰਿਹਾ। ਖੈਬਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਰੱਮ, ਤੋਚੀ, ਗੋਮਲ ਅਤੇ ਬੋਲਾਨ ਪਾਸ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਦੱਰੇ ਖੈਬਰ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਬੋਲਾਨ ਦੱਰਾ ਸੁਲੇਮਾਨ ਪਰਬਤ ਲੜੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਸਿਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਕਿਰਬਰ ਪਰਬਤ ਲੜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੋਲਾਨ ਪਾਸ ਇੱਕ ਚੌੜਾ ਪਾਸ ਹੈ। ਇਹ ਕਵੇਟਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਇੱਕ ਮੰਚ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਨਾਟਕ ਖੇਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਸਿੰਧ ਨਦੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਹ ਮੈਦਾਨ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਜਾਊ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(A) ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਦੋ ਖੇਤਰ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ: ਪੂਰਬੀ ਮੈਦਾਨੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਮੈਦਾਨ। ਯਮੁਨਾ ਅਤੇ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਬੀ ਮੈਦਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਉਪਜਾਊ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਸੰਘਣੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਮੈਦਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਹ ਘੱਟ ਉਪਜਾਊ ਹਨ।

(B) ਪੰਜ ਦੁਆਬਾ। 'ਦੁਆਬਾ' ਫ਼ਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦੋ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਦੋ ਨਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਦੋ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਦੁਆਬਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਦੁਆਬੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਸੀ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਬ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਹੱਦਾਂ ਬਰਕਰਾਰ ਹਨ। ਹਰ ਦੁਆਬ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਕਾਫ਼ੀ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੁਆਬ ਦਾ ਨਾਮ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਾਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਮੈਦਾਨ ਸਥਿਤ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਬਿਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

1. ਸਿੰਧ ਸਾਗਰ ਦੁਆਬ ਸਿੰਧ ਅਤੇ ਜੇਹਲਮ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਥਿਤ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਿੰਧ ਸਾਗਰ ਦੁਆਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਉਪਜਾਊ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਹਲਮ ਅਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਇਸ ਦੁਆਬ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ।
2. ਰਚਨਾ ਦੁਆਬ। ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਚਨਾਬ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਥਿਤ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਕਾਫ਼ੀ ਉਪਜਾਊ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਆਬ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਸਬੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਹਨ।
3. ਬਿਸਤ-ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਬ। ਇਸ ਦੁਆਬ ਵਿੱਚ ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਥਿਤ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਉਪਜਾਊ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਇਸ ਦੁਆਬ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ। ਇਹ ਦੁਆਬ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਅਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਜਦੋਂ ਵੀ ਦੁਆਬ ਜਾਂ ਬਿਸਤ-ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਬ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
4. ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ। ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਪਜਾਊ ਖੇਤਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਝੇ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੋ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ, ਇਸ ਦੁਆਬ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ।
5. ਚਜ ਦੁਆਬ। ਚਨਾਬ ਅਤੇ ਜੇਹਲਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਚਜ ਦੁਆਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਆਬ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਹਿਰ ਗੁਜਰਾਤ, ਭੇੜਾ ਅਤੇ ਸਾਹਪੁਰ ਹਨ।

(C) ਮਾਲਵਾ ਅਤੇ ਬਾਂਗਰ। ਸਤਲੁਜ ਅਤੇ ਯਮੁਨਾ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਥਿਤ ਚੌੜਾ ਮੈਦਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮਾਲਵਾ ਅਤੇ ਬਾਂਗਰ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

1. ਮਾਲਵਾ। ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੱਕ ਫੈਲੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਮਾਲਵਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਨਾਭਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਬਠਿੰਡਾ ਆਦਿ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਮਾਲਵੇ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਲਵਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਲਵਾ ਨਾਮਕ ਗਣਤੰਤਰ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।
2. ਬਾਂਗੜ ਜਾਂ ਹਰਿਆਣਾ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਘੱਗਰ ਨਦੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੰਬਾਲਾ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, ਪਾਣੀਪਤ, ਰੋਹਤਕ, ਕਰਨਾਲ, ਗੁੜਗਾਉਂ, ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਅਤੇ ਹਿਸਾਰ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਭੌਤਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

ਭੂਗੋਲਿਕ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ: ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨੀ।

ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ

ਇਹ ਖੇਤਰ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਚੌੜਾਈ ਲਗਭਗ 6 ਤੋਂ 10 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਚਾਈ ਸਮੁੰਦਰ ਤਲ ਤੋਂ 400 ਅਤੇ 700 ਮੀਟਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹ, ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਗਾਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ -

ਇਹ ਸਭ ਦਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਰੇਂਜ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਨਦੀ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਇੰਡੋ-ਬ੍ਰਹਮ ਅਤੇ

ਪਾਸਕੋ-ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਨੁਸਾਰ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬੇਸਿਨ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਰੇਂਜ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬਣੀ ਇਕ

ਨਿਰੰਤਰ ਝੀਲ ਜਾਂ ਅੱਗੇ-ਡੂੰਘੀ ਸੀ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਨੀਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹਿਮਾਲਿਆ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਖੇਤਰ ਰੋਪੜ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਗੁਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੰਧ ਵਾਂਗ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮ ਤੋਂ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬ ਵੱਲ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਿਰਸਾ ਅਤੇ ਉਨਾ ਘਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਦਾਨੀ

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਮਹਾਨ ਇੰਡੋ-ਗੰਗਾ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜੋ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀ ਉਚਾਈ ਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਇੱਕ ਸਿੰਕਲਿਨਲ ਬੇਸਿਨ ਹੈ। ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਪ੍ਰਾਇਦੀਪੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਡੂੰਘਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਟੈਥੀਅਨ ਤਲਛਟ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਧੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਸਥਿਰ ਬਲਾਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਕੁਚਿਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਮੂਹ ਹਿੰਦ-ਗੰਗਾ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਰਾਰ ਵਾਲੀ ਘਾਟੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮੈਦਾਨ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਨਦੀਆਂ ਨੇ ਮੈਦਾਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਸਮੁੰਦਰ ਤਲ ਤੋਂ 180 ਤੋਂ 300 ਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਉੱਚਾ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਢਲਾਨ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤਲ ਤੋਂ 230 ਤੋਂ 270 ਮੀਟਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤਲ ਤੋਂ 230 ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਢਲਾਣ ਹੈ। ਗਰੇਡੀਐਂਟ ਪੱਛਮ ਨਾਲੋਂ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।

ਮਕੈਨੀਕਲ ਮੌਸਮ ਦੇ ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਏਜੰਟਾਂ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਪਾਸੇ ਵਿੱਚ ਹਵਾ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਰੇਂਜ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟ੍ਰੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਪਰੀਤ ਦਿੱਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਉਪਜਾਊ ਮੈਦਾਨ ਹੈ। ਬਿਆਸ, ਘੱਗਰ, ਸਿੰਧ, ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਨਦੀਆਂ ਪੂਰੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਵਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਪ-ਸਹਾਇਕ ਨਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਆਪਕ ਨਹਿਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਰਾਜ ਦਾ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰ ਅਰਧ-ਸੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਵਰਗਾ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਡਿੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪੱਟੀ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪੰਜ ਅਤੇ ਆਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਧਰਤੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਧਰਤ ਤੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵੀ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪਾਣੀਪਤ ਅਤੇ ਤਰਾਇਨ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਲੜਾਈਆਂ ਵੀ ਇਸੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

1) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜ ਅਤੇ ਆਬ।

2) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ।

3) ਰਿਗਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ?

ੳ) ਸਪਤਸਿੰਧੂ।

4) ਪੁਰਾਣ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ?

ੳ) ਪੰਚਨੰਦ।

5) ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੀ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ?

ੳ) ਪੈਂਟਾਪੋਟਾਮੀਆ।

6) ਮੱਧਕਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਸੀ?

ੳ) ਲਾਹੌਰ ਸੂਬਾ।

7) ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਸੀ?

ੳ) ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ।

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ

- ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਫਾਰਸੀ ਅਰਥ: ਪੰਜ ਆਬ
- ਪੰਜ ਆਬ ਦਾ ਅਰਥ: ਪੰਜ ਦਰਿਆ

ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਮ

- 1) ਰਿਗਵੈਦਿਕ ਕਾਲ: ਸਪਤਸਿੰਧੂ
- 2) ਪੁਰਾਣ ਕਾਲ: ਪੰਚਨੰਦ
- 3) ਮੱਧਕਾਲ: ਲਾਹੌਰ ਸੂਬਾ
- 4) ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਸਮੇਂ: ਪੈਂਟਾਪੋਟਾਮੀਆ

- ਟੱਕ ਦੇਸ਼ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ: ਪੰਜਾਬ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

8) ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜਾਬ।

9) ਪੰਜਾਬ ਹਿਮਾਲਾ ਦੇ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਹੈ?

ੳ) ਹਿਮਾਲਾ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ।

10) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਪਰਬਤ ਹੈ?

ੳ) ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ।

11) ਸੁਲੇਮਾਨ ਪਰਬਤ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਦੌਰੇ ਹਨ?

ੳ) ਖੈਬਰ, ਬੋਲਾਨ, ਟੋਚੀ ਅਤੇ ਗੋਮਲ।

12) ਅਰਥ ਪਹਾੜੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਖੇਤਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਕਾਂਗੜਾ, ਅੰਬਾਲਾ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਸਿਆਲਕੋਟ ਆਦਿ।

13) ਤਰਾਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਸਿਵਾਲਿਕ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਭਾਗ ਨੂੰ।

14) ਪੰਜ ਦੁਆਬਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ?

ੳ) 1) ਬਿਸਤ ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਬ 2) ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ 3) ਰਚਨਾ ਦੁਆਬ 4) ਚੱਜ ਦੁਆਬ 5) ਸਿੰਧ ਸਾਗਰ ਦੁਆਬ।

15) ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਮਲੇ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਕੀਤੇ?

ੳ) ਉੱਤਰ ਪੱਛਮੀ ਦੱਰਿਆਂ ਤੋਂ।

16) ਪੰਜ ਅਤੇ ਆਬ ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹਨ?

ੳ) ਫਾਰਸੀ।

17) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ।

18) ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ?

ੳ) ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ, ਰਾਵੀ, ਜੇਹਲਮ, ਚਨਾਬ।

19) ਟੱਕ/ਟੱਕੀ ਦੇਸ਼ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ?

ੳ) ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ।

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ

- ਜਿਆਦਾਤਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲੇ: ਦੱਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ
- ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੌਰੇ: ਖੈਬਰ, ਟੋਚੀ, ਗੋਮਲ, ਬੋਲਾਨ, ਕੁਰਮ
- ਪੰਜ ਦਰਿਆ: ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ, ਰਾਵੀ, ਜੇਹਲਮ, ਚਨਾਬ
- ਅਰਥ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ: ਮੈਦਾਨੀ ਭਾਗ ਅਤੇ ਸਿਵਾਲਿਕ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਖੇਤਰ।
- ਤਰਾਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼: ਅਰਥ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ: ਹਿਮਾਲਾ
- ਹਿਮਾਲਾ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ: ਪੰਜਾਬ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

20) ਪੰਜਾਬ ਕਿੰਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ੳ) ਹਿਮਾਲਾ ਅਤੇ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ।

21) ਅਰਧ ਪਹਾੜੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਭਾਗ।

22) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ।

23) ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਕਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ੳ) ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਅਸਾਮ ਤੱਕ।

24) ਹਿਮਾਲਾ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਲੰਬਾਈ 2400 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ 240 ਤੋਂ 320 ਤੱਕ।

25) ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ੳ) ਉੱਚ ਹਿਮਾਲਾ, ਮੱਧ ਹਿਮਾਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ।

26) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਨੂੰ।

27) ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੀ ਫਾਇਦੇ ਹਨ?

ੳ) 1) ਠੰਢੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ?

2) ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

3) ਵਰਖਾ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੈ।

4) ਉਪਜਾਊ ਮਿੱਟੀ ਮੈਦਾਨੀ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

28) ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਉਚਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ?

ੳ) 6000 ਫੁੱਟ।

29) ਮੁੱਖ ਦੱਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ?

ੳ) ਖੈਬਰ, ਬੇਲਾਨ, ਕੁਰਮ, ਟੇਚੀ, ਗੋਮਲ।

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ

- ਹਿਮਾਲਾ ਦੇ ਭਾਗ: ਉੱਚ ਹਿਮਾਲਾ, ਮੱਧ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ
- ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਹਿਰੇਦਾਰ: ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ
- ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੁਆਰ: ਪੰਜਾਬ
- ਸੁਲੇਮਾਨ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਉਚਾਈ: 6000 ਫੁੱਟ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

30) ਤਰਾਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ੳ) ਅਰਥ ਪਹਾੜੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼।

31) ਅਰਥ ਪਹਾੜੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?

ੳ) ਸਿਵਾਲਿਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਹਿੱਸਾ।

32) ਤਰਾਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?

ੳ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਕਾਂਗੜਾ, ਅੰਬਾਲਾ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਸਿਆਲਕੋਟ।

33) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜਿਆਦਾਤਰ ਭਾਗ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਮੈਦਾਨੀ ਅਤੇ ਉਪਜਾਊ।

34) ਸਿੰਧ ਜਮਨਾ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਮੈਦਾਨੀ ਭਾਗ।

35) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਕਿਹੜੇ ਸਨ?

ੳ) ਸਤਲੁਜ, ਰਾਵੀ, ਬਿਆਸ, ਚਨਾਬ, ਜਿਹਲਮ ਆਦਿ।

36) ਦੁਆਬ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਦੋ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਹਿੱਸਾ।

37) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਦੁਆਬ ਹਨ?

ੳ) ਪੰਜ ਦੁਆਬ।

38) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੀਆਂ ਦੁਆਬਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?

- ੳ) 1) ਬਿਸਤ ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਬ
2) ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ
3) ਰਚਨਾ ਦੁਆਬ
4) ਚੱਜ ਦੁਆਬ
5) ਸਿੰਧ ਸਾਗਰ ਦੁਆਬ।

39) ਬਿਸਤ ਦੁਆਬ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਹਿੱਸਾ।

40) ਬਿਸਤ ਦੁਆਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਇਲਾਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ

- ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਦੁਆਬ: ਪੰਜ
- ਦੁਆਬਾਂ ਦੇ ਨਾਮ: ਬਿਸਤ ਜਲੰਧਰ, ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ, ਰਚਨਾ ਦੁਆਬ, ਚੱਜ ਦੁਆਬ, ਸਿੰਧ ਸਾਗਰ ਦੁਆਬ
- ਮਾਝੇ ਦੇ ਵਾਸੀ: ਮਝੈਲ
- ਬਾਂਗਰ ਦੇ ਇਲਾਕਾ: ਹਰਿਆਣਾ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[HISTORY OF INDIA]

[DEMO NOTES]

[LECTURER CADRE HISTORY]

1. ਸਿੰਧੂ ਘਾਟੀ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ (ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ):

ਉਤਪਤੀ, ਮਿਤੀ, ਹੱਦ, ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪਤਨ ਦੇ ਕਾਰਨ

1. The Harappan Civilization: Origin, Date, Extent, Main features and the causes of the decline.

ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸਿਰਫ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਹੀ ਅਧਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਦੇ ਸਨ। 1921 ਵਿਚ ਦਇਆ ਰਾਮ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਹੜੱਪਾ ਸਥਾਨ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ। 1922 ਵਿਚ ਪੁਰਤੱਤਵ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਰਾਖਲ ਦਾਸ ਬੈਨਰਜੀ ਨੇ ਸਿੰਧ ਦੇ ਲਰਕਾਨਾ ਵਿਚ ਮੋਹਨਜੋਦਾੜੋ ਸਥਾਨ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ। ਹੜੱਪਾ ਲੋਕ ਸਿੰਧ ਨਦੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸਿੰਧੂ ਘਾਟੀ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਲੋਕ ਜਿਆਦਾਤਰ ਕਾਂਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕਾਂਸੀਯ ਯੁਗੀਨ ਪਿਆ। ਇੱਥੇ ਦੇ ਲੋਕ ਸੋਨੇ, ਚਾਂਦੀ, ਹਾਥੀ ਦੰਦ ਆਦਿ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਤੇ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ 12,99,600 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਭਿਅਤਾ 2250 ਤੋਂ 1750 ਤੱਕ ਮੌਜੂਦ ਰਹੀ।

ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਗਰ ਯੋਜਨਾ ਉਚਕੋਟੀ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸੀ। ਗਲੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਸਰਵਜਨਕ ਇਸਨਾਨ ਘਰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਸਾਮਿਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਭਵਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਘਰ ਵੀ 2 ਮੰਜਲੇ ਅਤੇ ਹਵਾਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਗਲੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਇਸ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨ ਸਨ-

- ਹੜਾਂ ਕਾਰਨ ਨਗਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- ਭੂਚਾਲਾਂ ਨੇ ਨਗਰਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।
- ਨਦੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਬਦਲ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ।
- ਅਕਾਲ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

1) ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਕਿਸਨੂੰ ਅਧਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ।

2) ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰਵੇਅਰ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ।

ਉੱਤਰ- ਜਨਰਲ ਅਲੈਗਜੈਂਡਰ ਕਨਿੰਘਮ।

3) ਸਿੰਧੂ ਘਾਟੀ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਕਿੰਨੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਲਗਪਗ 5000 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ।

4) ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਸਿੰਧੂ ਘਾਟੀ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ, ਤਾਮਰ ਯੁੱਗ, ਸਿੰਧ ਸਰਸਵਤੀ ਸੱਭਿਅਤਾ, ਕਾਂਸੀਯ ਯੁਗੀਨ ਜਾਂ ਕਾਂਸੀ ਯੁਗ ਸੱਭਿਅਤਾ

4) ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸਿੰਧੂ ਘਾਟੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਕਿਉਂ ਪਿਆ?

ਉੱਤਰ- ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਸਿੰਧੂ ਨਦੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ।

5) ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਿਹਰਾ ਕਿਸਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਦਇਆ ਰਾਮ ਸਾਹਨੀ ਨੂੰ।

6) ਦਇਆ ਰਾਮ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਕਿਸ ਸਥਾਨ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ?

ਉੱਤਰ- ਹੜੱਪਾ ਸਥਾਨ ਦੀ।

7) ਦਇਆ ਰਾਮ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਖੋਜ ਕਿਸ ਸਾਲ ਕੀਤੀ?

ਉੱਤਰ- 1921 ਵਿਚ।

8) ਦਇਆ ਰਾਮ ਸਾਹਨੀ ਕੌਣ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਅਫਸਰ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

9) ਰਾਖਲ ਦਾਸ ਬੈਨਰਜੀ ਕੌਣ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਅਫਸਰ।

10) ਰਾਖਲ ਦਾਸ ਬੈਨਰਜੀ ਨੇ ਕਿਸ ਸਥਾਨ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ?

ਉੱਤਰ- ਮੋਹਨਜੋਦਾੜੋ ਸਥਾਨ ਦੀ।

11) ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਕਾਂਸੀਯ ਯੁਗੀਨ ਸੱਭਿਅਤਾ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਜਿਆਦਾ ਕਾਂਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ।

12) ਹੜੱਪਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਧਾਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਤਾਂਬਾ ਅਤੇ ਕਾਂਸਾ।

13) ਹੜੱਪਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਧਾਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਲੋਹੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

14) ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਜਾਂ ਸਿੰਧੂ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ ਕਿੰਨਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- 12,99,600 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ।

15) ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਅਕਾਰ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਤ੍ਰਿਭੁਜ ਜਾਂ ਤਿਕੋਣ ਜਿਹਾ।

16) ਹੜੱਪਾ ਅਤੇ ਮੋਹਨਜੋਦਾੜੋ ਕੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

17) ਹੜੱਪਾ ਅਤੇ ਮੋਹਨਜੋਦਾੜੋ ਅੱਜਕੱਲ ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਥਾਨ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਨ।

18) ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਸਥਾਨ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਨ?

ਉੱਤਰ- ਮੋਹਨਜੋਦਾੜੋ, ਹੜੱਪਾ, ਚੋਹਨਦੜੋ, ਆਮਰੀ ਅਲੀ ਮੁਰਾਦ, ਡਾਬਰ ਕੋਟ, ਸ਼ਾਹੀ ਟੰਪ, ਸੁਤਕਾਰੀਣ ਦੋਰਪਿੰਡੀ ਵਾਹੀ, ਕੋਟ ਡਿਜੀ, ਜਲੀਲਪੁਰ, ਗੁਮਲਾ ਆਦਿ।

19) ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।

ਉੱਤਰ- ਕੋਟਲਾ ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ(ਰੋਪੜ), ਉਚਾ ਪਿੰਡ(ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ) ਅਤੇ ਸੰਘੋਲ(ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ) ਵਿਚ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

20) ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਹੜੱਪਾ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਸਥਾਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ?

ਉੱਤਰ- ਬਨਵਾਲੀ(ਹਿਸਾਰ), ਮੀਤਾਬਲ(ਸਿਰਸਾ)।

21) ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚ ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ- ਕਾਲੀ ਬੰਗਾ, ਭਰਤਪੁਰ।

22) ਯੂਪੀ ਵਿਚ ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

ਉੱਤਰ- ਅੰਬਾਖੇੜੀ (ਸਹਾਰਨਪੁਰ), ਆਲਮਗੀਰਪੁਰ(ਮੇਰਠ)।

23) ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਸਥਾਨ ਮਿਲੇ ਹਨ?

ਉੱਤਰ-ਰੰਗਪੁਰ, ਰੋਜੜੀ, ਡੋਲਬੀਰਾ, ਲੋਥਲ, ਸੋਮਨਾਥ, ਭਗਤਰਾਵ(ਕਠਿਆਵਾੜ)।

24) ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਕਾਲ ਲਿਖੋ।

ਉੱਤਰ- 2250 ਤੋਂ 1750 ਤੱਕ। (ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਮਤਭੇਦ ਹਨ, ਪਰ 2250 ਤੋਂ 1750 ਨੂੰ ਠੀਕ ਮੰਨਿਆ ਹੈ)

25) ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਹਮਉਮਰ ਜਾਂ ਸਮਕਾਲੀ ਸੱਭਿਅਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

ਉੱਤਰ- ਮਿਸਰ, ਮੈਸੋਪੋਟਾਮੀਆਂ, ਸੁਮੇਰ, ਬੇਬੀਲੋਨ ਆਦਿ।

26) ਮੋਹਨਜੋਦਾੜੋ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਮੁਰਦਿਆਂ ਜਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦਾ ਟਿੱਲਾ।

27) ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਮੋਹਨਜੋਦਾੜੋ ਦਾ ਅਰਥ "ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦਾ ਟਿੱਲਾ" ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਸਿੰਧੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ।

28) ਮੋਹਨਜੋਦਾੜੋ ਨਗਰ ਦਾ ਅਕਾਰ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਵਰਗ ਅਕਾਰ ਦਾ।

29) ਮੋਹਨਜੋਦਾੜੋ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ- 2.75 ਤੋਂ 3.66 ਮੀਟਰ ਚੌੜੀਆਂ ਸਨ।

30) ਮੋਹਨਜੋਦਾੜੋ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਗਲੀਆਂ ਪੂਰਵ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕੱਟਦੀਆਂ ਸਨ।

31) ਮੋਹਨਜੋਦਾੜੋ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਦਾ ਅਕਾਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਕਿਉਂ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਤਾਂ ਜੋ ਹਵਾ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪੁੱਜ ਜਾਵੇ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

32) ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਮਕਾਨ ਕਿੰਨੇ ਮੰਜਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਬਿਨਾਂ ਮੰਜਲ ਤੋਂ, ਇੱਕ ਮੰਜਲੇ ਅਤੇ ਦੋ ਮੰਜਲੇ।

33) ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਮਕਾਨ ਕਿਸ ਚੀਜ ਦੇ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਪੱਕੀਆਂ ਇੱਟਾਂ, ਚੂਨਾ, ਮਿੱਟੀ।

34) ਹੜੱਪਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਖੁੱਲੇ, ਹਵਾਦਾਰ, ਜਿਆਦਾਤਰ ਦੋ ਮੰਜਲੇ, ਖਿੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨਾਂ ਵਾਲੇ, ਛੱਤ ਦੇ ਜਾਣ ਲਈ ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਲੇ।

35) ਹੜੱਪਾ ਲੋਕ ਸਫਾਈ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕੂੜੇਦਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਲਈ ਨਾਲੀਆਂ ਸਨ।

36) ਹੜੱਪਾ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਰਾਜ ਭੋਜਨ ਹਾਲ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਚੌੜਾਈ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ- 200×150 ਮੀਟਰ।

37) ਹੜੱਪਾ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਚੌੜਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- 230×78 ਮੀਟਰ।

38) ਹੜੱਪਾ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਅੰਨ ਭੰਡਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਮਜਦੂਰਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਚੌੜਾਈ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ- 20×20 ਮੀਟਰ।

39) ਹੜੱਪਾ ਦੇ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਨਾਲੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

40) ਹੜੱਪਾ ਨਾਲੀਆਂ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ ਲਿਖੋ।

ਉੱਤਰ- ਡੂੰਘਾਈ ਇੱਕ ਤੋਂ 2 ਫੁੱਟ ਤੱਕ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ 9 ਇੰਚ ਤੋਂ 1 ਫੁੱਟ ਤੱਕ

41) ਨਾਲੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸ ਚੀਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਸੀਮੇਂਟ, ਚੂਨਾ, ਖਖੀਆ ਮਿੱਟੀ।

42) ਸਿੰਧੂ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ(ਉੱਚਕੋਟੀ ਦੀ) ਨਗਰ ਯੋਜਨਾ।

43) ਹੜੱਪਾ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਘਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ, ਚੌੜਾਈ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ- ਲੰਬਾਈ 55 ਮੀਟਰ ਚੌੜਾਈ 33 ਮੀਟਰ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

44) ਹੜੱਪਾ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਘਰ ਦੇ ਤਲਾਬ ਦੀ ਕੀ ਅਕਾਰ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- 12 ਮੀਟਰ ਲੰਬਾ, 7 ਮੀਟਰ ਚੌੜਾ ਅਤੇ 2.43 ਮੀਟਰ ਡੂੰਘਾ।

45) ਹੜੱਪਾ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- 13 ਫੁੱਟ ਤੋਂ 34 ਫੁੱਟ ਤੱਕ ਚੌੜੀਆਂ ਸਨ।

46) ਹੜੱਪਾ ਸੜਕਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਿੱਥੇ ਕਟਦੀਆਂ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਚੌਰਾਹਿਆਂ (ਚਾਰ ਰਸਤੇ) ਤੇ।

47) ਹੜੱਪਾ ਲੋਕ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਸਾਫ ਸੁੱਥਰਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜੀਵਨ।

48) ਹੜੱਪਾ ਲੋਕ ਕਿਹੜੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਬੀਜਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਕਣਕ, ਚਾਵਲ, ਜੌਂ, ਖਜੂਰ, ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ।

49) ਹੜੱਪਾ ਲੋਕ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਮਸਾਲੇਦਾਰ, ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ।

1) ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਵਿਚ- ਰੋਟੀ, ਚਾਵਲ, ਦੁੱਧ, ਫਲ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਆਦਿ।

2) ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਵਿਚ- ਮਾਸ, ਮੱਛੀ ਆਦਿ।

50) ਹੜੱਪਾ ਲੋਕ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਸੂਤੀ ਤੇ ਉਨੀ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ

51) ਹੜੱਪਾ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਧੋਤੀ ਕੁੜਤਾ, ਮੋਢੇ ਤੇ ਪਰਨਾ ਜਾਂ ਕੱਪੜਾ।

52) ਹੜੱਪਾ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਕੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਫੁੱਲਾਂ ਬੂਟਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ।

53) ਹੜੱਪਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਕਿਸ ਚੀਜ ਦੇ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਸੋਨੇ, ਚਾਂਦੀ, ਹਾਥੀ ਦੰਦ, ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ।

54) ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸਤਰੀਆਂ ਕੀ ਵਰਤਦੀਆਂ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਸੁਰਖੀ, ਬਿੰਦੀ, ਪਾਊਡਰ ਆਦਿ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

55) ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਕਿਸ ਧਾਤ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਕਾਂਸੇ ਦਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ।

56) ਹੜੱਪਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਕੀ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣਾ, ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਨਾ, ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀ ਪਾਲਣਾ, ਸਤਰੰਜ ਖੇਡਣਾ, ਨਾਚ ਗਾਣੇ, ਆਦਿ।

57) ਹੜੱਪਾ ਲੋਕ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਜਲਾ ਕੇ, ਦੱਬ ਕੇ, ਖੁੱਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਲਈ ਰੱਖ ਕੇ।

- 1) ਜਲਾ ਕੇ- ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਨੂੰ ਜਲਾ ਕੇ ਰਾਖ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।
- 2) ਦੱਬ ਕੇ- ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਨੂੰ ਟੋਆ ਪੁੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।
- 3) ਖੁੱਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ- ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਨੂੰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਜਰ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

58) ਕੀ ਹੜੱਪਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਹਾਂ, ਉਹ ਲੋਕ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਸਨ।

59) ਹੜੱਪਾ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਚਿੱਤਰ ਹਨ?

ਉੱਤਰ- 250 ਤੋਂ 400 ਤੱਕ ਚਿੱਤਰ ਹਨ।

60) ਹੜੱਪਾ ਲਿੱਪੀ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਵੱਲ।

61) ਕੀ ਹੜੱਪਾ ਲਿੱਪੀ ਪੜੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਨਹੀਂ, ਅਜੇ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੜੀ ਨਹੀਂ ਗਈ।

62) ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਿਸ ਅਫਸਰ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਹੜੱਪਾ ਲਿੱਪੀ ਨੂੰ ਪੜ ਲਿਆ ਹੈ।

ਉੱਤਰ- ਸ਼੍ਰੀ ਵੀ.ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਾਉ (9 ਮਾਰਚ 1969)

63) ਹੜੱਪਾ ਲੋਕ ਕਿਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਯੌਨੀ, ਅੱਗ, ਪਾਣੀ ਸੂਰਜ, ਸੱਪ, ਮਾਤ ਦੇਵੀ ਦੀ, ਸ਼ਿਵ ਦੀ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ, ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਬਨਸਪਤੀ(ਪਿੱਪਲ, ਨਿੰਮ ਆਦਿ)।

64) ਹੜੱਪਈ ਲੋਕ ਕਿਸ ਦਰੱਖਤ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

65) ਸਿੰਧੂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਿੱਤਾ ਕੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ- ਖੇਤੀ, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣਾ, ਵਪਾਰ।

66) ਸਿੰਧੂ ਲੋਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਕਣਕ, ਚਾਵਲ, ਜੌਂ, ਕਪਾਹ, ਰਾਈ, ਸਰੋਂ, ਮਟਰ ਆਦਿ।

67) ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕੀ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਸਿੰਧੂ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ।

68) ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਦ ਕਿਸ ਧਾਤ ਦੇ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ- ਲੱਕੜ ਅਤੇ ਕਾਂਸੇ ਦੇ।

Hi Tech Online Coaching

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING [DEMO NOTES]

PUNJAB LECTURER CADRE EXAM

[POLITICAL SCIENCE]

ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ

1. INDIAN CONSTITUTION AND PREAMBLE

1. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ (Features of Constitution)

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਦਰਸ਼, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਵੱਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਤਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਕਈ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੇਠਾਂ ਸੂਚੀਬੱਧ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਹਨ:

1. ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ

- ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਾਂਗ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਾਂਗ ਅਣਲਿਖਤ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਹੈ।
- ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਆਪਕ, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ।
- ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ ਹਨ:
  - **ਭੂਗੋਲਿਕ ਕਾਰਕ** , ਯਾਨੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ।
  - **ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਕ** , **ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ**, 1935 ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ , ਜੋ ਕਿ ਭਾਰੀ ਸੀ।
  - ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇਵਾਂ ਲਈ ਇੱਕਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ।
  - ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਦਬਦਬਾ।
- ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।
- ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

2. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ

- ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 1935 ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲਈਆਂ ਹਨ [1935 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਲਗਭਗ 250 ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ]।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- ਡਾ: ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇੜ-ਮਰੇੜ ਕੇ' ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਢਾਂਚਾਗਤ **ਹਿੱਸਾ**, ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ, 1935 ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ **ਹਿੱਸਾ** (ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ) ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅਮਰੀਕੀ ਅਤੇ ਆਇਰਿਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
- ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ **ਹਿੱਸਾ** (ਕੈਬਨਿਟ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ) ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

3. ਕਠੋਰਤਾ ਅਤੇ ਲਚਕਤਾ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ

- **ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਅਤੇ ਲਚਕਦਾਰ** ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਇੱਕ ਕਠੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸੋਧ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ।
- ਇੱਕ ਲਚਕੀਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ।
- ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਠੋਰਤਾ ਅਤੇ ਲਚਕਤਾ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।
- ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਸੋਧ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਜਾਂ ਲਚਕਦਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੋਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਧਾਰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

4. ਏਕਤਾ ਪੱਖਪਾਤ ਵਾਲਾ ਸੰਘੀ ਸਿਸਟਮ

- ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੋ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ, ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚਤਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਠੋਰਤਾ, ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਦੋ ਸਦਨਵਾਦ।
- ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸੰਘੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੇਂਦਰ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਕੇਂਦਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ, ਅਤੇ ਹੋਰ। .
- ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ 'ਸੰਘ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
- ਆਰਟੀਕਲ 1 ਭਾਰਤ ਨੂੰ 'ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸੰਘ' ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ:
  - ਭਾਰਤੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
  - ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੰਘ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ 'ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਘੀ ਪਰ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ', ਅਤੇ ਕੇਸੀ ਫ੍ਰੀਅਰ ਦੁਆਰਾ 'ਅਰਧ-ਸੰਘੀ' ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

5. ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਸਦੀ ਰੂਪ

- ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇਵਾਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।
- ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਕੈਬਨਿਟ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 'ਵੈਸਟਮਿਨਸਟਰ' ਮਾਡਲ ਵਜੋਂ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸਗੋਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਇੱਕ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ 'ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਕੀ ਹਨ?

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

- ਅਸਲ ਅਤੇ ਨਾਮਾਤਰ ਕਾਰਜਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ
- ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਰਾਜ
- ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ
- ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ
- ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ
- ਹੇਠਲੇ ਸਦਨ (ਲੋਕ ਸਭਾ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ) ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨਾ
- ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸੰਸਦ ਵਰਗੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਸੰਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ
- ਪ੍ਰਧਾਨ (ਗਣਤੰਤਰ) 'ਤੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਯੁਕਤ ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

6. ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਦਾ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ

- ਸੰਸਦ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਸਦ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਆਂਇਕ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ।
- ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ।
- ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ (ਆਰਟੀਕਲ 21) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ' ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ' ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਦੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਸਹੀ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
- ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਆਪਣੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸੰਸਦੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਸੰਸਦ ਆਪਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

7. ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ

- ਇਸ ਅਖੇਤੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਲੋਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ, ਅਰਥਾਤ, ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਅਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਸਵੈ-ਸਿੱਧਤਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਹੈ।
- ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲੇ ਆ ਰਹੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- ਅੰਤਮ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ।
- ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਰਥ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੁਝ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:
  - ਮਨਮਾਨੀ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ
  - ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ
  - ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਰਵਉੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਅੰਤਿਮ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।
- ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 14 (ਕਾਨੂੰਨ ਅੱਗੇ ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ) ਨੂੰ ਅਰਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਉੱਦਮ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। "ਜਨਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨ" ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
- ਨਾਲ ਹੀ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੱਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮਾਕਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਿਆਂਇਕ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ ਦੀ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

- 1) ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ?
ੳ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ।
- 2) ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਸ ਨੇ ਬਣਾਇਆ?
ੳ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ।
- 3) ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?
ੳ) 26 ਜਨਵਰੀ, 1950 ਨੂੰ।
- 4) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ ਕੌਰ।
- 5) ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ?
ੳ) 2 ਸਾਲ, 11 ਮਹੀਨੇ, 18 ਦਿਨ।
- 6) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਅਨੁਛੇਦ ਦਰਜ ਹਨ?
ੳ) 395 ਅਨੁਛੇਦ।
- 7) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗ ਹਨ?
ੳ) 22 ਭਾਗ।
- 8) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ ਦਰਜ ਹਨ?
ੳ) 12 ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ।
- 9) ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ।
- 10) 42ਵੀਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਕੀ ਬਣ ਗਿਆ?
ੳ) ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂਤਾਸ਼ਾਲੀ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ, ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ।

Best Notes
for
Your Bright Future

Hi-Tech Punjab
No.1 Notes Provider

Master Cadre Notes
Punjabi || History || Civics

Contact us:
www.hitechpunjab.com
www.facebook.com/hitechpunjab
www.facebook.com/hitechonlinecoaching

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- 11) ਭਾਰਤ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- 12) ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਨਿਰਪੱਖ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਕਥਨ ਸੱਚ ਹੈ?
ੳ) ਹਾਂ।
- 13) ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁਖੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਰਾਸਟਰਪਤੀ।
- 14) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਵੇਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?
ੳ) ਅਨੇਕਾਂ ਸੋਮਿਆਂ ਤੋਂ।
- 15) ਸੁਪਰੀਮ ਲਾਅ ਆਫ ਦ ਲੈਂਡ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ।
- 16) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰਵ ਉੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ।
- 17) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਹਨ?
ੳ) 22 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ।
- 18) ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
ੳ) ਹਿੰਦੀ।
- 19) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸ ਅਨੁਛੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਛੂਤ ਛਾਤ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ?
ੳ) ਅਨੁਛੇਦ 17 ਅਨੁਸਾਰ।
- 20) ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਸਦਨੀ ਮੰਡਲ ਹੈ?
ੳ) ਦੋ ਸਦਨੀ।
- 21) ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿੰਨੇ ਹਨ?
ੳ) 6 ਅਧਿਕਾਰ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

22) ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ 6 ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?

ੳ) ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਹਨ-

- 1) ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।
- 2) ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।
- 3) ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।
- 4) ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਅਧਿਕਾਰ।
- 5) ਲੁੱਟ ਖਸੁੱਟ ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ।
- 6) ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਉਪਚਾਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।

23) ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਕਰਤੱਵ 11 ਕਿਸ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ?

ੳ) 86ਵੀਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ।

24) 86ਵੀਂ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਕਰਤੱਵ ਕਿੰਨੇ ਸਨ?

ੳ) 10 ਕਰਤੱਵ।

25) ਮੌਲਿਕ ਕਰਤੱਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵੇਰਵਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਭਾਗ-4-ਏ ਵਿੱਚ।

26) ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ?

ੳ) ਭਾਗ-3 ਵਿੱਚ।

27) ਮੌਲਿਕਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਅਨੁਛੇਦ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹਨ?

ੳ) 12 ਤੋਂ 35 ਅਧੀਨ।

28) ਦਲ ਬਦਲੀ ਤੇ ਰੋਕ ਕਿਸ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ?

ੳ) 52ਵੀਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ।

29) 2003 ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਕਿੰਨਵੀਂ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਦਲ ਬਦਲੀ ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ?

ੳ) 91ਵੀਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

30) ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਦੇਸ਼ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਆਕਤੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਬੰਧੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ।

31) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?

ੳ) 36 ਤੋਂ 51 ਤੱਕ।

32) ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਸੰਬੰਧੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਸੇ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਘ ਸ਼ਬਦ ਦਾ।

33) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਘਾਤਮਕ।

34) ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਕਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ। ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

35) ਨਿਆਂਇਕ ਪੁਨਰ ਨਿਰੀਖਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

36) ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ?

ੳ) ਇਕਹਿਰੀ (ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ)।

37) ਕੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ?

ੳ) ਭਾਰਤ ਦੇ।

38) ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਕਿਹੜੇ ਨਾਗਰਿਕ ਹਨ?

ੳ) ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ।

39) ਕੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨਾਗਰਿਕ ਰਾਜ ਨਾਗਰਿਕ ਹਨ?

ੳ) ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹਨ।

40) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵੋਟਾ ਪਾ ਸਕਦਾ ਸੀ?

ੳ) 21 ਸਾਲ ਦਾ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

41) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ 61ਵੀਂ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ?

ੳ) 18 ਸਾਲ।

42) ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ?

ੳ) ਹਾਂ।

43) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਚੱਲਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ।

44) ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੈਠਕ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

ੳ) 9 ਦਸੰਬਰ, 1946 ਵਿੱਚ।

45) ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ?

ੳ) 26 ਜਨਵਰੀ, 1949 ਨੂੰ।

46) ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ?

ੳ) 26 ਜਨਵਰੀ, 1950 ਨੂੰ।

47) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਜੀਵੰਤ ਸੰਵਿਧਾਨ।

48) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਕਦੋਂ ਕੀਤੇ?

ੳ) 26 ਨਵੰਬਰ, 1949 ਨੂੰ।

49) ਜੀਵੰਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਜਿਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ।

50) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ?

ੳ) ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ।

51) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ?

ੳ) 1922 ਨੂੰ।

Best Notes 4 Your Bright Career

Hi-Tech Punjab

No.1 Notes Provider

Master Cadre Notes

Punjabi || History || Civics

Contact us:

www.hitechpunjab.com

www.facebook.com/hitechpunjab

www.facebook.com/hitechonlinecoaching

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

52) ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ?

ੳ) 1935 ਵਿੱਚ।

53) ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ?

ੳ) 1940 ਵਿੱਚ।

54) ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ?

ੳ) 389 ਮੈਂਬਰ।

55) ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੈਬਨਿਟ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ?

ੳ) 15 ਮਾਰਚ, 1946 ਵਿੱਚ।

56) ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਾਲੇ ਚਾਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਭਾਰਤ, ਅਮਰੀਕਾ, ਸਵਿੱਟਜਰਲੈਂਡ, ਚੀਨ, ਫਰਾਂਸ, ਜਪਾਨ ਆਦਿ।

57) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਗਈ?

ੳ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦੀ-

1) ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ।

2) ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ।

3) ਆਇਰਲੈਂਡ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ।

4) ਕਨੇਡਾ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ।

5) ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ।

6) ਜਰਮਨੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ।

7) ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ।

8) 1935 ਦਾ ਐਕਟ।

58) 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ?

ੳ) ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 26 ਜਨਵਰੀ, 1930 ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਿਵਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

Hi-Tech Punjab

No.1 Notes Provider

Master Cadre Notes

Punjabi || History || Civics

PSTET-I & PSTET-II

PRINCIPAL, HEAD, BPEO

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

59) ਅਨੁਛੇਦ 356 ਅਤੇ 360 ਵਿੱਚ ਕੀ ਦਰਜ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਦੀਆਂ ਸੰਕਟਕਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ।

60) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) 12 ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ।

61) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 21 ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 18 ਸਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ?

ੳ) 61ਵੀਂ ਸੋਧ।

62) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦਲ ਬਦਲੀ ਸੰਬੰਧੀ 52ਵੀਂ ਸੋਧ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ?

ੳ) 1985 ਵਿੱਚ।

63) ਕੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਹਾਂ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ।

64) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਸੰਬੰਧੀ ਵੇਰਵਾ ਕਿਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ?

ੳ) ਅਨੁਛੇਦ 368 ਵਿੱਚ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING [DEMO NOTES]

PUNJAB LECTURER CADRE EXAM [POLITICAL SCIENCE]

1. INDIAN CONSTITUTION AND PREAMBLE

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ (PREAMBLE)

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 'ਪ੍ਰਾਥਨਾ' ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਕਥਨ ਹੈ ਜੋ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਉਸ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਰਥ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ 26 ਨਵੰਬਰ 1949 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ।

1946 ਵਿੱਚ, ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਕਲਪ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1947 (22 ਜਨਵਰੀ) ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਸਕਰਣ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੈ। ਉਦੇਸ਼ ਰੈਜ਼ੋਲੂਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਸਨ:

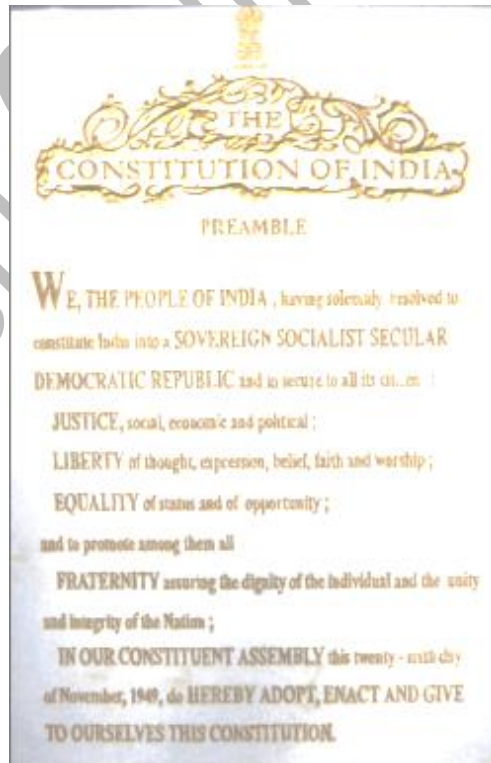
- ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ, ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਅਤੇ ਗਣਰਾਜ ਵਜੋਂ ਦੇਖਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ
- ਭਾਰਤ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ
- ਪੂਰਵ-ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣਾਉਣਾ
- ਬਚੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਜਿਹੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- ਅਜਿਹੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੰਘ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਨਾ
- ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣਗੇ
- ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ , ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ, ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਪੂਜਾ, ਪੇਸ਼ੇ, ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਨਿਆਂ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ
- ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ, ਕਬਾਇਲੀ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ
- ਭਾਰਤੀ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਅਤੇ ਸਭਿਅਕ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਮੀਨ, ਸਮੁੰਦਰ ਅਤੇ ਹਵਾ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ
- ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੌਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਕਲਿਆਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ, 'ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ' ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਸ਼ੇ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਕੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ?	ਹਾਂ, ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਕਿਸਨੇ ਲਿਖੀ?	ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ 1946 ਵਿੱਚ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਕਲਪ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।
ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ?	25 ਭਾਗਾਂ ਅਤੇ 12 ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ ਅਤੇ 448 ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਰਫ 1 ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅੱਜ ਮੌਜੂਦ ਹੈ
ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਹੈ?	ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ, 'ਅਸੀਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ' ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।
ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਹੈ?	ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈਲਾਈਟਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਕਿਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ?	ਬੋਰੂਬਰੀ ਕੇਸ (1960) ਵਿੱਚ, SC ਨੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਅਤੇ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਕੋਮ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਆਤਮਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਬਾਰੇ ਦਿਲਚਸਪ ਤੱਥ

- ਇਹ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ
- 'ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 1976 ਦੇ 42ਵੇਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।
- ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ
- ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ (ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ) ਸੇਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ (ਰੂਸ) ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ
- ਗਣਰਾਜ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ
- ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ

ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਚਾਰ ਮੁੱਖ ਤੱਤ

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਸਰੋਤ, ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਮਿਤੀ, ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਚਾਰ ਮੁੱਖ ਤੱਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ:

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ, 'ਅਸੀਂ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ' ਇਹੀ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ	ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ, ਗਣਰਾਜ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਜੋਂ ਟੈਗ ਕਰਦੀ ਹੈ।
ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼	ਨਿਆਂ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ
ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਗੋਦ ਲੈਣ ਦੀ ਮਿਤੀ	26 ਨਵੰਬਰ, 1949 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:

1. ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ
2. ਸਮਾਜਵਾਦੀ
3. ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ
4. ਜਮਹੂਰੀ
5. ਗਣਰਾਜ
6. ਨਿਆਂ
7. ਆਜ਼ਾਦੀ
8. ਸਮਾਨਤਾ
9. ਭਾਈਚਾਰਾ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

- 1) ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਜਿਸ ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ।
- 2) ਸਮਾਜਵਾਦੀ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ, ਅਖੰਡਤਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਕਿਸ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?
ੳ) 42ਵੀਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ।
- 3) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਿਥੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼, ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀਆਂ ਤੋਂ।
- 4) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਤੋਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਦਾ-
  - 1) ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
  - 2) ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ।
  - 3) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਤੇ ਟੀਚੇ।
- 5) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਕਿਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
ੳ) We, THE PEOPLE OF INDIA, having solemnly resolved to constitute India into a SOVEREIGN SOCIALIST SECULAR DEMOCRATIC REPUBLIC and to secure to all its citizens JUSTICE, social, economic and political; LIBERTY of thought, expression, belief, faith and worship; EQUALITY of status and of opportunity; and to promote among them al.....
- 6) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕਿੰਨਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ-
  - 1) ਨਿਆਂ
  - 2) ਸੁਤੰਤਰਤਾ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- 3) ਬਰਾਬਰੀ।
- 4) ਭਾਈਚਾਰਾ ਆਦਿ
- 7) ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਹੈ?
ੳ) ਹਾਂ।
- 8) ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਦੇ ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ?
ੳ) ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ।
- 9) ਕੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਜੋ ਦਿੱਤਾ ਹੈ?
ੳ) ਹਾਂ।
- 10) ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ, ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ।
- 11) ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕੌਣ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਨਾਗਰਿਕ।
- 12) ਕੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਹਾਂ।
- 13) ਭਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਤੋਂ।
- 14) ਕੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਗਣਤੰਤਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਹਾਂ।
- 15) ਭਾਰਤ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਗਣਰਾਜ ਹੈ?
ੳ) ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂਤਾਸ਼ਾਲੀ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤ, ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ ਹੈ।
- 16) ਕੀ ਭਾਰਤ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂਤਾਸ਼ਾਲੀ ਹੈ?
ੳ) ਹਾਂ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

17) ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?

ੳ) ਗਣਰਾਜ।

18) ਗਣਰਾਜ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ੳ) ਜਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦਾ ਮੁਖੀ ਜਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਵੇ।

19) ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਸਵਰਾਜ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਹਨ-

1) ਭਾਰਤ।

2) ਸਵਿੱਟਜਰਲੈਂਡ।

3) ਅਮਰੀਕਾ।

20) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਤੱਕ ਪਦਵੀ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) 5 ਸਾਲ।

21) ਕੋਈ ਦੋ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ, ਜੋ ਗਣਰਾਜ ਨਾ ਹੋਣ?

ੳ) ਜਪਾਨ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ।

22) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿੱਥੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?

ੳ) ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ।

23) ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਜਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ੳ) ਜਿੱਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਮੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ।

24) ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਲੋਕ ਸਾਸ਼ਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਆਪਣੇ ਮਨਪਸੰਦ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।

25) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ?

ੳ) 42ਵੀਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- 26) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ?
ੳ) 42ਵੀਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ।
- 27) ਮੁਫਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਸ ਅਨੁਛੇਦ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?
ੳ) ਅਨੁਛੇਦ 39-ਏ ਵਿੱਚ।
- 28) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਸ ਵਿੱਚ ਹੈ?
ੳ) ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ।
- 29) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ?
ੳ) 22 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ।
- 30) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਅਖੰਡਤਾ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ?
ੳ) 42ਵੀਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ।
- 31) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇਣਾ।
- 32) ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਨਿਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ?
ੳ) ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਿਆਂ ਦਾ।
- 33) ਕੀ ਭਾਰਤ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਘ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ?
ੳ) ਹਾਂ।
- 34) ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਨਮ ਪੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ?
ੳ) ਕੇ.ਐਮ. ਮੁੰਸ਼ੀ ਨੇ।
- 35) ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਗਣਰਾਜ ਹੈ। ਕੀ ਗਣਰਾਜ ਦਾ ਮੁਖੀ ਪੈਤ੍ਰਿਕ ਰਾਜ ਜਾਂ ਰਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਨਹੀਂ।
- 36) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?
ੳ) ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ।
- 37) ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਕੀ ਕੀਤਾ?
ੳ) 20 ਸੂਤਰੀ ਕਾਰਜਕ੍ਰਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ।
- 38) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਕਿਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
ੳ) 'ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਹਾਂ.....' ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING [DEMO NOTES]

PUNJAB LECTURER CADRE EXAM

[POLITICAL SCIENCE]

4. Federalism in India, Centre-State Relations

4. ਭਾਰਤੀ ਸੰਘਵਾਦ: ਕੇਂਦਰ-ਰਾਜ ਸੰਬੰਧ

ਸੰਘਵਾਦ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸੰਘਟਕ ਹਿੱਸਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਦੋ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾਗਤ ਵਿਧੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਖੇਤਰੀ ਜਾਂ ਸੂਬਾਈ ਪੱਧਰ 'ਤੇ।

ਸੰਘਵਾਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਲਈ, ਸੰਘਵਾਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਆਈਏਐਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਫੈਡਰਲਿਜ਼ਮ ਤਾਜ਼ਾ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵਿੱਚ

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਘਵਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕੁਝ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਲਗਾਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਸੰਘਵਾਦ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਸੰਘਵਾਦ

ਸੰਘਵਾਦ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਘਟਕ ਇਕਾਈਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤੀਜੇ ਪੱਧਰ, ਸਥਾਨਕ ਸਵੈ-ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਘਵਾਦ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕਸਾਰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਸ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨੀਤੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ, ਸੱਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੀਟਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਇੱਕ ਏਕਾਤਮਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਹਰੇਕ ਪੱਧਰ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇ।

ਫੈਡਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ:

1. **ਹੋਲਡਿੰਗ ਟ੍ਰੂਗੇਦਰ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ** - ਇਸ ਕਿਸਮ ਵਿੱਚ, ਸਮੁੱਚੀ ਹਸਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਥੇ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਝੁਕਾਅ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਵੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ: ਭਾਰਤ, ਸਪੇਨ, ਬੈਲਜੀਅਮ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

2. **ਕਮਿੰਗ ਟੂਗੇਦਰ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ** - ਇਸ ਕਿਸਮ ਵਿੱਚ, ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਜ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਇਕਾਈ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ

ਹਨ। ਇੱਥੇ, ਫੈਡਰੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਰੱਖਣ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ: ਅਮਰੀਕਾ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਘੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

1. ਦੇਹਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ
2. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ
3. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਠੋਰਤਾ
4. ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ
5. ਦ੍ਰਿਵਿਯਾਯ

ਹੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਾ ਹੋਣ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਘਵਾਦ

ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਕਸਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਝੁਕਾਅ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਅਰਧ-ਸੰਘੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਘੀ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੋਵਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 1 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਭਾਰਤ, ਯਾਨੀ ਭਾਰਤ, ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਸੰਘ ਹੋਵੇਗਾ'। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੰਘਵਾਦ ਦੇ ਤੱਤ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 1919 ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਨੇ ਕੇਂਦਰ

ਅਤੇ ਸੂਬਾਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਸੀ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਦੀਆਂ ਸੰਘੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

- ਦੋ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ - ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ
- ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ - ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸੂਚੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਪੱਧਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ:
  - ਯੂਨੀਅਨ ਸੂਚੀ
  - ਰਾਜ ਸੂਚੀ
  - ਸਮਕਾਲੀ ਸੂਚੀ
- ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚਤਾ - ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਰਵਉੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ।
- ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ - ਸੰਵਿਧਾਨ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਨ, ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਦੀਆਂ ਇਕਸਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

- ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਲਚਕਤਾ - ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਚਕਤਾ ਅਤੇ ਕਠੋਰਤਾ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੋਧਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਘਵਾਦ ਦੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮਤ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹੋ ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੋਧਾਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।)

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- **ਕੇਂਦਰ ਕੋਲ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ** - ਸੰਵਿਧਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਸੂਚੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
ਸਮਵਰਤੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ, ਸੰਸਦ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਓਵਰਰਾਈਡ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- **ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਅਸਮਾਨ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ** - ਉਪਰਲੇ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ 31 ਅਤੇ ਗੋਆ ਵਿੱਚ 1 ਸੀਟਾਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਸੰਖੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- **ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ** - ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।
- **ਲੋਕ ਸਭਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ** - ਸਾਡੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ, **ਲੋਕ ਸਭਾ** ਉਪਰਲੇ ਸਦਨ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਸਦਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੰਘਵਾਦ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।
- **ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ** - ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਰਾਜਾਂ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। (ਤੁਸੀਂ **ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ਼ਾਸਨ** ਬਾਰੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ - ਲਿੰਕ ਕੀਤੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 356।)
- **ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ** - ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਲਿੰਕ ਕੀਤੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਨੋਟਸ ਤੋਂ **ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ** ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ।)

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- **ਸਿੰਗਲ ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ** - ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਸਿਰਫ ਸਿੰਗਲ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਉਹ ਸੂਬੇ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀਅਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਅੰਦੋਲਨ ਅਤੇ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਰਗੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- **ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ** - ਰਾਜ ਦਾ ਰਾਜਪਾਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਕੇਂਦਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- **ਨਵੇਂ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਗਠਨ** - ਸੰਸਦ ਕੋਲ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਜਾਂ ਘਟਾ ਕੇ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- **ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਰਵਿਸਿਜ਼** - ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ IAS, IPS, ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਕੇਂਦਰ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
- **ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਚੋਣ ਮਸ਼ੀਨਰੀ** - ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੋਵਾਂ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- **ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਬਿੱਲਾਂ 'ਤੇ ਵੀਟੋ** - ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦਾ ਰਾਜਪਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਕੁਝ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿੱਲਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਵੀਟੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿੱਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਸੰਘਵਾਦ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਵਿਚਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- **ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਆਡਿਟ ਮਸ਼ੀਨਰੀ** - ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ **ਕੈਬਿਨੇਟ** ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ ਦਾ ਆਡਿਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- **ਮੁੱਖ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ** - ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਲ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, **ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ** ਦੇ ਜੱਜ , ਜਾਂ ਰਾਜ ਜਨਤਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ। ਕਮਿਸ਼ਨ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

- 1) ਸੰਘਾਤਮਕ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਿਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ।
- 2) ਕੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਨਹੀਂ।
- 3) ਸੰਘਾਤਮਕ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ?
ੳ) ਦੋਹਰੀ ਸਰਕਾਰ।
- 4) ਸੰਘਵਾਦ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) Federalism.
- 5) Federalism ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
ੳ) ਲਾਤੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ।
- 6) Federalism ਲਾਤੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਣਿਆ?
ੳ) Foedus ਤੋਂ।
- 7) Foedus ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
ੳ) ਸੰਧੀ ਜਾਂ ਸਮਝੌਤਾ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

8) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਘਾਤਮਕ ਸਰਕਾਰ।

9) ਚਾਰ ਸੰਘਾਤਮਕ ਸਰਕਾਰ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਭਾਰਤ, ਅਮਰੀਕਾ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਕਨੇਡਾ।

10) ਸੰਘਾਤਮਕ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਰਾਜ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸਹੀ।

11) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਨ?

ੳ) ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ।

12) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) 1) ਸੰਘ ਸਰਕਾਰ।

2) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ।

13) ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਹਾਂ।

14) ਕੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਘਾਤਮਕ ਜਾਂ ਸੰਘਵਾਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?

ੳ) ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਘਵਾਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

15) ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ-1 ਅਧੀਨ ਕੀ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ?

ੳ) ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਸਟੇਟਸ। (ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ)

16) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?

ੳ) ਤਿੰਨ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ।

17) ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?

ੳ) ਹੇਠ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ-

1) ਸੰਘ ਸੂਚੀ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

2) ਰਾਜ ਸੂਚੀ।

3) ਸਮਵਰਤੀ ਸੂਚੀ।

18) ਸੰਘ ਸੂਚੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ੳ) 97 ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ।

19) ਸੰਘ ਸੂਚੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ੳ) 66 ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ।

20) ਸੰਘ ਸੂਚੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੋਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) 47 ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ।

21) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਅਨੁਛੇਦ ਹਨ?

ੳ) 395 ਅਨੁਛੇਦ।

22) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਦਰਜ ਹਨ?

ੳ) 12 ਸੂਚੀਆਂ।

23) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗ ਹਨ?

ੳ) 22 ਭਾਗ।

24) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰਵ ਉਚਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ।

25) ਸੰਘਾਤਮਕ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਸਦਨ ਜਰੂਰੀ ਹਨ?

ੳ) ਦੋ ਸਦਨ।

26) ਸੰਘਾਤਮਕ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਸਦਨ ਜਰੂਰੀ ਹਨ?

ੳ) ਹੇਠਲਾ ਸਦਨ ਅਤੇ ਉਪਰਲਾ ਸਦਨ।

27) ਹੇਠਲਾ ਸਦਨ ਦਾ ਹੋਰ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਲੋਕ ਸਭਾ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

28) ਉਪਰਲਾ ਸਦਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਰਾਜ ਸਭਾ।

29) ਹੇਠਲਾ ਸਦਨ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਜਨਸੰਖਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

30) ਉਪਰਲਾ ਸਦਨ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

31) ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਸਦਨ ਹਨ?

ੳ) ਦੋ ਸਦਨ।

1) ਹੇਠਲਾ (ਲੋਕ ਸਭਾ)

2) ਉਪਰਲਾ (ਰਾਜ ਸਭਾ)

32) ਸਮਵਰਤੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸਾਂਝੀ ਸੂਚੀ।

33) ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਕਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕੇਂਦਰ ਦਾ।

34) ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਆਮ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ।

35) ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ?

ੳ) ਖਾਲੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੰਕਟਕਾਲੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ।

36) ਸੰਕਟਕਾਲੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕਿਸ ਕੋਲ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਕੇਂਦਰ ਕੋਲ।

37) ਸੰਕਟਕਾਲੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕੇਂਦਰ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ।

Hi-Tech Punjab
No.1 Notes Provider

Master Cadre Notes
Punjabi || History || Civics

Contact us:

www.hitechpunjab.com

www.facebook.com/hitechpunjab

www.facebook.com/hitechonlinecoaching

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

38) ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕੌਣ ਘਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਸਦ।

39) ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕੌਣ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਸਦ।

40) ਦੋ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਜੇ ਰਾਜ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸ ਕੋਲ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਸਦ ਕੋਲ।

41) ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦਾ ਨਾਮ ਕੌਣ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਸਦ।

42) ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਕੌਣ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਸਦ।

43) ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਸਟਰਪਤੀ।

44) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਆਯੋਗ ਕਿੰਨੇ ਹਨ?

ੳ) ਇੱਕ।

45) ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸ਼ਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਕਿਸ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕੇਂਦਰ ਦਾ।

46) CAG ਨਿਯੰਤਰਕ ਮਹਾਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕ ਕਿਸ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕੇਂਦਰ ਅਧੀਨ।

47) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ CAG ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ?

ੳ) ਇੱਕ।

48) ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਘਾਤਮਕ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

49) ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਕਿਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਇਕਾਤਮਕ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ।

50) ਸੰਕਟਕਾਲੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਸਟਰਪਤੀ।

51) ਕੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੀ ਸੰਕਟਕਾਲੀਨ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਨਹੀਂ।

52) ਕੀ ਸੰਕਟਕਾਲੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਨਹੀਂ।

53) ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਕਿਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੰਕਟਕਾਲੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਧਾਰਾ 352, 356, 360 ਅਧੀਨ।

54) ਕੀ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਹਾਂ।

55) ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?

ੳ) ਸੰਘ ਦਾ।

56) ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਨਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ।

57) ਕੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ IAS, IPS ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਨਹੀਂ।

58) ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਇਕਹਿਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਘੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ।

59) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

60) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਰਾਜ ਹਨ?

ੳ) 29 ਰਾਜ।

61) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸ਼ਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਨ?

ੳ) 7 ਪ੍ਰਦੇਸ਼।

62) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਕਿੰਨੇ ਰਾਜ ਹਨ?

ੳ) 28 ਰਾਜ।

63) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਲ ਅਧੀਨ ਕਿੰਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸ਼ਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਨ?

ੳ) 7 ਪ੍ਰਦੇਸ਼।

64) ਕਿਹੜਾ ਰਾਜ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ?

ੳ) ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ।

65) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਰਾਜ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੈ।

66) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਇਕਹਿਰੀ।

67) ਸੰਘ ਸੂਚੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੋ?

ੳ) 97

68) ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੋ?

ੳ) 66

69) ਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਹਾਂ।

70) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਅਨੁਛੇਦ ਅਧੀਨ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਅਨੁਛੇਦ 280 ਅਧੀਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

71) ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਇਕਹਿਰੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦਾ।

72) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਲੱਗ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਸ ਰਾਜ ਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ।

73) ਸੰਘੀ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਆਮਦਨ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਕੋਈ ਦੋ ਸਾਧਨ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਸੀਮਾ ਟੈਕਸ, ਉਤਪਾਦ ਟੈਕਸ ਤੋਂ।

74) ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਦੋ ਸਾਧਨ ਦੱਸੋ?

ੳ) 1) ਮਾਲੀਆ 2) ਉਤਪਾਦਨ ਟੈਕਸ।

75) ਸਰਕਾਰੀਆ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੈ?

ੳ) ਕੇਂਦਰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ।

76) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੋਹਰੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਕਥਨ ਸਹੀ ਹੈ?

ੳ) ਨਹੀਂ।

77) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਿਆਦਾ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕੇਂਦਰ ਕੋਲ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਕਥਨ ਸੱਚ ਹੈ?

ੳ) ਹਾਂ।

78) ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਕੌਣ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ।

79) ਕੇਂਦਰ ਸੂਚੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਕੌਣ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ।

80) ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ?

ੳ) ਭਾਗ 9 ਦੀਆਂ 19 ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ।

ਨੋਟ- ਅਨੁਛੇਦ 245 ਤੋਂ 263 ਤੱਕ।

81) ਸੰਘ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) Union List

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

82) ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) State List

83) ਸਮਵਰਤੀ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) Concurrent List

84) ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਾਲੇ ਚਾਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਹਨ-

1) ਭਾਰਤ।

2) ਅਮਰੀਕਾ।

3) ਫਰਾਂਸ।

4) ਸਵਿੱਟਜਰਲੈਂਡ।

85) ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਵ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜੱਜ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਪਦਵੀ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) 65 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ।

86) ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਪਦਵੀ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) 62 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ।

87) ਭਾਰਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿੰਨੇ ਸਦਨ ਹਨ?

ੳ) ਦੋ ਸਦਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[PSTET SST]

ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਖਿਆ (Social Science)

1. ਕਦੋਂ, ਕਿੱਥੇ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ? 1. When, Where and How?

"ਇਤਿਹਾਸ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਹੈ"।

1. ਇਤਿਹਾਸ ਮਿਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਹੈ।
2. ਅਸੀਂ ਅਤੀਤ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਰਤਮਾਨ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
3. ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਤਾਰੀਖਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਤਰ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।
4. ਅਸੀਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਤਾਰੀਖਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਕਿਹੜੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ:

1. ਮਿਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੀਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।
2. ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।
3. ਤਾਰੀਖਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਪੀਰੀਅਡਾਈਜ਼ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:

1. ਜੇਮਜ਼ ਮਿੱਲ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ: ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼।
2. ਮਿੱਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਿਰਫ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਨਿਯਮ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਭਿਅਕ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
3. ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਦੌਰ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਰੋਤ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਕੀ ਹੈ :

1. ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਬਸਤੀਵਾਦ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
2. ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸਵਾਦਾਂ, ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ।

ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ :

1. ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਰੋਤ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਰਿਕਾਰਡ ਹੈ।
2. ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
3. ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੁਰਾਲੇਖ ਅਤੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਰਗੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।
4. ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸਰੋਤ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਅੱਧੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ।
5. ਇਕੱਠੇ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਈ ਹੋਰ ਸਰੋਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਤਸਵੀਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਰੋਤ:

1. ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ, ਚਿੱਠੀਆਂ, ਯਾਦ ਪੱਤਰ, ਸਰਵੇਖਣ, ਅਖ਼ਬਾਰ, ਰਸਾਲੇ, ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ, ਰਿਪੋਰਟਾਂ, ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ, ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਰੋਤ ਹਨ।
2. ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਆਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।
3. ਬਨਸਪਤੀ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ, ਪੁਰਾਤੱਤਵ, ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਵਰਗੇ ਸਰਵੇਖਣ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

4. ਭਾਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਦੇਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਠੇ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਲਿਖੇ ਸਰੋਤ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ:

1. ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ।
2. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਸੱਚ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘਟਨਾ ਦਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।
3. ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਪਤਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਤਿਹਾਸ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਬਾਰੇ ਹੈ ਕਿ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਵੇਂ ਸਨ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ, ਇਤਿਹਾਸ ਤਾਰੀਖਾਂ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਸੀ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

• ਪਹਿਲਾਂ, ਇਤਿਹਾਸ ਲੜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:

→ ਜਿਸ ਸਾਲ ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਤਾਜ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

→ ਜਿਸ ਸਾਲ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਸੀ।

→ ਜਿਸ ਸਾਲ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਯੁੱਧ ਜਾਂ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਸੀ।

→ ਜਿਸ ਸਾਲ ਉਹ ਮਰਿਆ।

→ ਜਿਸ ਸਾਲ ਅਗਲਾ ਸ਼ਾਸਕ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ।

• ਹੁਣ, ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਉਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਦੋਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਸਨ।

ਤਾਰੀਖਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ?

ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਤਾਰੀਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਕਰਸ਼ਤ ਸਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਕਿ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਵੇਂ ਸਨ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲੀਆਂ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਲੜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੀ। ਇਹ ਹਾਕਮਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਾਲ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਜਿਸ ਸਾਲ ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਤਾਜ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਾਲ ਉਸਨੇ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਾਲ ਉਸਦਾ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਾਲ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਯੁੱਧ ਲੜਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਾਲ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਸਾਲ ਅਗਲਾ ਸ਼ਾਸਕ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਲਈ, ਖਾਸ ਮਿਤੀਆਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਤਾਰੀਖਾਂ

ਉਹ ਮਿਤੀਆਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਚੁਣਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਤੀਤ ਦੀ ਸਾਡੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਾਲਕ੍ਰਮ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਧਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਰੇਕ ਅਧਿਆਇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਤਾਲਮੇਲ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਅਰਥ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਿਹੜੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ?

ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਜੇਕਰ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਫੋਕਸ ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਸੈੱਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗਾ।

ਅਸੀਂ ਪੀਰੀਅਡਾਈਜ਼ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ?

1817 ਵਿੱਚ, ਜੇਮਸ ਮਿਲ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ, ਏ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ਼ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਇੰਡੀਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦੌਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ - ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼। ਮਿਲ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਏਸ਼ੀਆਈ ਸਮਾਜ ਯੂਰਪ ਨਾਲੋਂ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਜਾਤ-ਪਾਤ ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਭਿਅਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸਨ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਸਭਿਅਤਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ', 'ਮੱਧਕਾਲੀ' ਅਤੇ 'ਆਧੁਨਿਕ' ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

- 1) ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ?
ੳ) ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ।
- 2) ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ।
- 3) ਇਤਿਹਾਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਿਥੋਂ ਹੋਈ?
ੳ) ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹੈਸਟੋਰੀਆ ਤੋਂ।
- 4) ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹੈਸਟੋਰੀਆ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
ੳ) ਭੂਤਕਾਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ।
- 5) ਹੈਰੋਡੋਟਸ ਕੌਣ ਸੀ?
ੳ) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ।
- 6) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਕਿਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ?
ੳ) ਹੈਰੋਡੋਟਸ ਨੇ।
- 7) ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਹੈਰੋਡੋਟਸ ਨੂੰ।
- 8) ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?
ੳ) ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

9) ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ੳ) ਪੂਰਵ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ।

10) ਪੂਰਵ ਇਤਿਹਾਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਜਿਸ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਸਬੂਤ ਨਾ ਹੋਵੇ।

11) ਇਤਿਹਾਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਬੀਤ ਚੁਕੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਸਬੂਤ ਹੋਵੇ।

12) ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ, ਤਰੀਖਾਂ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ।

13) ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?

ੳ) ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ।

14) ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?

ੳ) ਪ੍ਰਾਚੀਨ, ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ।

15) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਕਿਸ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ?

ੳ) ਜੇਮਜ਼ ਰੇਨਲ ਨੇ।

16) ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਸਦੀ ਵਿਚ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?

ੳ) 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[PSTET SST]

ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਖਿਆ (Social Science)

2. ਆਰੰਭਿਕ ਸਮਾਜ (2. The Earliest Societies)

ਪੇਲੀਓਲਿਥਿਕ: ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਯੁੱਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਾਨੂੰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪੱਥਰ ਦੇ ਔਜ਼ਾਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ 2 ਮਿਲੀਅਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲਗਭਗ 12,000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ, ਮੱਧ ਅਤੇ ਉਪਰਲੇ ਪਾਲੇਓਲਿਥਿਕ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮੇਸੋਲਿਥਿਕ: ਇਹ ਸਮਾਂ 10,000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 12,000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਲੱਭੇ ਗਏ ਪੱਥਰ ਦੇ ਸੰਦ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਈਕ੍ਰੋਲਿਥ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਨਿਓਲਿਥਿਕ: ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜੋ ਲਗਭਗ 10,000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਨਵੇਂ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਲੋਕ: ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਰੀ-ਇਕੱਠੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਨਾਮ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੋਜਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਬੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਗਿਰੀਦਾਰ, ਡੰਡੇ ਅਤੇ ਅੰਡੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ। ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਖਾਣਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਮੌਸਮਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਅਰਲੀ ਮੈਨ ਦੇ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਸਬੂਤ: ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਮਨੁੱਖ ਬਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ? ਇਹ ਲੱਭੀਆਂ ਗਈਆਂ

ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੁਆਰਾ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਪੱਥਰ, ਹੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਬਣੇ ਔਜ਼ਾਰ।

ਸੰਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ: ਪੱਥਰ ਦੇ ਸੰਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਾਸ ਅਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ, ਸੱਕ (ਚੁੱਖਾਂ ਤੋਂ) ਅਤੇ ਛਿੱਲ (ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਛਿੱਲ) ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫਲ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਪੱਥਰ ਦੇ ਸੰਦ ਬਣਾਉਣਾ: ਪੱਥਰ ਦੇ ਸੰਦ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਰਹਿਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਚੋਣ: ਮੁਢਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਨਿਵਾਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਥਿਤ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਦੀਆਂ ਅਤੇ ਝੀਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਔਜ਼ਾਰਾਂ ਲਈ ਚੰਗੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਪੱਥਰ ਉਪਲਬਧ ਸਨ।

ਪੇਂਟਿੰਗ-ਰੋਕ ਪੇਂਟਿੰਗਜ਼: ਇੱਕ ਚੱਟਾਨ ਆਸਰਾ 'ਤੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ।

ਅੱਗ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ: ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੁਰਨੂਲ ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਬੂਤ ਅਤੇ ਸੁਆਹ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਲੇ ਹਨ ਜੋ ਅੱਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ, ਮਾਸ ਪਕਾਉਣ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਇੱਕ ਬਦਲਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ: ਲਗਭਗ 12,000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜਲਵਾਯੂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਤਬਦੀਲੀ

ਆਈ ਸੀ। ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਕਾਰਨ ਨਿੱਘੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਘਾਹ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਪਾਲਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

ਆਵਾਸ-ਕਮ-ਫੈਕਟਰੀ ਸਾਈਟਸ: ਉਹ ਸਥਾਨ ਜਿੱਥੇ ਪੱਥਰ ਮਿਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੁਢਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਦ ਬਣਾਏ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ, ਲੋਕ ਇੱਥੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਖਾਸ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਦਾ ਸਮਾਂ- 20,00,000 ਤੋਂ 12,000 ਤੱਕ।

ਮੱਧ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਦਾ ਸਮਾਂ- 12,000 ਤੋਂ 10,000 ਤੱਕ।

ਨਵਾਂ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਦਾ ਸਮਾਂ- 10,000 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੱਕ।

ਮਿਸਰ ਦਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਯੁੱਗ ਦਾ ਸਮਾਂ- 3000 ਤੋਂ 2000 ਈ.ਪੂ. ਤੱਕ।

ਮਿਸਰ ਦੇ ਮੱਧ ਯੁੱਗ ਦਾ ਸਮਾਂ- 2000 ਤੋਂ 1750 ਈ.ਪੂ. ਤੱਕ।

ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ- 2250 ਤੋਂ 1750 ਈ.ਪੂ. ਤੱਕ

ਧਰਮ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਉੱਨਤੀ- ਮਿਸਰ ਦਾ ਮੱਧ ਯੁੱਗ।

ਗੀਜਾ ਦੇ ਪਿਰਾਮਿਡ ਦਾ ਸਥਾਪਨਾ- 2650 ਈ.ਪੂ. (ਕਾਹਿਰਾ ਦੇ ਨੇੜੇ)

ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ- ਹੈਰੋਡੋਟਸ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਮੈਸੋਪੋਟਾਮੀਆਂ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ- ਸੁਮੇਰ, ਬਾਬਲ (ਬੇਬੀਲੋਨ) ਅਤੇ ਉਰ।

ਨੀਲ ਘਾਟੀ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ- ਮਿਸਰ ਸੱਭਿਅਤਾ।

ਚੀਨ ਦੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ- ਹੋਵਾਂਗ-ਹੋ ਨਦੀ ਦਾ ਖੇਤਰ।

ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ- ਕਬਰਾਂ ਵਿਚ ਦਬਾਉਣਾ।

ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਦਾ ਮਤਲਬ- ਭੋਜਨ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਇੱਧਰ ਉਧਰ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੇ।

ਪੱਥਰ ਯੁੱਗਾਂ ਵਿਚ ਔਜਾਰ ਅਤੇ- ਚੀਨੀ ਮਿੱਟੀ, ਪੱਥਰ, ਲੱਕੜ ਆਦਿ।

ਪੂਰਵ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇ ਹਨ-

- 1) ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਅਸਟ੍ਰੇਲੋਪਿਥੀਕਸ ਅਤੇ ਜਿੰਜਾਨਥੋਪਸ ਵਿਚ।
- 2) ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਟਾਪੂ ਜਾਵਾ ਵਿਚ ਟਰੀਨਿਲ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ।
- 3) ਚੀਨ ਵਿਚ ਪੀਕਿੰਗ(ਬੀਜਿੰਗ) ਵਿਚ।
- 4) ਜਰਮਨੀ ਵਿਚ ਹਾਈਡਲਬਰਗ।
- 5) ਮੈਸੋਪੋਟਾਮੀਆ(ਇਰਾਕ)
- 6) ਮਿਸਰ ਵਿਚ ਨੀਲ ਘਾਟੀ।
- 7) ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੜੱਪਾ ਸੱਭਿਅਤਾ ਵਿਚ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

- 1) ਇਤਿਹਾਸ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਓ) ਬੀਤ ਚੁਕੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਵੇਰਵਾ।
- 2) ਇਤਿਹਾਸ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ?
ਓ) ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹੈਸਟੋਰੀਆ ਤੋਂ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

3) ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ੳ) ਜੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਠਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

4) ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਦੀ।

5) ਆਰੰਭਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸੀ?

ੳ) ਮਾਸਾਹਾਰੀ, ਸ਼ਿਕਾਰੀ, ਅਸੱਭਿਅਤ, ਅਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਨੰਗਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ।

6) ਆਰੰਭਿਕ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ?

ੳ) ਪੱਥਰ ਦੇ।

7) ਆਰੰਭਿਕ ਮਨੁੱਖ ਪੱਥਰ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ?

ੳ) ਕੁਹਾੜੀ, ਬਰਸੇ, ਭਾਲੇ, ਗੰਡਾਸੇ ਆਦਿ।

8) ਆਰੰਭਿਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਯੁੱਗ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ?

ੳ) ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ।

9) ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੱਸੋ?

ੳ) 20,00,000 ਤੋਂ 12,000 ਤੱਕ।

10) ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਪੈਲੀਓਲਿਥਿਕ ਪੀਰੀਅਡ।

11) ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਨੂੰ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ?

ੳ) ਪੁਰਾਣਾ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ।

12) ਮੱਧ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ?

ੳ) ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਯੁੱਗ।

13) ਮੱਧ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਮੈਸੋਲਿਥਿਕ ਪੀਰੀਅਡ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

14) ਮੈਸੋਲਿਥਿਕ ਜਾਂ ਮੱਧ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੱਸੋ?

ੳ) 12,000 ਤੋਂ 10,000 ਤੱਕ।

15) ਮੱਧ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ?

ੳ) ਤੇਜ਼ ਧਾਰ ਹਥਿਆਰ, ਅੱਗ, ਭੋਜਨ ਪਕਾਉਣ, ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ।

16) ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਦਾ ਤੀਜਾ ਯੁੱਗ ਕਿਸ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ?

ੳ) ਨਵਾਂ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ।

17) ਨਵੇਂ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੱਸੋ?

ੳ) 10,000 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੱਕ।

18) ਨਵੇਂ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕੀ ਕੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ?

ੳ) ਮਣਕੇ, ਗਹਿਣੇ, ਘਰਾਂ ਦੀ ਸਜਾਵਟ, ਅੰਨ ਉਗਾਉਣਾ, ਭੋਜਨ ਪਕਾਉਣਾ, ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਰਤਨ, ਹਥਿਆਰ ਆਦਿ।

19) ਨਵੇਂ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿੱਖ ਗਏ?

ੳ) ਚਿੱਤਰ।

20) ਨਵੇਂ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ ਬਣਾਏ ਚਿੱਤਰ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇ ਹਨ?

ੳ) ਭੂਪਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਭੀਮ ਬੈਠਕਾਂ ਵਿਚ।

21) ਨਵੇਂ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਪੱਥਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਣਾਏ?

ੳ) ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੰਗਾਂ ਦੇ।

22) ਨਵੇਂ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਕਿਹੜੇ ਜਾਨਵਰ ਪਾਲਦਾ ਸੀ?

ੳ) ਕੁੱਤਾ, ਬੱਕਰੀ, ਭੇਡ, ਮੱਝ, ਘੋੜਾ, ਸੂਅਰ ਆਦਿ।

23) ਨਵੇਂ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਥੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕੀਤੀ?

ੳ) ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ।

24) ਚਾਵਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਿਹਨਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ?

ੳ) ਭਾਰਤ, ਚੀਨ, ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

25) ਚਾਵਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) 500 ਈ.ਪੂ. ਤੋਂ ।

26) ਨਵੇਂ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਲੋਕ ਕਿਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ?

ੳ) ਮਾਤਾ ਦੇਵੀ ਦੀ।

Hi Tech Online Coaching

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[PSTET Pedagogy]

ਅਧਿਆਪਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਪੜ੍ਹਨਾ, ਲਿਖਣਾ ਅਤੇ ਗਣਿਤ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਲਿਖਣਾ, ਗਣਿਤ, ਅਧਿਕਾਰ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ, ਸਬੰਧ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਅਧਿਆਪਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ - ਅਧਿਆਪਕ, ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਸਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਪੈਡਾਗੋਜੀ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ।

ਜੌਹਨ ਡਿਵੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਕੋਈ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ।" ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜੋ ਬੱਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ - ਬੱਚੇ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ?

ਆਧੁਨਿਕ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ:

- ਸਿਖਿਆਰਥੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ।
- ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ।
- ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸਿੱਖਣ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਹੈ?

ਵਿਲੀਅਮ ਐਚ. ਬਰਟਨ (1958) ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ:

- ਸਰਗਰਮ ਅਧਿਆਪਨ-ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- ਵਿਹਾਰਕ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ।
- ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਜਾਂ ਢਾਂਚਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ।
- ਅਧਿਆਪਨ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਢੁਕਵੀਂ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ।
- ਅਧਿਆਪਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।
- ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਧਿਆਪਕ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਅਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ।
- ਅਧਿਆਪਨ ਦੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਸਰਵੋਤਮ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਬੱਚੇ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ?

ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਬੱਚੇ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਮਿਲਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਖੋਜ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਤਰੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇਵਾਂ ਲਈ ਸਮੁੱਚੀ ਅਧਿਆਪਨ-ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ ਜੋ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਬੱਚੇ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ।

ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਦਾਰੀ

ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੋਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਣਾ। ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀਆਂ ਬੋਧਾਤਮਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ, ਸਮਝਾਉਣਾ ਅਤੇ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ

ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਬਣਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਕਲਾਸਰੂਮ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਨੂੰ ਦਿਲਚਸਪ, ਰਚਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਜੋਂ ਸਿੱਖਣਾ

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਜਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਸਿੱਖਣਾ ਵੀ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਲਈ, ਸਮਾਜਿਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਸਮਾਜੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ। ਰਚਨਾਵਾਦ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਵਿਗੋਟਸਕੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਬੱਚੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ।" ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਉਪਯੋਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਸਿੱਖਿਆ - ਬੱਚੇ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ

ਇਹ ਇੱਕ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿੱਖਣਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਅਕ ਲਈ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਾਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਸਿੱਖ ਰਹੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖੋਜ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਰਥਹੀਣ ਸਿੱਖਿਆ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵੀ ਅਰਥਹੀਣ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਜੋ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ

ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕੀ ਵਰਤਣਗੇ, ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਪੁਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮੌਜੂਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਪੁਲ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ

ਇਹ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕੀ ਜਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਪੁਲ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਲ ਪਿਛਲੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖੋਜ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ ਇਸ ਪੁਲ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਹਨ:

- ਅਧਿਆਪਕ ਪਿਛਲੇ ਅਧਿਆਏ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਰੈਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਦੀ ਚਰਚਾ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮ ਕਰੇਗਾ।
- ਇੱਕ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦਾ ਪੂਰਵ ਗਿਆਨ ਅਧੂਰਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨੁਕਸਦਾਰ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਾਟਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਵੇਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਕਿ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।
- ਚਰਚਾ, ਸਵਾਲ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ।

ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ

ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਇਹ

ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ

ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਮਲਿਤ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਸਮਝਣ।
- ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- ਹੌਲੀ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਕਲਾਸਰੂਮ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਦੋ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਨਾ ਕਰੋ।
- ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦਿਓ

ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਭਿਆਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਕੋਲ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨਾ ਜਾਂ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਅਭਿਆਸ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਧਾਰਨ ਰੀਕਾਲ ਜਾਂ ਮਸ਼ੀਨੀ ਰੀਵਿਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕੰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰਥਕ ਰੁਝੇਵੇਂ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਰਤਾਰੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ।

ਨਤੀਜਾ

ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ, ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਨ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾਬੱਧ, ਬਾਲ-ਕੇਂਦਰਿਤ, ਯੋਜਨਾਬੱਧ, ਯੋਗਤਾ-ਅਧਾਰਿਤ, ਜਮਹੂਰੀ ਅਤੇ ਉਤੇਜਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਹੈ ਜੋ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸੋਚਣਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣਾ

ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਬੱਚਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬੱਚਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ। Piaget ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਿੱਖਣ ਜਾਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਚਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਅ ਹਨ:

- 1. ਸੈਂਸੋਰੀਮੋਟਰ ਪੜਾਅ (0 ਤੋਂ 2 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ):** ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮੋਟਰ ਹੁਨਰ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਰੋਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਬੱਚਾ ਮੋਟਰ ਇੰਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇਵਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ।
- 2. ਪੂਰਵ-ਅਪਰੇਸ਼ਨਲ ਪੜਾਅ (2 ਤੋਂ 7 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ):** ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਠੋਸ ਤਰਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਹਉਮੈ-ਕੇਂਦਰਿਤਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਆਦਿ।
- 3. ਕੰਕਰੀਟ-ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਪੀਰੀਅਡ (7 ਤੋਂ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ):** ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਬੱਚਾ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੇਟਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਲਟ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਠੋਸ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰਕਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

4. **ਰਸਮੀ ਸੰਚਾਲਨ ਪੜਾਅ (11 ਤੋਂ 15 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ):** ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਬੇਧਾਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ

ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹੁਣ ਉਹ ਤਰਕ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕਾਬਲੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੋਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਆਧਾਰ:

- **ਸਮੀਕਰਨ:** ਮੰਨ ਲਓ ਕਿ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- **ਮੋਹ:** ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਣ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮੋਹ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਵਸਤੂ ਦੇਖਣਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ।
- **ਸੰਕਲਪੀਕਰਨ:** ਸੰਕਲਪੀਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਕਲਪਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰ, ਸਮਾਂ, ਦੂਰੀ, ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- **ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਅਨੁਭਵ:** ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਭਵਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮਾੜਾ।
- **ਉਤਸੁਕਤਾ:** ਬੱਚੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੋਚਣ ਦੇ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- **ਨਕਲ ਕਰਨਾ:** ਇਸ ਤੱਤ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਬੱਚੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਦੀ ਨਕਲ ਅਤੇ ਨਕਲ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ।
- **ਤਰਕ ਅਤੇ ਤਰਕ:** ਤਰਕ ਅਤੇ ਤਰਕ ਬੱਚੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਚ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਪੱਧਰ ਹਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

- 1) ਸਿੱਖਣ ਅਧਿਆਪਨ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?
ੳ) ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਦੇਖਣ ਸੁਣਨ ਸਮੱਗਰੀ।
- 2) ਦੇਖਣ ਸੁਣਨ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਹਿੱਸਾ ਜਿਆਦਾ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਕੰਨ।
- 3) ਅਜਿਹਾ ਕਿਹੜਾ ਯੰਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕੇਬਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਕਲੋਜ਼ਡ ਸਰਕਟ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ।
- 4) ਸਾਡੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਸਥਾਨ ਹੈ?
ੳ) ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਧਾਰ।
- 5) ਦੇਖਣ ਸੁਣਨ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦਾ ਅਧਾਰ ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਸਿੱਖਿਆ ਸੂਤਰ।
- 6) ਰਿਮੋਡੀਅਲ ਟੀਚਿੰਗ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
ੳ) ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਸਮਝਣਾ।
- 7) ਰਿਮੋਡੀਅਲ ਟੀਚਿੰਗ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਵਿਧੀ ਕਿਹੜੀ ਸੀ
ੳ) ਤਸ਼ਖੀਸੀ ਪਰੀਖਿਆ।
- 8) ਤਸ਼ਖੀਸੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਧੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ?
ੳ) ਯੰਤਰਿਕ ਉਪਕਰਨ, ਨਿਰੀਖਣ, ਇੰਟਰਵਿਊ।
- 9) ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਰਿਮੋਡੀਅਲ ਟੀਚਿੰਗ ਲਈ ਕੀ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?
ੳ) ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

10) ਰਮੇਡੀਅਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜਾਈ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ।

11) ਉਪਚਾਰਿਕ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਦੂਸ਼ਿਤ ਮਨੋਵਿਰਤੀ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਅਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਬਣਾਉਣਾ।

12) ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਚ ਕਿਸ ਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਰਨ।

13) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਸ਼ ਵਧੇਰੇ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਨਿਰੁਕਤ ਕੋਸ਼।

14) ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਕਿਸ ਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਰਨ।

15) ਸਿੱਖਿਆ ਇਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਕਿਰਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਲਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਸਕੇ।

16) ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਠੀਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਣ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਠੀਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ?

ੳ) ਹਾਂ। ਠੀਕ ਹੈ।

17) ਲਿੰਗੂਆ ਫੋਨ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸੁੱਧ ਭਾਸ਼ਾ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[PSTET Pedagogy]

1. ਟੌਪਿਕ- ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧ

1. Concept of development and its relationship with learning

ਵਿਕਾਸ :

ਵਿਕਾਸ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ, ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਆਮ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਭਾਵਨਾ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਗਰਭ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਕਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਤੋਂ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਸਥਾਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਕਾਸ ਗਿਣਾਤਮਕ ਅਤੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਦੋਵਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਸਰੋਂ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- **E.Hurlock** ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ : "ਵਿਕਾਸ ਵਧ ਰਹੀ ਪਰਤ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੇ ਟੀਚੇ ਵੱਲ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਲੜੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਕਾਬਲੀਅਤਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- **ਹੇਨਰੀ ਵਰਨਰ** ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ : "ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਏਕੀਕਰਣ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ"।
- **ਜੇ.ਈ. ਐਂਡਰਸਨ** ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ : "ਵਿਕਾਸ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜੋ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ"।
- **ਜੇਰਸੀਲਡ, ਟੇਲਫੋਰਡ ਅਤੇ ਸੋਰੇ** ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ : "ਵਿਕਾਸ ਉਪਜਾਊ ਅੰਡਕੋਸ਼ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪਰਿਪੱਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਜੀਵ ਦੇ ਉਭਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ"।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਵਾਧਾ :

ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰਕ ਵਾਧੇ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰ, ਉਚਾਈ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਭੌਤਿਕ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਗੱਲਾਂ:

ਹੇਠਾਂ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ

- ਵਿਕਾਸ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ।

ਬਚਪਨ → ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬਚਪਨ → ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬਚਪਨ → ਕਿਸ਼ੋਰ → ਪਰਿਪੱਕਤਾ

- ਵਿਕਾਸ ਗਿਣਤਾਮਕ ਅਤੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਦੋਵਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਇੱਕ ਹੌਲੀ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਉੱਤਮ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦਾ ਸਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ, ਵਿਕਾਸ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ
- ਵਿਕਾਸ ਬਿਨਾਂ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਲੋਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਤਭੇਦ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ, ਨਿਦਾਨ, ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੜਾਅ:

- ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ: - ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ
- ਬਚਪਨ:- ਜਨਮ ਤੋਂ ਦੇ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਤੱਕ
- ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ:- ਦੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਦੇ ਸਾਲ ਤੱਕ
- ਬਚਪਨ:- ਦੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਦਸ ਜਾਂ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ
- a) ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬਚਪਨ:- ਦੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਛੇ ਸਾਲ
- ਅ) ਬਾਅਦ ਦਾ ਬਚਪਨ: - ਛੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ
- ਪੂਰਵ-ਕਿਸ਼ੋਰ ਉਮਰ: - ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ (ਲੜਕੀਆਂ), ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ (ਲੜਕੇ)
- ਅੱਲ੍ਹੜ ਉਮਰ:- ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲ
- ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ:- ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਨੀਸ ਜਾਂ ਵੀਹ ਸਾਲ
- ਬਾਲਗਤਾ: - ਇੱਕੀ ਸਾਲ ਤੋਂ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਤੱਕ
- ਮੱਧ ਉਮਰ: - ਚਾਲੀ ਤੋਂ ਸੱਠ ਸਾਲ
- ਬੁਢਾਪਾ: - ਸੱਠ ਤੋਂ ਵੱਧ

ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਪੜਾਅ:

1. ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬਚਪਨ
2. ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬਚਪਨ
3. ਅੱਲ੍ਹੜ ਉਮਰ

ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬਚਪਨ : ਇਸ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ, ਬੱਚੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰੇ। ਉਹ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਂਦੇ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਹਨ. ਬੱਚੇ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਣਆਗਿਆਕਾਰੀ, ਹਮਲਾਵਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਹਾਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਦੌਰ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਉਤਸੁਕ ਹਨ; ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬਚਪਨ: ਇਸ ਪੜਾਅ ਨੂੰ ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਢਲੀ ਅਵਸਥਾ, ਮੁਸ਼ਕਲ ਅਵਸਥਾ, ਅਤੇ ਲੇਟੈਂਸੀ ਪੜਾਅ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕੀਮਤ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੜਾਅ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੇਸਤ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਦੇਸਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ, ਅਕਾਦਮਿਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ: ਇਸ ਪੜਾਅ ਨੂੰ "ਤਣਾਅ ਅਤੇ ਤੂਫਾਨ" ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਜੋਂ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੌਰ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੜਾਅ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ, ਜਿਨਸੀ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਰਮੋਨਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

1) ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ?

ਉੱਤਰ- ਤਿੰਨ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

2) ਕਿਹੜੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਰੀਰਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਕਾਸ ਛੇਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਤੇਜ਼ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ।

3) ਬੱਚਾ ਤੁਰਨਾ, ਬੈਠਣਾ, ਓਠਦਾ ਕਿੱਥੇ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਘਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ।

4) ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਅਵਸਥਾ ਜਿਆਦਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਸ਼ਿਸੂ ਅਵਸਥਾ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਕਲੀਫ ਹੋਣ ਤੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ।

5) ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਕੋਰਾ ਕਾਗਜ਼।

6) ਸ਼ਿਸੂ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਲਾਚਾਰ ਅਤੇ ਬੇਵੱਸ।

7) ਸ਼ਿਸੂ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕੀ ਡਰ ਲੱਗਿਆ ਚਹਿੰਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਖਤਰਾ।

8) ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਬਾਲ ਦਾ ਅਰਥ- ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਰਥ- ਸਾਰੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ।

9) ਬੱਚੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ।

10) ਬੱਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਕਿਹੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਸ਼ਿਸੂ ਅਵਸਥਾ।

11) ਸ਼ਿਸੂ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਤੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਜਨਮ ਤੋਂ ਦੋ ਹਫਤੇ ਤੱਕ।

12) ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ- 3 ਸਾਲ ਤੋਂ 12 ਸਾਲ ਤੱਕ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

13) ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ?

ਉੱਤਰ- ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦਾ ਸਮਾਂ।

14) 3 ਸਾਲ ਤੋਂ 6 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕਿਸ ਅਵਸਥਾ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਪ੍ਰੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ।

15) ਪੋਸਟ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਤੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- 7 ਸਾਲ ਤੋਂ 12 ਸਾਲ ਤੱਕ।

16) ਪੋਸਟ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਿੱਥੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ

17) ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਕਿੰਨੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ?

ਉੱਤਰ- 8 ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ।

18) ਬੱਚਾ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- 9 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਥੋੜਾ-ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਬੋਲਣਾ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ।

19) ਨਵ-ਜੰਮੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਭਾਰ ਕਿੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- 7 ਪੌਂਡ।

20) ਗਰਭ ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਕਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ- 280 ਦਿਨ। (ਲੱਗਪਗ 9 ਮਹੀਨੇ)

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[PSTET PUNJABI]

1) LEARNING AND ACQUISITION

ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਨਾਮ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣਾ

ਭਾਸ਼ਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਬਾਲਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਮੌਜੂਦਾ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਿਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ ਨਜ਼ਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਣਗੌਲਿਆ ਜਾਂ ਅਣਡਿੱਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਾਪੇ ਕਦੇ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਪੈਟਰਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਮਾਂਡ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਬਾਲਗ ਨੂੰ ਪਾਗਲ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਅਤੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਸੰਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪਹਿਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਵਸਥਿਤ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਜਦੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਲਗਭਗ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਅਤੇ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਪੈਟਰਨਾਂ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਦੀ ਬਜਾਏ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸੰਚਾਰੀ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਪਾਠ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਫਾਰਮ 'ਤੇ. ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੋ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਨੈਕਰੀ 'ਤੇ" ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਹਿਪਾਠੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਜਾਣੂ ਹਨ (ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੀਭ).

ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਜਦੋਂ ਬਾਲਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਮੌਜੂਦਾ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕੋਰਸਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਝਾਤ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਣਗੌਲਿਆ ਜਾਂ ਅਣਡਿੱਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਕੋਰਸ ਵਿਆਕਰਣ, ਪੈਟਰਨ, ਦੁਹਰਾਓ, ਡ੍ਰਿਲਾਂਗ ਅਤੇ ਰੋਟ ਮੈਮੋਰਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਵਾਰਤਾਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ।

ਉਹੀ ਕੋਰਸ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਰਸਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਇੱਕ ਵੀ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ "ਸੀਡੀ 'ਤੇ ਅੰਤਮ ਭਾਸ਼ਾ ਕੋਰਸ" ਬਾਰੇ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਦੁਹਰਾਉਣ ਲਈ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤੇਤੇ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋ! ਜਾਨਵਰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੇਗਾ ਅਤੇ ਦੁਹਰਾਏਗਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰੇਗਾ, ਪਰ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਅਸਲੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਅਸਲ ਸੰਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਓਨੀ ਹੀ ਬੇਕਾਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੀਮੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੇਂਟ ਵੈਲੇਨਟਾਈਨ ਡੇਅ ਜਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਲ ਦਿਵਸ।

ਕੁਝ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੰਮ ਜਿਆਦਾਤਰ ਵਿਆਕਰਣ-ਅਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ਕਾਲ, ਨਿਯਮ, ਬਹੁ-ਚੋਣ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ। ਕੀ ਇਹ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੱਚਾ "ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ?" ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇੰਨੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਸ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਜੇ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਅਰਥਹੀਣ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਖੇਤਰ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੰਚਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਹਦਾਇਤ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਉਮਰ-ਮੁਤਾਬਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਾਲਗਾਂ ਲਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸੁਚੇਤ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਗਿਆਨ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਵਿਆਕਰਣ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਭਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖੋਜ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੰਗਾ ਬੋਲਣ ਜਾਂ ਲਿਖਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਿਸਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਇੱਕ ਮਿਆਰੀ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੋਲਣ ਜਾਂ ਲਿਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਅਧਿਆਪਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ "ਸਿੱਖਣ" ਦੀ ਬਜਾਏ "ਹਾਸਲ" ਕਰਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਫਰੇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਸੰਟੈਕਸ, ਧੁਨੀ ਵਿਗਿਆਨ, ਰੂਪ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਰਥ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਸਮਝ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

1) ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਵਾਚਣ ਲਈ ਲਗਾਖਰਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਬਿੰਦੀ, ਟਿੱਪੀ ਅਤੇ ਅੱਧਕ।

2) ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਵਾਚਣ ਵਿਧੀ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ੳ) ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ।

3) "ਕੰਪਿਊਟਰ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਵਾਚਣ ਵਿਧੀ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ "ਕ" ਲੱਭੋ।

ਫਿਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ (ੰ) ਟਿੱਪੀ ਦੇਖੋ।

ਫਿਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ (ਿ) ਸਿਹਾਰੀ ਦੇਖੋ।

ਫਿਰ (ਪ) ਦੇਖੋ।

ਨੋਟ- ਅਸੀਂ ਇਹ ਵਿਧੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸ਼ਬਦ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

4) "ਰਚਨਾ, ਰਿਸ਼ਵਤ, ਰਜਵਾੜਾ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਰਚਨਾ, ਰਜਵਾੜਾ, ਰਿਸ਼ਵਤ।

5) "ਦਰਬਾਰ, ਤੀਰਥ, ਖਿਸਕ, ਦਸਤਾਰ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਖਿਸਕ, ਤੀਰਥ, ਦਸਤਾਰ, ਦਰਬਾਰ।

6) ਕੋਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਾਈ, ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਈ, ਅਤੇ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

7) ਕੋਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਕੋਸ਼ ਮਿਲਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼, ਵਿਸ਼ਵ-ਕੋਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼, ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼।

8) ਲੇਖ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਕਿਸੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ।

9) ਕਹਾਣੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਉਹ ਰਚਨਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਠਕ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

10) ਕਾਲਪਨਿਕ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ੳ) ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਾ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਰੋਚਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ।

11) ਬਾਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

12) ਬਾਲ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣਾ।

13) ਚਿੱਠੀ ਜਾਂ ਪੱਤਰ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰੀ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜਾਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

14) ਅੱਜਕੱਲ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਨ ਹੈ?

ੳ) ਡਿਜੀਟਲ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦਾ।

15) ਡਿਜੀਟਲ ਚਿੱਠੀਆਂ ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਈ-ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

16) ਡਿਜੀਟਲ ਚਿੱਠੀਆਂ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤਾ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿਚ।

17) ਡਿਜੀਟਲ ਚਿੱਠੀਆਂ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੀ।

18) ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ?

ੳ) ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨਾਲ।

19) ਅੱਜਕੱਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨਾਲ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਇੰਟਰਨੈਟ ਰਾਹੀਂ ਆਨਲਾਈਨ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ।

20) ਚਿੱਠੀ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ?

ੳ) ਨਿੱਜੀ ਚਿੱਠੀ।

21) ਦਫਤਰੀ ਚਿੱਠੀ (ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ)

ਵਪਾਰਕ ਚਿੱਠੀ।

22) ਨਿੱਜੀ ਪੱਤਰ ਕਿਹੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਿਸਤੇਦਾਰਾਂ ਜਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਦ ਹਾਂ।

23) ਨਿੱਜੀ ਪੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਘਰੇਲੂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਗੱਲਾਂ।

24) ਰਮੇਡੀਅਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ

25) ਲਿੰਗੂਆ ਫੋਨ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸੁੱਧ ਭਾਸ਼ਾ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Punjabi Pedagogy

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

1) ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?

ੳ) ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਬਦਲਾਅ।

2) ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਕਿਹੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਪੜਨਾ, ਲਿਖਣ, ਸੁਣਨਾ, ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨਾ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਰੇਡੀਓ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਦਿ।

3) ਸਿੱਖਣ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਹੈ?

ੳ) ਵਰਣਨਯੋਗ, ਮਾਪਣਯੋਗ, ਨਿਰੀਖਣਯੋਗ।

4) ਸਿੱਖਣ ਨਾਲ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਗਿਆਨਤਮਕ, ਭਾਵਾਤਮਿਕ ਤੇ ਕਿਰਿਆਤਮਕ ਪੱਖਾਂ ਦਾ।

5) ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਕੀ ਜਮਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਨਵਾਂ ਗਿਆਨ, ਵਿਵਹਾਰ, ਅਨੁਭਵ, ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ।

6) ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ?

ੳ) ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ।

7) ਬੱਚਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਥੋਂ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ।

8) ਸਿੱਖਣਾ ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰ ਸੰਗਠਨ ਹੈ। ਕੀ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੈ?

ੳ) ਹਾਂ। ਸਿੱਖਣਾ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦਾ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ ਹੈ।

9) ਸਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰ, ਅਨੁਸਾਸ਼ਤ, ਸ਼ਹਿਸ਼ੀਲ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

10) ਆਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਆਪਨ ਵਿਧੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਯੋਗੀ ਵਿਧੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?

ੳ) ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਾਉਣਾ।

11) ਸਿੱਖਣ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

ੳ) ਪ੍ਰੇਰਨਾ।

12) ਵਧੀਆ ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?

ੳ) ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ।

13) ਸਿੱਖਣ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ?

ੳ) ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ।

14) ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?

ੳ) ਪਰਿਵਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣਾ।

15) ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਪ੍ਰੇਰਨਾ।

16) "ਗੇਟਸ" ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ੳ) ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

17) ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਪੱਧਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਚਾਰ।

18) ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਚਾਰ ਪੱਧਰ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?

ੳ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ-

1) ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਸਮਝਣਾ।

2) ਬੋਲਣਾ।

3) ਪੜ੍ਹਨਾ।

4) ਲਿਖਣਾ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

19) ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿਸ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਸੁਣਨ ਤੋਂ।

20) ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਬੋਲਣਾ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਕੇ।

21) ਲਿੰਗੂਆ ਫੋਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਯੰਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸੁੱਧ ਭਾਸ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

22) ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਚਾਰ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਸਮਝਣਾ।

23) ਵਿਆਕਰਨ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ।

24) ਵਿਆਕਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਜੋੜ ਖੋਲਣਾ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਰਚਨਾ ਜਾਂ ਅੰਗ ਨਿਖੇੜ ਕਰਨਾ ਆਦਿ।

25) ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਰੂਪ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਦੋ ਰੂਪ।

26) ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?

ੳ) ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਆਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਵਿਆਕਰਨ।

27) ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਆਕਰਨ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉ?

ੳ) ਇਸ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

28) ਵਿਵਹਾਰਕ ਵਿਆਕਰਨ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਓ?

ੳ) ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

29) ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਭਾਗ ਦੱਸੇ ਹਨ?

ੳ) ਵਰਨ ਜਾਂ ਅੱਖਰ ਬੋਧ, ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ, ਵਾਕ ਬੋਧ, ਅਰਥ ਬੋਧ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES] [PSTET English]

1) LEARNING & ACQUISITION OF ENGLISH LANGUAGE

1. Concept of Learning:

Learning is a process of acquiring new skills or knowledge and improving the existing skills also. An individual undergoes a change in his/her knowledge and behaviour on account of learning. Everyone is different from one another in acquiring skills, which means everyone has a different rate or speed of learning. Certain factors such as environment, learner's ability and motivation, teacher's capabilities and ways of imparting knowledge-all impact a person's learning experience.

The Critical Period: Hypothesis states that the first few years of life constitute the time during which language develops readily and after which language acquisition is much more difficult and ultimately less successful.

A. Types of Learning:

1. Motor Learning: Most of our activities in day to day life refer to motor activities e.g. walking, running, driving, climbing etc. All these activities involve muscular coordination.
2. Verbal Learning: This type of learning involves the language we speak, the communication methods we adopt e.g. signs, pictures, symbols, words, sounds etc. are the tools used in such activities.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

3. Conceptual Learning: In this form of learning, we require higher-order mental processes like thinking, reasoning, and intelligence. With the use of these, the child learns different concepts.

B. Factors Affecting Learning:

(A) Factors related to the learner are:

- Learner's motivation determines the intensity of learning
- Learner's efficiency or mental capacity.
- Learner's interest and aptitude towards the subject.
- Learner's general health.
- Learner's attention, readiness and willpower.

(B) Factors related to teachers are:

- Teacher's command over the subject.
- Teacher's way of communicating.
- Teacher's personality and attitude towards learners.
- Teacher's behaviour with students.

(C) Factors related to the environment, teaching materials and human resources are:

- Conducive environment to learning.
- Structure and size of classrooms.
- Availability of appropriate subject material to facilitate the learning process.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- Home environment of the learner.

CONCEPT OF ACQUISITION:

When language is learnt naturally and without any systematic practice, it is called acquisition. The term 'learning and acquisition' are complementary. Learners acquire language where it is used in the natural environment.

A. Language Acquisition

Language acquisition is the process by which humans acquire the capacity to perceive, produce and use words to understand and communicate.

- This capacity involves the picking up of diverse capacities including syntax, phonetics and an extensive vocabulary. This language might be vocal as with speech or manual as in sign.
- Language acquisition usually refers to first language acquisition, which studies infants' acquisition of their native language, rather than second language acquisition, which deals with acquisition (in both children and adults) of additional languages.
- The capacity to acquire and use language is a key aspect that distinguishes humans from other organisms. While many forms of animal communication exist, they have a limited range of non-syntactically structured vocabulary tokens that lack cross-cultural variation between groups.

B. Concepts Associated with Acquisition and Learning:

1. Piaget's Concept:

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

This concept states that learning starts with adaptation, assimilation and accommodation. He also said that classification was also important to learning the language.

- Certain words and sounds needed to be grouped together to better understand and use them in speech.
- Through assimilation, the learner takes the information and changes it to make it suitable for him.

2. Concept of Chomsky:

Chomsky states that every person possesses a Language Learning Device or (LLD) which is a hypothetical tool hard-wired into the brain.

- It helps children in rapidly learning and understanding a language.
- He also states that all children are born with an understanding of the rules of language; they simply need to acquire vocabulary.

3. Vygotsky's Concept of Learning and Acquisition:

Vygotsky was of the opinion that social interaction played an important role in the development of cognition.

- According to him, 'community' also plays a central role in the process of making meaning and learning is a necessary and universal aspect of the process of developing culturally organized, specifically human psychological function.
- In other words, higher mental processes in the individual have their origin in social processes. He places more emphasis on the role of language in cognitive development.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

4. Pavlov's Concept of Learning:

Pavlov propounded a new theory of learning known as Classical Conditioning.

- According to him classical conditioning is a reflexive or automatic type of learning in which a stimulus acquires the capacity to evoke a response that was originally evoked by another stimulus.
- Classical conditioning' is based on habit formation. Pavlov was of the view that humans learn due to some stimulus.

Language Acquisition is the process through which learners understand and comprehend the language, they acquire the ability to understand the words, produce meaning out of the words and frame sentences to communicate. Learning of language requires the understanding of vocabulary, syntax, phonology, morphology, and semantics.

Krashen (1981) has defined acquisition as he subconscious process of picking up a language through exposure. There are various theories of language acquisition-

2) PRINCIPLES OF LANGUAGE TEACHING

Meaning of Language:

Language is a medium through which one can express one's ideas, thoughts, feelings, and messages. To teach language is somehow a difficult task as is basically conditioned by the nature of the subjects. The primary function of the language is communication, Self-expression, and thinking. A language is a social act, a means of adjustment to control over other people.

Principles of Language Teaching:

The modern approach to all language learning and teaching is the scientific one and based on sound linguistic principles. Some important principles discussed below: are subject to change in the light of new facts exposed by linguists and language users. These principles are general and apply to the English language:

The principle of Sound Priority: The sounds of English should receive priority.

Sounds should be given their due place in the scheme of teaching. Sounds should not be presented in isolation and should appear with proper expressions. A native speaker should speak sentences with intonation and rhythm.

The principle of Presenting Language in Basic Sentence Patterns: From small utterances, the students can easily pass on to longer sentences. In the case of learning the mother tongue, the student's memory span can retain much longer sentences than those of a foreign language. The facility thus

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

gained in a foreign language enables the learners to expand the grasp of the language material concerning sounds and vocabulary items.

The principle of Language Patterns as Habits: Real language ability is at the habit level. It does not just mean to know the language. Making language patterns a habit through intensive patterns should be practised in a variety of situations. The students must be taught to use language patterns and sentence constructions with appropriate vocabulary at a normal speed for communication. The habitual use of the most frequently used patterns and items of language should take precedence over the mere accumulation of words.

The principle of Imitation: Imitation is an important principle of language learning. No learner by himself ever invented language. A good speech is a result of imitating good models. The model should be intelligible. Imitation followed by intensive practice helps in the mastery of the language system.

The principle of Controlled Vocabulary: Vocabulary should be kept under control. Vocabulary should be taught and practised only in the context of real situations. This way, meaning will be clarified and reinforced.

The principle of Graded Patterns: “To teach a language is to impart a new system of complex habits, and habits are acquired slowly”. So, language patterns should be taught gradually, in cumulative graded steps. This means the teacher should go on adding each new element or pattern to previous ones. New patterns of language should be introduced and practised with vocabulary that students already have known.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

The principle of Selection and Gradation: Selection of the language material to be taught is the first requisite of good teaching. Selection of the language material should be done in respect of grammatical items and vocabulary and structures.

Selection of language items should involve:

Frequency: how often a certain item or word is used

Range: in what different contexts a word or an item can be used

Coverage: how many different meanings a word or an item can convey

Availability: how far an item is convenient to teach

learnability: how far an item is easy to learn

teach-ability: how far and the item is easy to teach – in the social context

Functions of Language:

The language of all kinds uses an agreed code that develops according to the cultures in which they arise. The rhythm, tone, and melody of language are of great importance as language develops. The gestures and movement of the face and hand are also extremely important and are all part of the conventional symbols of that particular culture. Language development is a part of symbolic behaviour and is often called the period of symbolic development. Language development is deeply linked with the process of representation and communication, which means that it makes it easier to represent and communicate.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Halliday identifies seven functions that language has for children in their early years. For Halliday, children are motivated to develop language because it serves certain purposes or functions for them. The first four functions that help the child to satisfy physical, emotional, and social needs are:

Instrumental: This is when the child uses language to express their needs

Regulatory: This is where the language is used to tell others what to do

Interactional: Here language is used to make contact with others and form relationships

Personal: This is the use of language to express feelings, opinions, and individual identity.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

TENSE

Tense:

Ans) Tense is a form which a verb takes to show the time of an action and its degree of completeness.

Types of Tenses:

- 1) Present Tense
- 2) Past Tense
- 3) Future Tense

Present Tense	Past Tense	Future Tense
1) Indefinite Tense	1) Indefinite Tense	1) Indefinite Tense
2) Continuous	2) Continuous	2) Continuous
3) Perfect	3) Perfect	3) Perfect
4) Perfect Continuous	4) Perfect Continuous	4) Perfect Continuous

The different tenses and the verb forms used in each tense

Name of Tenses	Verb form used in Tenses
Present simple / indefinite	Verb / verb + s/es
Present continuous / Progressive	Is/am/are + verb + ing
Present perfect	Has / have + third form of verb
Present perfect continuous	Has/have + been + verb + ing
Past simple / indefinite	Second form of verb only
Past continuous / Progressive	Was/were + verb + ing
Past perfect	Had + third form of verb
Past perfect continuous	Had been + verb + ing
Future simple / indefinite	Shall / will + verb
Future continuous / Progressive	Shall / will + be + verb + ing
Future perfect	Shall/will + Have + past participle
Future perfect continuous	Shall/will + have been + verb + ing

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

1. Simple Present Tense

Formula:

(+) S + V1 + O/C

(-) S + do/does + not + V1 + O/C

(?) Do/does + S + V1 + O/C

Example of Simple Present Tense:

(+) Sisca reads book everyday.

(-) Sisca does not read book everyday.

(?) Does Sisca read book everyday?

Yes, she does. / No, she does not.

2. Present Continuous Tense

Formula:

(+) S + be + V1 + ing + O/C

(-) S + be + not + V1 + ing + O/C

(?) Be + S + V1 + ing + O/C

Example of Present Continuous Tense:

(+) He is playing badminton now

(-) He is not playing badminton now

(?) Is he playing badminton now?

Yes, he is. / No, he is not.

3. Present Perfect Tense

Formula

(+) S + has/have + been + O/C

S + has/have + V3 + O/C

(-) S + has/have + not + been + O/C

S + has/have + not + V3 + O/C

(?) Have/has + S + been + O/C

Have/has + S + V3 + O/C

Example of Present Perfect Tense:

(+) He has been at home for a month.

Roni has eaten the steak already.

(-) He has not been at home for a month.

Roni has not eaten the steak already.

(?) Has he been at home for a month?

Has he eaten the steak already?

Yes, he has. / No, he has not.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

4. Present Perfect Continuous Tense

Formula:

- (+) S + have/has + been + V-ing
- (-) S + have/has + not + been + V-ing
- (?) Have/has + S + been + V-ing

Example of Perfect Continuous Tense:

- (+) He has been playing guitar for two hours.
- (-) He has not been playing guitar for two hours.
- (?) Has he been playing guitar for two hours?
Yes, he has. / No, he has not.

5. Simple Past Tense

Formula:

- (+) S + to be (was/were) + O/C
S + V2 + O/C
- (-) S + to be (was/were) + not + O/C
S + did not + V1 + O/C
- (?) Did + S + V1 + O/C

Example of Simple Past Tense:

- (+) He was a businessman in 1999.
He visited me yesterday.
- (-) He was not a businessman in 1999.
He did not visit me yesterday.
- (?) Did he visit you yesterday?
Yes, he did. / No, he did not.

6. Past Continuous Tense

Formula:

- (+) S + to be (was/were) + V-ing + O/C
- (-) S + to be (was/were) + not + V-ing + O/C
- (?) Was/were + S + V-ing + O/C

Example of Past Continuous Tense:

- (+) She was sleeping when I came.
- (-) She was not sleeping when I came.
- (?) Was she sleeping when you came?
Yes, she was. / No, she was not.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

7. Past Perfect Tense

Formula:

- (+) S + had + V3 + O/C
- (-) S + had + not + V3 + O/C
- (?) Had + S + V3 + O/C

Example of Past Perfect Tense:

- (+) He had gone to Bali when I called him.
- (-) He had not gone to Bali when I called him.
- (?) Had he gone to Bali when you called him?
Yes, he had. / No, he had not.

8. Past Perfect Continuous Tense

Formula:

- (+) S + had + been + V-ing + O/C
- (-) S + had + not + been + V-ing + O/C
- (?) Had + S + been + V-ing + O/C

Example of Past Perfect Continuous Tense:

- (+) They had been living in Jakarta about ten years.
- (-) They had not been living in Jakarta about ten years.
- (?) Had they been living in Jakarta about ten years?
Yes, they had. / No, they had not.

9. Simple Future Tense

Formula:

- (+) S + will/shall + V1 + O/C
- S + am/is/are + going to + V1 + O/C
- (-) S + will/shall + not + V1 + O/C
- S + am/is/are + not + going to + V1 + O/C
- (?) Will/shall + S + V1 + O/C
- Am/is/are + S + going to + V1 + O/C

Example of Simple Future Tense:

- (+) She will eat fried rice.
She is going to eat fried rice.
- (-) She will not eat fried rice.
She is not going to eat fried rice.
- (?) Will she eat fried rice?
Is she going to eat fried rice?
Yes, she will. / No, she will not.
Yes, she is. / No, she is not.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

10. Future Continuous Tense

Formula:

- (+) S + will/shall + be + V-ing + O/C
- (-) S + will/shall + not + be + V-ing + O/C
- (?) Will/shall + S + be + V-ing + O/C

Example of Future Continuous Tense:

- (+) I will be watching a movie tonight.
  - (-) I will not be watching a movie tonight.
  - (?) Will you be watching a movie tonight?
- Yes, I will. / No, I will not.

11. Future Perfect Tense

Formula:

- (+) S + shall/will + have + been + C
- S + shall/will + have + V3 + O
- (-) S + shall/will + not + have + been + C
- S + shall/will + not + have + V3 + O
- (?) Shall/will + S + have + been + C
- Shall/will + S + have + V3 + O

Example of Future Perfect Tense:

- (+) I will have been in this hospital until tomorrow morning.
  - He will have rented my house next month.
  - (-) I will not have been in this hospital until tomorrow morning.
  - He will not have rented my house next month.
  - (?) Will you have been in this hospital until tomorrow morning?
  - Will he have rented my house next month?
- Yes, I will. / No, I will not.
Yes, he will. / No, he will not.

12. Future Perfect Continuous Tense

Formula:

- (+) S + shall/will + have + been + V-ing + O
- (-) S + shall/will + not + have + been + V-ing + O
- (?) Shall/will + S + have + been + V-ing + O

Example of Future Perfect Continuous Tense:

- (+) She will have been visiting us tomorrow.
  - (-) She will not have been visiting us tomorrow.
  - (?) Will she have been visiting us tomorrow?
- Yes, she will. / No, she will not.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[PSTET English]

Change the Voice

What is Voice?

Ans) *Voice* is the term used to describe whether a verb is active or passive. In a passive sentence, the verb is said to be in the passive *voice*. Similarly, the verb in an active sentence is said to be in the active *voice*. The *voice* of a verb tells us whether the subject of the verb is acted upon or is acting.

Types of Voice:

- 1) Active Voice
- 2) Passive Voice

Active Voice:

Ans) When a verb shows that the subject is doing the action, it is in the Active Voice.

Passive Voice:

Ans) When a Verb represents its subject as being acted upon, it is said to be in the Passive Voice.

Active and passive voice Rules:

Tense	Active voice	Passive voice
Simple present tense	Verb form: first form of the verb Examples They speak English here. He speaks English.	Verb form: is / am / are + past participle form of the verb Examples English is spoken here. English is spoken by him.
Present continuous	Verb form: is/am/are + -ing form of the verb	Verb form: is/am/are + being + past participle form of the verb

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

tense	<p>Examples</p> <p>She is writing a letter.</p> <p>I am learning my lessons.</p> <p>You are making a cake.</p>	<p>Examples</p> <p>A letter is being written by her.</p> <p>My lessons are being learnt by me.</p> <p>A cake is being made by you.</p>
Present perfect tense	<p>Verb form: has/have + past participle form of the verb</p> <p>Examples:</p> <p>I have written a novel.</p> <p>She has finished the job.</p> <p>You have written letters.</p>	<p>Verb form: has/have + been + past participle form of the verb</p> <p>Examples:</p> <p>A novel has been written by me.</p> <p>The job has been finished by her.</p> <p>Letters have been written by you.</p>
Simple past	<p>Verb form: past tense form of the verb</p> <p>Examples:</p> <p>I wrote a letter.</p> <p>Ram broke a glass.</p> <p>You missed the chance.</p>	<p>Verb form: was/were + past participle form of the verb</p> <p>Examples:</p> <p>A letter was written by me.</p> <p>A glass was broken by Ram.</p> <p>The chance was missed by you.</p>
Past continuous tense	<p>Verb form: was/were + -ing form of the verb</p> <p>Examples</p>	<p>Verb form: was/were + being + past participle form of the verb</p> <p>Examples</p>

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

	<p>I was learning my lessons.</p> <p>She was writing a report.</p> <p>They were making toys.</p>	<p>My lessons were being learnt by me.</p> <p>A report was being written by her.</p> <p>Toys were being made by them.</p>
Past perfect tense	<p>Verb form: had + past participle form of the verb</p> <p>Examples</p> <p>I had finished the project.</p> <p>She had learned her lessons.</p>	<p>Verb form: had + been + past participle form of the verb</p> <p>Examples:</p> <p>The project had been finished by me.</p> <p>Her lessons had been learned by her.</p>
Simple future tense	<p>Verb form: will/shall + first form of the verb</p> <p>Examples</p> <p>I will finish the job.</p> <p>She will solve the problem.</p>	<p>Verb form: will/shall + be + past participle form of the verb</p> <p>Examples:</p> <p>The job will be finished by me.</p> <p>The problem will be solved by her.</p>
Future perfect	<p>Verb form: will/shall + have + past participle form of the verb</p> <p>Examples</p> <p>I will have finished the job.</p> <p>She will have solved the problem.</p>	<p>Verb form: will/shall + have + been + past participle form of the verb</p> <p>Examples</p> <p>The job will have been finished by me.</p> <p>The problem will have been solved by her.</p>

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[PSTET English]

Phrase

What Is a Phrase?

A phrase is a group of words that stand together as a single unit, typically as part of a clause or a sentence.

A phrase does not contain a subject and verb and, consequently, cannot convey a complete thought. A phrase contrasts with a clause. A clause does contain a subject and verb, and it can convey a complete idea.

- **"Two wrongs don't make a right."**

When someone has done something bad to you, trying to get revenge will only make things worse.

- **"The pen is mightier than the sword."**

Trying to convince people with ideas and words is more effective than trying to force people to do what you want.

- **"When in Rome, do as the Romans."**

Act the way that the people around you are acting. This phrase might come in handy when you're traveling abroad notice that people do things differently than you're used to.

- **"The squeaky wheel gets the grease."**

You can get better service if you complain about something. If you wait patiently, no one's going to help you.

- **"When the going gets tough, the tough get going."**

Strong people don't give up when they come across challenges. They just work harder.

- **"No man is an island."**

You can't live completely independently. Everyone needs help from other people.

- **"Fortune favors the bold."**

People who bravely go after what they want are more successful than people who try to live safely.

- **"People who live in glass houses should not throw stones."**

Don't criticize other people if you're not perfect yourself.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[PSTET English]

CONFUSED WORDS and Meaning

1. **a while / awhile:** “A while” is a noun phrase; *awhile* is an adverb.
2. **all together / altogether:** All together now — “We will refrain from using that two-word phrase to end sentences like this one altogether.”
3. **amend / emend:** To amend is to change; to emend is to correct.
4. **amount / number:** *Amount* refers to a mass (“The amount saved is considerable”); *number* refers to a quantity (“The number of dollars saved is considerable”).
5. **between / among:** The distinction is not whether you refer to two people or things or to three or more; it’s whether you refer to one thing and another or to a collective or undefined number — “Walk among the trees,” but “Walk between two trees.”
6. **biannual / biennial:** *Biannual* means twice a year; *biennial* means once every two years.
7. **bring / take:** If it’s coming toward you, it’s being brought. If it’s headed away from you, it’s being taken.
8. **compare to / compare with:** “Comparing to” implies similarity alone; “compare with” implies contrast as well.
9. **compliment / complement:** To compliment is to praise; to complement is to complete.
10. **comprise, consist of / compose, constitute:** *Comprise* means “include,” so test by replacement — “is included of” is nonsense, and so is “is comprised of.” The whole comprises the parts or consists of the parts, but the parts compose or constitute the whole.
11. **connote / denote:** To connote is to convey (“Air quotes connote skepticism or irony”); to denote is to specify (“A stop sign denotes the requirement to halt”).
12. **continual / continuous:** Continual events are frequently repeated, or intermittent. Continuous events are uninterrupted, or constant.
13. **credible / credulous:** To be credible is to be authoritative; to be credulous is to be gullible.
14. **deserts / desserts:** If you eat only cake, pie, ice cream, and the like, you eat just desserts. If you have it coming to you, you get your just deserts as well. (However, the connotation is negative, so hit the gym.)
15. **different from / different than:** The former phrase is preferred in formal writing; but “differently than” is always correct usage.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING
[DEMO NOTES]
[PUNJAB PATWARI]

[GK- GENERAL KNOWLEDGE]

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਥਾਵਾਂ:-

- 1) ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਪੁਲ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੈ?
ੳ) ਚੀਨ ਵਿੱਚ।
- 2) ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਪੁਲ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
ੳ) ਬੀਪੰਜੀਆਂਗ ਪੁਲ।
- 3) ਵਾਲਮੀਕੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ?
ੳ) ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ।
- 4) ਪੈਂਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਰਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ?
ੳ) ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼।
- 5) ਸੇਸਾ ਔਰਚਿੱਡ ਸੈਂਚੁਰੀ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ?
ੳ) ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼।
- 6) ਕੰਚਨਜੰਗਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ?
ੳ) ਸਿੱਕਿਮ।
- 7) ਬੈਸੀਪਾਲੀ ਵਾਈਲਡ ਲਾਈਫ ਸੈਂਚੁਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੈ?
ੳ) ਉੜੀਸਾ।
- 8) ਕੰਗਰ ਘਾਟੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ?
ੳ) ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ।
- 9) "ਦ ਡੀਪਰ ਬੀਲ ਵਾਈਲਡ ਲਾਈਫ ਸੈਂਚੁਰੀ" ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ?
ੳ) ਅਸਾਮ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

10) ਭੀਟਾਰਕਨਿਕਾ ਵਾਈਲਡ ਲਾਈਫ ਸੈਂਚੂਰੀ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੈ?

ੳ) ਉੜੀਸਾ।

11) ਮਾਨਸ ਵਾਈਲਡ ਲਾਈਫ ਸੈਂਚੂਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੈ?

ੳ) ਅਸਾਮ।

12) ਮੁਕੁਰਥੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਰਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ?

ੳ) ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿੱਚ।

13) ਸੂਰ ਸਰੋਵਰ ਬਰਡ ਸੈਂਚੂਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੈ?

ੳ) ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼।

14) ਰੰਗਨਾਥਿਟੂ ਬਰਡ ਸੈਂਚੂਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

ੳ) ਕਰਨਾਟਕ।

15) ਪੋਬੀ ਤੋਰਾ ਵਾਈਲਡ ਲਾਈਫ ਸੈਂਚੂਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

ੳ) ਅਸਾਮ।

16) ਰੇਣੂਕਾ ਵਾਈਲਡ ਲਾਈਫ ਸੈਂਚੂਰੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

ੳ) ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼

17) ਡਾ. ਸਾਲਿਮ ਅਲੀ ਬਰਡ ਸੈਂਚੂਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਥਿੱਤ ਹੈ?

ੳ) ਗੋਆ।

18) ਫੁੱਲਵਾੜੀ ਵਾਈਲਡ ਲਾਈਫ ਸੈਂਚੂਰੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਜਸਥਾਨ।

19) ਕਾਂਡਨੀਆ ਵਾਈਲਡ ਲਾਈਫ ਸੈਂਚੂਰੀ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੈ?

ੳ) ਅੰਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼।

20) ਕਿੰਨੇਰਾਸਾਨੀ ਵਾਈਲਡ ਲਾਈਫ ਸੈਂਚੂਰੀ ਕਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੈ?

ੳ) ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਵਿੱਚ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

[DEMO NOTES]

[PUNJAB PATWARI]

[COMPUTER NOTES]

1. The minimum number of rows and columns in MS Word document is

- A. 1 and 1   B. 2 and 1   C. 1 and 2   D. 2 and 2

Answer: A

2. How many columns can you insert in a word document 2007 in maximum?

- A. 40   B. 63   C. 50   D. 55

Answer: B

3. What is the smallest and largest font size available in Font Size tool on formatting toolbar?

- A. 8 and 72   B. 8 and 68   C. 6 and 72   D. 6 and 68

Answer: A

4. A character that is raised and smaller above the baseline is known as

- A. Raised   B. Outlined   C. Capscript   D. Superscript

Answer: D

5. Selecting text means, selecting?

- A. a word   B. entire sentence   C. whole document   D. any of the above

Answer: A

6. MS-Word automatically moves text to next line when it reaches the right edge of the screen and is called?

- A. Enter   B. Carriage Return   C. Word Wrap   D. None of the above

Answer: C

7. Using Find command in Word, we can search?

- A. characters   B. formats   C. symbols   D. All of the above

Answer: D

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

8. In MS-Word, for what does ruler help?

- A. to set tabs   B. to set indents   C. to change page margins   D. All of the above

Answer: D

9. By default, on which page the header or the footer is printed?

- A. on first page   B. on alternate page   C. on every page   D. none of the above

Answer: C

10. Which menu in MSWord can be used to change character size and typeface?

- A. View   B. Tools   C. Format   D. Data

Answer: C

11. Which key should be pressed to start a new paragraph in MS-Word?

- A. Down Cursor Key   B. Enter Key   C. Shift + Enter   D. Ctrl + Enter

Answer: B

12. Which key should be pressed to start a new paragraph in MS-Word?

- A. Down Cursor Key   B. Enter Key   C. Shift + Enter   D. Ctrl + Enter

Answer: B

13. Which of these toolbars allows changing of Fonts and their sizes?

- A. Standard   B. Formatting   C. Print Preview   D. None of these

Answer: B

14. Which bar is usually located below that Title Bar that provides categorized options?

- A. Menu bar   B. Status Bar   C. Tool bar   D. Scroll bar

Answer: A

15. Which option in File pull-down menu is used to close a file in MSWord?

- A. New   B. Quit   C. Close   D. Exit

Answer: C

16. What is the function of Ctrl + B in Ms-Word

- A. It converts selected text into the next larger size of the same font

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

- B. It adds a line break to the document
- C. It makes the selected text bold
- D. It applies Italic formatting to the selected text

Answer: C

17. Graphics for word processor

- A. Peripheral
- B. Clip art
- C. Highlight
- D. Execute

Answer: B

18. What is the function of CTRL+R in MS-Word

- A. Open the Print dialog box
- B. Update the current Web page
- C. Close the current window
- D. None of these

Answer: D

19. What is the extension of files created in Ms-Word 97- 2003

- A. dot
- B. doc
- C. dom
- D. txt

Answer: B

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING
[DEMO NOTES]
[PUNJAB PATWARI]
[PUNJABI NOTES]

1) ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਰੂਰੀ ਤੱਤ ਕਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਵਿਆਕਰਨ।

2) ਵਿਆਕਰਨ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੀ ਰੋਲ ਹੈ?

ੳ) ਹਾਵਾਂ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਲਗਾ ਕੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਵਾਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

3) ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਕਿਹੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ।

4) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜਾਬੀ।

5) ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਹਾਵਾਂ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਬੋਲੀ ਦੀ।

6) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਬੋਲੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜਾਬੀ।

7) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਕਿਸ ਬੋਲੀ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ।

8) ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ?

ੳ) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ।

9) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਬੋਲੀ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

10) ਕੁਦਰਤੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਮਾਂ ਬੋਲੀ।

11) ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖਾਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸ ਬੋਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ।

12) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜਾਬੀ।

13) ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?

ੳ) ਹਿੰਦੀ।

14) ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ।

15) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਫਾਰਸੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ।

16) ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲਿਪੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?

ੳ) ਗੁਰਮੁਖੀ।

17) ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਜੋ ਬੱਚਾ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਾਂ, ਪਿਉ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ।

18) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?

ੳ) ਹਿੰਦੀ।

19) ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?

ੳ) ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ।

20) ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਕਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਨਿਯਮਾਂ ਜਾਂ ਵਿਆਕਰਨ ਦੀ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

21) ਵਿਆਕਰਨ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਵਿਆਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਲਗਾ ਕੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

22) ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬੋਲੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਬੋਲੀ

23) ਬੋਲੀ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਉਣਾ।

24) ਕੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਜਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

25) ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਅਤੇ ਜਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਬੋਲੀ ਨਾਲ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING
[DEMO NOTES]
[PUNJAB PATWARI]
[MENTAL ABILITY]

Number Series

In This series some number are given in a particular order and one number is missing.

1) 1, 2, 3, 4, 5, ?

Ans) 6

Explanation: Given sequence of numbers follows the pattern: +1, +1, +1. Each number formed by adding +1 in given number. So missing number is $5+1=6$.

2) 1, 3, 5, 7, 9, ?

Ans) 11

Explanation: Given sequence of numbers follows the pattern: +2, +2, +2. Each number formed by adding +2 in given number. So missing number is $9+2=11$.

3) 2, 4, 6, 8, 10, ?

Ans) 12

Explanation: Given sequence of numbers follows the pattern: +2, +2, +2. Each number formed by adding +2 number. So missing number is $10+2=12$. The given series is of even numbers

4) 90, 80, 70, 60, 50, ?

Ans) 40

Explanation: Given sequence of numbers follows the pattern: -10, -10, -10. Each number formed by subtracting -10 number. So missing number is $50-10=40$.

5) 1, 2, 1, 2, 1, ?

Ans) 2

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Explanation: Given sequence of numbers follows the pattern: +1, -1, +1, -1. Each number formed by adding +1 and Subtracting -1 number. So missing number is $1+1=2$.

6) 0,1, 1, 2, 3, 5, 8, ?

Ans) 13

Explanation: Given series follows the pattern: $0+1=1$, $1+1=2$, $1+2=3$, $2+3=5$. Each number formed by adding last two numbers. So missing number is $5+8=13$.

7) 1, 4, 9, ? , 25

Ans) 16

In the given series each element formed by squaring the places number.

i.e. $1^2, 2^2, 3^2, 4^2, 5^2$

1, 4, 9, 16, 25

So missing number 16 which is square of 4.

8) 0, 3, 8, 15, 24, ?

Ans) 35

In the given series each element formed by squaring whole number and subtracting -1 from each formed number. i.e. $1^2-1, 2^2-1, 3^2-1, 4^2-1, 5^2-1, 6^2-1$

-> So Missing number is $6^2-1=36-1=35$.

9) 2,4,6,8,10,12.....20. Find out 8th Number is given series.

Ans) 16

Each number is formed by adding 2 number in given series.

The Location of 2 is 1, 4 is 2, 6 is 3 and so on.

So Calculate 8th location number= $8 \times 2=16$

10) 1,8,27,?

Ans) 64

Each number formed by cubing i.e. $1^3=1, 2^3=8, 3^3=27, 4^3=64$

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

11) 2, 3, 5, 6, 8, 9, 11,?

Ans) 12

First number added by 1, Second by 2, third by 1, fourth by 2 and so on.

i.e. 11 added by 1=12

12) 2, 3, 5, 6, 8, 9, 11,?

Ans) 12

In this series actual two series are working.

First: 2,5,8,11   Second: 3,6,9,?

Both Series formed by adding 3 number.

Firs: $2+3=5$, $5+3=8$, $8+3=11$ and Second: $3+3=6$, $6+3=9$, $9+3=12$

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING
PRINCIPAL, HEAD MASTER
& BPEO Cadre Exam (PUNJAB)

[POLITY]

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

- 1) ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਮੁੱਖੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ।
- 2) ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਰਾਸਟਰਪਤੀ।
- 3) ਨਿਗਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਭੰਗ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਪਦਵੀ ਤੇ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
- 4) ਰਾਸਟਰਪਤੀ ਕਿਸ ਅਨੁਛੇਦ ਅਧੀਨ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਅਨੁਛੇਦ 75
- 5) ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ।
- 6) ਕੈਬਨਿਟ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ
- 7) ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਰਾਸਟਰਪਤੀ।
- 8) ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਰਾਸਟਰਪਤੀ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

9) ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਦੇ ਅਰਸੇ ਮਗਰੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ(ਭਾਜਪਾ) ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਬਹੁਮਤ ਮਿਲਿਆ?

ੳ) 25 ਸਾਲ ਦੇ ਆਰਸੇ ਮਗਰੋਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ।

10) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ।

11) ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਘੀ।

12) ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜ ਪਾਲਿਕਾ ਦਾ ਮੁਖੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਜਪਾਲ।

13) ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੀ ਬਣਤਰ ਕਿਸ ਅਨੁਛੇਦ ਰਾਹੀਂ ਦਰਜ ਹੈ?

ੳ) ਅਨੁਛੇਦ 153

14) ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਜਪਾਲ।

15) ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਚਿਤ ਨਿਧੀ ਫੰਡ ਵਿਚੋਂ।

16) ਰਾਜਪਾਲ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੱਸੋ?

ੳ) 5 ਸਾਲ।

17) ਰਾਜ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਜਪਾਲ।

18) ਰਾਜ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਜਪਾਲ।

19) ਰਾਜ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

20) ਜੇਕਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਅਹੁੱਦਾ ਖਾਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਅਹੁੱਦਾ ਕੌਣ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ।

21) ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦਾ ਸਲਾਨਾ ਬਜਟ ਕੌਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ।

22) ਬਜਟ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ ਦਾ ਵੇਰਵਾ।

23) ਅਚਨਚੇਤ ਨਿਧੀ(Contingency Fund of State) ਤੇ ਕਿਸ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਜਪਾਲ ਦਾ।

24) ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦਾ ਮੁਖੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਗਵਰਨਰ (ਰਾਜਪਾਲ)।

25) ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮੁੱਖੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ।

26) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਡਾ. ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗਵ।

27) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੱਸੋ?

ੳ) 15.08.1947 ਤੋਂ 13.04.1949 ਤੱਕ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING
Principal, Head Master
& BPEO Cadre Exam (PUNJAB)

[GEOGRAPHY]

1) ਭੂਗੋਲ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ੳ) ਗੋਲ ਪ੍ਰਿਥਵੀ।

2) ਭੂਗੋਲ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰੂਪਾਂਤਰਨ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਜੌਗਰਾਫੀ।

3) ਜੌਗਰਾਫੀ ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?

ੳ) ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ।

4) ਜੌ-ਗਰਾਫੀ ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ?

ੳ) ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ।

ਨੋਟ- ਜੌ ਅਤੇ ਗਰਾਫੀ। ਜੌ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਗਰਾਫੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ।

5) ਭੂਗੋਲ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਭੌਤਿਕ ਭੂਗੋਲ, ਮਾਨਵ ਭੂਗੋਲ, ਆਰਥਿਕ ਭੂਗੋਲ।

6) ਭੌਤਿਕ ਭੂਗੋਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ-

1) ਭੂ-ਅਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਗਿਆਨ।

2) ਜਲਵਾਯੂ ਵਿਗਿਆਨ।

3) ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਗਿਆਨ।

4) ਜੈਵ ਭੂਗੋਲ।

5) ਮਿੱਟੀ ਭੂਗੋਲ।

6) ਜਵਾਲਾਮੁੱਖੀ ਭੂਗੋਲ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

7) ਪਾਰਿਸਥਿਤਿਕੀ।

8) ਪਰਵਤ ਵਿਗਿਆਨ।

7) ਮਾਨਵ ਭੂਗੋਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਸਮਾਜਿਕ ਭੂਗੋਲ।

ਜਨਸੰਖਿਆ ਭੂਗੋਲ।

ਨਿਵਾਸ ਭੂਗੋਲ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਭੂਗੋਲ।

ਰਾਜਨੀਤਕ ਭੂਗੋਲ।

8) ਆਰਥਿਕ ਭੂਗੋਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ?

ੳ) ਖੇਤੀ ਭੂਗੋਲ।

ਸੰਸਾਧਨ ਭੂਗੋਲ।

ਉਦਯੋਗਿਕ ਭੂਗੋਲ।

ਪਰਿਵਹਨ ਭੂਗੋਲ।

9) ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜੋਗਰਾਫੀ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਧਰਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ।

10) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਭੂਗੋਲ ਜਾਂ ਜੋਗਰਾਫੀਕਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ?

ੳ) ਇਰੇਟੋਸਥੀਨੀਜ ਨੇ।

11) ਭੂਗੋਲ ਦਾ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਇਰੇਟੋਸਥੀਨੀਜ ਨੂੰ।

12) ਕਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਭੂਗੋਲ ਦਾ ਅਰਥ "ਭੂ-ਤਲ ਦਾ ਅਧਿਐਨ" ਹੈ?

ੳ) ਇਮੈਨਓਐਲ ਕਾਂਟ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

13) ਅਰਿਸਟੋਟਲ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?

ੳ) ਪਾਲਿਟਿਕਸ।

14) ਅਰਿਸਟੋਟਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਪਾਲਿਟਿਕਸ ਵਿਚ ਕੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ?

ੳ) ਰਾਜ ਦੇ ਗਠਨ ਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ।

15) ਹਮਬੋਲਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭੂਗੋਲ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ।

16) ਕਾਰਲ ਰਿਟਰ ਅਨੁਸਾਰ ਭੂਗੋਲ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭੂਮੰਡਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੱਛਣਾਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੋਵੇ?

17) ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?

ੳ) ਸੂਰਜ, ਗ੍ਰਹਿ, ਧਰਤੀ, ਚੰਨ, ਤਾਰੇ, ਧੂੜ, ਗੈਸਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਸਮੂਹ।

18) ਖਗੋਲ ਪਿੰਡ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਚਮਕਦੇ ਤਾਰੇ, ਸੂਰਜ, ਗ੍ਰਹਿ, ਚੰਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖਗੋਲ ਪਿੰਡ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

19) ਤਾਰੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ।

Important Questions on Earth:

Q-1 The outer layer of Earth is known as

a) The outer core   b) The inner core   c) The Mantle   4) *The Crust*

Ans) 4) *The Crust*

Q-2 The most widest section of earth is known as

a) The outer core   b) The inner core   c) *The Mantle*   4) The Crust

Ans) c) *The Mantle*

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Q-3 The plates of Earth move apart from each other due to

- a) conventional currents   b) compression currents
c) constructive currents   d) *convection currents*

Ans) d) *Convection Currents*

Q-4 The central and hottest part of the Earth is called

- a) The outer core   b) *The inner core*   c) The Mantle   4) The Crust

Ans) b) The inner core

Q-5 The inner core of the earth is made mostly of

- a). oxygen & silicon   b). iron & silicon   c). *iron & nickel*   d). copper & nickel

Ans) c) iron & nickel

Q-6 Thinnest layer of the Earth

- a) The outer core   b) The inner core   c) The Mantle   4) *The Crust*

Ans) d) *The Crust*

Q-7 Which layer is made up of liquid iron?

- a) *The outer core*   b) The inner core   c) The Mantle   4) The Crust

Ans) a) The outer core

Q-8 About 80 % of Earth's volume is found in this layer.

- a) The outer core   b) The inner core   c) *The Mantle*   4) The Crust

Ans) c) The Mantle

Q-9 What is the heat source for convection currents?

- a) The outer core   b) *The inner core*   c) The Mantle   4) The Crust

Ans) b) The inner core

Q-10 All of the following elements are commonly found in Earth's crust EXCEPT

- a) silicon   b) oxygen   c) iron   d) *calcium*

Ans) d) *Calcium*

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Q-11 Complete this sentence: As you go deeper inside the Earth

_____.

- a) the temperature stays the same, but the pressure increases
- b) *it gets hotter, materials get denser and pressure increases*
- c) the temperature increases, but the pressure decreases
- d) it gets cooler, drier, and easier to travel

Ans) *b) it gets hotter, materials get denser and pressure increases*

Q-12 What are the two main types of crust?

- a) *continental and oceanic*
- b) solid and liquid
- c) lithosphere and asthenosphere
- d) thick and thin

Ans) a) continental and oceanic

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING
PRINCIPAL, HEAD MASTER
& BPEO Cadre Exam (PUNJAB)

[HISTORY]

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

- 1) ਭਾਰਤੀ ਆਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਵੇਦਾਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗ੍ਰੰਥਾਂ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਵੇਦਾਂਗਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ, ਰਮਾਇਣ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਆਦਿ ਤੋਂ।
- 2) ਆਰੀਆ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਜਾਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਸ਼੍ਰੇਣੀ।
- 3) ਕਿਹੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਆਰੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿੰਧੂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੱਸਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਏ.ਸੀ.ਦਾਸ, ਕੇ.ਐਮ.ਮੁਨਸ਼ੀ, ਡਾ. ਸੰਪੂਰਨਾ ਨੰਦ।
- 4) ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦਾ ਮੋਢੀ ਕਿਸਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਸਵਾਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਨੂੰ।
- 5) ਸਵਾਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਆਰੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਕਿਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ?
ੳ) ਤਿੱਬਤ ਨੂੰ।
- 6) ਸਵਾਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਕੌਣ ਸੀ?
ੳ) ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦਾ ਮੋਢੀ।
- 7) ਸਵਾਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?
ੳ) ਸੱਤਿਆਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
- 8) ਸਵਾਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਅਨੁਸਾਰ ਆਰੀਆ ਲੋਕ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਸਨ?
ੳ) ਠੰਢ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੱਬਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਠੰਢ ਪੈਂਦੀ ਸੀ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

9) ਬਾਲ ਗੰਗਾਧਰ ਤਿਲਕ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।

ੳ) ਆਰਕਟਿਕ ਹੋਮ ਇਨ ਦ ਵੇਦਾਜ਼।

10) ਕਿਸਨੇ ਆਰੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਸਥਾਨ ਉਤਰੀ ਜਰਮਨੀ ਦੱਸਿਆ?

ੳ) ਪੈਂਕੇ ਨੇ।

ਨੋਟ- ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੈਂਕੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

11) ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਿਦਵਾਨ ਕੋਇਨੋ ਨੇ ਆਰੀਆਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਕਿਹੜਾ ਦੱਸਿਆ?

ੳ) ਯੂਰਾਲ ਪਰਬਤ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰ।

ਨੋਟ- ਪਰ ਰਿਗਵੇਦ ਵਿਚ ਯੂਰਾਲ ਪਰਬਤ ਦਾ ਜਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

12) ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੈਕਸ ਮੂਲਰ ਅਨੁਸਾਰ ਆਰੀਆਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਕਿਹੜਾ ਸੀ?

ੳ) ਮੱਧ ਏਸ਼ੀਆ।

13) ਆਰੀਆ ਸੂਰੂ ਵਿਚ ਕਿਸ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵਸੇ?

ੳ) ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ।

14) ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ?

ੳ) ਸੱਤ।

15) ਆਰੀਆਂ ਸਮੇਂ ਸਿੰਧੂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸੱਤ ਨਦੀਆਂ ਵਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ?

ੳ) ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ, ਰਾਵੀ, ਚਨਾਬ, ਜੇਹਲਮ, ਸਿੰਧ, ਸਰਸਵਤੀ।

16) ਆਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਬ੍ਰਹਮਵਰਤ ਕਿਉਂ ਰੱਖਿਆ?

ੳ) ਰਿਗਵੇਦ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਾਰਨ।

17) 9ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਰੀਆ ਨੇ ਗੰਗਾ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵੱਲ ਵਧ ਕੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਰੱਖਿਆ;?

ੳ) ਆਰੀਆਵਰਤ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

18) ਆਰੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਪਰਿਵਾਰਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਵੈਦਿਕ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ।

19) ਆਰੀਆਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿੰਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ?

ੳ) ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੀ।

20) ਆਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ?

ੳ) ਰਿਗਵੇਦ, ਸਾਮਵੇਦ, ਯਜੁਰਵੇਦ, ਅਥਰਵਵੇਦ।

21) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਵੇਦ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ?

ੳ) ਰਿਗਵੇਦ ਦੀ।

22) ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਵੇਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਿਗਵੇਦ।

23) ਰਿਗਵੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਆਰੀਆ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਦੋਂ ਆਏ?

ੳ) 1500 ਈ.ਪੂ. ਵਿਚ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

PUNJAB POLICE CONSTABLE

1) GENERAL AWARENESS

i) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ (Features of Constitution)

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਦਰਸ਼, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਵੱਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਤਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਕਈ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੇਠਾਂ ਸੂਚੀਬੱਧ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਹਨ:

1. ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ

ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਾਂਗ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਾਂਗ ਅਣਲਿਖਤ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਆਪਕ, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ ਹਨ:

ਭੂਗੋਲਿਕ ਕਾਰਕ , ਯਾਨੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਕ , ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, 1935 ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ , ਜੋ ਕਿ ਭਾਰੀ ਸੀ।

ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇਵਾਂ ਲਈ ਇੱਕਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਦਬਦਬਾ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

2. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 1935 ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲਈਆਂ ਹਨ [1935 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਲਗਭਗ 250 ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ]।

ਡਾ: ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਕੇ' ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਢਾਂਚਾਗਤ ਹਿੱਸਾ , ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ, 1935 ਦੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਐਕਟ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਹਿੱਸਾ (ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ) ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅਮਰੀਕੀ ਅਤੇ

ਆਇਰਿਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਿੱਸਾ (ਕੈਬਨਿਟ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ ਦੇ

ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ) ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

3. ਕਠੋਰਤਾ ਅਤੇ ਲਚਕਤਾ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਅਤੇ ਲਚਕਦਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇੱਕ ਕਠੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸੇਧ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਨ

ਲਈ, ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ।

ਇੱਕ ਲਚਕੀਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ

ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਵਿਧਾਨ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਠੋਰਤਾ ਅਤੇ ਲਚਕਤਾ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਸੇਧ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਜਾਂ ਲਚਕਦਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸੇਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਧਾਰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਦੀਆਂ ਸੇਧਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

4. ਏਕਤਾ ਪੱਖਪਾਤ ਵਾਲਾ ਸੰਘੀ ਸਿਸਟਮ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਘੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੋ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ,

ਲਿਖਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚਤਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਠੋਰਤਾ, ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਦੋ

ਸਦਨਵਾਦ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸੰਘੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ

ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੇਂਦਰ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ, ਕੇਂਦਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ

ਸੇਵਾਵਾਂ, ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ, ਅਤੇ ਹੋਰ। .

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ 'ਸੰਘ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਆਰਟੀਕਲ 1 ਭਾਰਤ ਨੂੰ 'ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸੰਘ' ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ:

ਭਾਰਤੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੰਘ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ 'ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਘੀ ਪਰ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ', ਅਤੇ ਕੋਸ਼ੀ ਵ੍ਰੀਅਰ

ਦੁਆਰਾ 'ਅਰਧ-ਸੰਘੀ' ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

5. ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਸਦੀ ਰੂਪ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇਵਾਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।

ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਕੈਬਨਿਟ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 'ਵੈਸਟਮਿਨਸਟਰ' ਮਾਡਲ ਵਜੋਂ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸਗੋਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ 'ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਸ ਨੇ ਬਣਾਇਆ?

ੳ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਭਾਰ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?

ੳ) 26 ਜਨਵਰੀ, 1950 ਨੂੰ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ ਕਠੋਰ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ?

ੳ) 2 ਸਾਲ, 11 ਮਹੀਨੇ, 18 ਦਿਨ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਅਨੁਛੇਦ ਦਰਜ ਹਨ?

ੳ) 395 ਅਨੁਛੇਦ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗ ਹਨ?

ੳ) 22 ਭਾਗ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ ਦਰਜ ਹਨ?

ੳ) 12 ਅਨੁਸੂਚੀਆਂ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ।

42ਵੀਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਕੀ ਬਣ ਗਿਆ?

ੳ) ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂਤਾਸ਼ਾਲੀ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ, ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਗਣਰਾਜ।

ਭਾਰਤ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਨਿਰਪੱਖ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਕਥਨ ਸੱਚ ਹੈ?

ੳ) ਹਾਂ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁਖੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਰਾਸਟਰਪਤੀ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਵੇਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?

ੳ) ਅਨੇਕਾਂ ਸੋਮਿਆਂ ਤੋਂ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਸੁਪਰੀਮ ਲਾਅ ਆਫ ਦ ਲੈਂਡ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰਵ ਉੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਹਨ?

ੳ) 22 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?

ੳ) ਹਿੰਦੀ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਸ ਅਨੁਛੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਛੂਤ ਛਾਤ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ?

ੳ) ਅਨੁਛੇਦ 17 ਅਨੁਸਾਰ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਸਦਨੀ ਮੰਡਲ ਹੈ?

ੳ) ਦੋ ਸਦਨੀ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿੰਨੇ ਹਨ?

ੳ) 6 ਅਧਿਕਾਰ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ 6 ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?

ੳ) ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਹਨ-

- 1) ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।
- 2) ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।
- 3) ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।
- 4) ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਅਧਿਕਾਰ।
- 5) ਲੁੱਟ ਖਸੁੱਟ ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ।
- 6) ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਉਪਚਾਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।

ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਕਰਤੱਵ 11 ਕਿਸ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ?

ੳ) 86ਵੀਂ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

PUNJAB POLICE CONSTABLE

1) GENERAL AWARENESS

(HISTORY OF PUNJAB)

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਭੌਤਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

Physical Features of the Punjab

ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਿਤੀ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਪੰਝੂੜਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ (ਸਿੰਧ ਘਾਟੀ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ) ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਈ। ਆਰੀਅਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ, ਰਮਾਇਣ ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ ਦਾ ਗੋਟਵੇ ਸੀ।

ਮੱਧ ਕਾਲ ਤੱਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਮਲਾਵਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਭਾਰਤ ਆਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਈ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜਨੀਆਂ ਪਈਆਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਇਲਾਹੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਜੁਲਮ ਦਾ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਹਿਮਾਲਿਆ ਅਤੇ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਪਹਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ।

ਤਰਾਈ ਖੇਤਰ (ਤਹਿ)।

ਮੈਦਾਨੀ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਿਮਾਲਿਆ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੀਮਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਰਫ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਰਸਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਮਲਾਵਰ, ਵਪਾਰੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵੱਲ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਦੂਜੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਵੰਡ ਤਰਾਈ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰੇਤਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਗੋਲਿਕ ਵੰਡ ਇਸ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਉਪਜਾਊ ਹਨ। ਇਹ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਸਿੰਧ ਨਦੀ ਤੋਂ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ ਤੱਕ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਉਪਜਾਊ ਮਿੱਟੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਪਹਾੜੀਆਂ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਦੀਆਂ ਕਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਇੱਕ ਤਿਕੋਣ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲਿਆ ਤੋਂ ਸਿੰਧ ਤੱਕ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਰਾਜਸਥਾਨ ਤੱਕ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਸੁਲੇਮਾਨ ਪਰਬਤ ਲੜੀ ਨੂੰ ਛੂਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਉਲਟ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ।

ਹਿਮਾਲਿਆ ਅਤੇ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਪਹਾੜ: ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

1) ਹਿਮਾਲਿਆ- ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪਹਾੜੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੇਂਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਾਟੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਰੇਂਜਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਚੌੜਾਈ 250 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਰੇਂਜ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਰੇਂਜਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਉਚਾਈ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹਨ:

ਮਹਾਨ ਹਿਮਾਲਿਆ,

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਮੱਧ ਹਿਮਾਲਿਆ ਅਤੇ

ਬਾਹਰੀ ਹਿਮਾਲਿਆ.

1. ਮਹਾਨ ਹਿਮਾਲਿਆ- ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ, ਮਹਾਨ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੇਪਾਲ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ, ਇਸਨੂੰ ਫਿਰ ਮਹਾਨ ਹਿਮਾਲਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਹਿਮਾਲਿਆ ਲਾਰੂਲ-ਸਪੀਤੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਂਗੜਾ ਦੇ ਥ੍ਰਿਸਟ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੂ ਘਾਟੀ ਅਤੇ ਰੋਹਤਾਂਗ ਪਾਸ ਇਹਨਾਂ ਰੋਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਰੋਜ 5851 ਮੀਟਰ ਤੋਂ 6781 ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਹਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਰਫ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

2. ਮੱਧ ਹਿਮਾਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਗੀ ਪਹਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਜ ਰੋਹਤਾਂਗ ਦੱਰੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਚੰਬਾ ਅਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਜੇਹਲਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ 923 ਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੱਕ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਧੋਲਾਧਾਰ ਦੇ ਪਹਾੜ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

2) ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਪਹਾੜ- ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਪਹਾੜ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦਾ ਪੱਛਮੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਰਥਰ ਅਤੇ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਰੋਜਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਰੋਜਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਂਘਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖੈਬਰ ਦੱਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਤਲ ਤੋਂ 1100 ਮੀਟਰ ਉੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਬੁਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪੁਆਇੰਟ ਰਿਹਾ। ਖੈਬਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਰੱਮ, ਤੋਚੀ, ਗੋਮਲ ਅਤੇ ਬੋਲਾਨ ਪਾਸ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਦੱਰੇ ਖੈਬਰ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਬੇਲਾਨ ਦੱਰਾ ਸੁਲੇਮਾਨ ਪਰਬਤ ਲੜੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਸਿਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਕਿਰਬਰ ਪਰਬਤ ਲੜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬੇਲਾਨ ਪਾਸ ਇੱਕ ਚੌੜਾ ਪਾਸ ਹੈ। ਇਹ ਕਵੇਟਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ:

ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਪਹਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹਰ ਸ਼ਾਸਕ ਲਈ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਬਰਫ਼ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਨੇ ਉੱਤਰੀ ਪਾਸਿਓਂ ਹਰ ਸੰਭਵ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀ ਦਾਤ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਲਾਲਚੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

ਤਰਾਈ ਖੇਤਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਜ਼ਾਲਮ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ।

ਹਿਮਾਲਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਹਿਮਾਲਿਆ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਕੰਧ ਵਾਂਗ ਉੱਚਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਹਿਮਾਲਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ:

ਪੰਜਾਬ: ਭਾਰਤ ਦਾ ਗੇਟਵੇ। ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦਾ ਗੇਟਵੇ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਈਰਾਨ ਤੋਂ ਆਰੀਅਨਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮੀ ਪਹਾੜੀ ਲਾਂਘੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ 'ਤੇ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਆਖਰਕਾਰ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੈਟਲ ਹੋ ਗਏ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ

1) ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜ ਅਤੇ ਆਬ।

2) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ।

3) ਰਿਗਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ?

ੳ) ਸਪਤਸਿੰਧੂ।

4) ਪੁਰਾਣ ਕਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ?

ੳ) ਪੰਚਨੰਦ।

5) ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੀ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ?

ੳ) ਪੈਂਟਾਪੋਟਾਮੀਆ।

6) ਮੱਧਕਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਸੀ?

ੳ) ਲਾਹੌਰ ਸੂਬਾ।

7) ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਸੀ?

ੳ) ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ।

8) ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜਾਬ।

9) ਪੰਜਾਬ ਹਿਮਾਲਾ ਦੇ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਹੈ?

ੳ) ਹਿਮਾਲਾ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿਚ।

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ

- ਜਿਆਦਾਤਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲੇ: ਦੱਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ
- ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੱਰੇ: ਖੈਬਰ, ਟੋਚੀ, ਗੋਮਲ, ਬੋਲਾਨ, ਕੁਰਮ
- ਪੰਜ ਦਰਿਆ: ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ, ਰਾਵੀ, ਜੇਹਲਮ, ਚਨਾਬ
- ਅਰਥ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ: ਮੈਦਾਨੀ ਭਾਗ ਅਤੇ ਸਿਵਾਲਿਕ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਖੇਤਰ।
- ਤਰਾਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼: ਅਰਥ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿੱਚ: ਹਿਮਾਲਾ
- ਹਿਮਾਲਾ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ: ਪੰਜਾਬ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

10) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਪਰਬਤ ਹੈ?

ੳ) ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ।

11) ਸੁਨੇਮਾਨ ਪਰਬਤ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਦੌਰੇ ਹਨ?

ੳ) ਖੈਬਰ, ਬੋਲਾਨ, ਟੋਚੀ ਅਤੇ ਗੋਮਲ।

12) ਅਰਧ ਪਹਾੜੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਖੇਤਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਕਾਂਗੜਾ, ਅੰਬਾਲਾ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਸਿਆਲਕੋਟ ਆਦਿ।

13) ਤਰਾਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਸਿਵਾਲਿਕ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਭਾਗ ਨੂੰ।

14) ਪੰਜ ਦੁਆਬਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ?

ੳ) ਬਿਸਤ ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਬ, ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ, ਰਚਨਾ ਦੁਆਬ, ਚੱਜ ਦੁਆਬ, ਸਿੰਧ ਸਾਗਰ ਦੁਆਬ।

15) ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਮਲੇ ਕਿਸ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੀਤੇ?

ੳ) ਉੱਤਰ ਪੱਛਮੀ ਦੌਰਿਆਂ ਤੋਂ।

16) ਪੰਜ ਅਤੇ ਆਬ ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹਨ?

ੳ) ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ।

17) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ।

18) ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ, ਰਾਵੀ, ਜੇਹਲਮ, ਚਨਾਬ।

19) ਟੱਕ ਦੇਸ਼ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ?

ੳ) ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ।

20) ਪੰਜਾਬ ਕਿੰਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ੳ) ਹਿਮਾਲਾ ਅਤੇ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

21) ਅਰਧ ਪਹਾੜੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ।

ੳ) ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚਕਾਰ।

22) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ?

ੳ) ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ।

23) ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਕਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ੳ) ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਅਸਾਮ ਤੱਕ।

24) ਹਿਮਾਲਾ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ ਦੱਸੋ?

ੳ) ਲੰਬਾਈ 200 ਕਿਲੋ ਮੀਟਰ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ 240 ਤੋਂ 320 ਤੱਕ।

25) ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ੳ) ਉੱਚ ਹਿਮਾਲਾ, ਮੱਧ ਹਿਮਾਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ।

26) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਨੂੰ।

27) ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕੀ ਫਾਇਦੇ ਹਨ?

ੳ) 1) ਠੰਢੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ?

2) ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

3) ਵਰਖਾ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੈ।

4) ਉਪਜਾਊ ਮਿਟੀ ਮੈਦਾਨੀ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

28) ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਉਚਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ?

ੳ) 6000 ਫੁੱਟ।

29) ਮੁੱਖ ਦੱਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ?

ੳ) ਖੈਬਰ, ਬੇਲਾਨ, ਕੁਰਮ, ਟੇਚੀ, ਗੋਮਲ।

30) ਤਰਾਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ੳ) ਅਰਧ ਪਹਾੜੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

31) ਅਰਧ ਪਹਾੜੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?

ੳ) ਸਿਵਾਲਿਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਹਿੱਸਾ।

32) ਤਰਾਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?

ੳ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਕਾਂਗੜਾ, ਅੰਬਾਲਾ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਸਿਆਲਕੋਟ।

33) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜਿਆਦਾਤਰ ਭਾਗ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਮੈਦਾਨੀ ਅਤੇ ਉਪਜਾਊ।

34) ਸਿੰਧ ਜਮਨਾ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਮੈਦਾਨੀ ਭਾਗ।

35) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਕਿਹੜੇ ਸਨ?

ੳ) ਸਤਲੁਜ, ਰਾਵੀ, ਬਿਆਸ, ਚਨਾਬ, ਜਿਹਲਮ ਆਦਿ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

PUNJAB POLICE CONSTABLE

2) QUANTITATIVE APTITUDE AND NUMERICAL SKILLS

1) SIMPLIFICATION

SIMPLIFICATION

Questions are made to confuse the candidates with long decimal numbers and calculations which may seem complicated but this topic is one where a candidate can score most without making errors.

The simplification questions can be asked in two ways:

Missing numbers – An equation can be given in the paper and candidates need to fill the blank in that equation, given either in LHS (Left-hand side) or RHS (Right-hand side). For example, $252 - \underline{\hspace{2cm}} + 100 = 5 \times 45 + 275$. Candidates need to fill the blank

Simplifying the equation – The second way in which the simplification questions may be asked is the direct way of giving an equation and solving it to find the answer. For example: $252 - 225 + 100 = ?$. In such questions, candidates have to answer what comes in place of the question mark (?)

Tips & Tricks to Solve Simplification/ Approximation Questions

some basic tips and tricks which may be used to solve the approximation and simplification questions. Refer to the tips given below:

Always solve the Approximation or simplification questions following the **BODMAS** rule.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Numbers which are given in a decimal format, use a rounded-off value for those numbers. For example, 45.62 can be taken as 46, 22.10 can be taken as 22, etc.

Learning tables till at least 20 can be of great help for the candidates and help them save some time

Remember the basic important formulas which can be used in such question:

$$(a+b)^2 = a^2 + b^2 + 2ab$$

$$(a-b)^2 = a^2 + b^2 - 2ab$$

$$a^2 - b^2 = (a+b)(a-b)$$

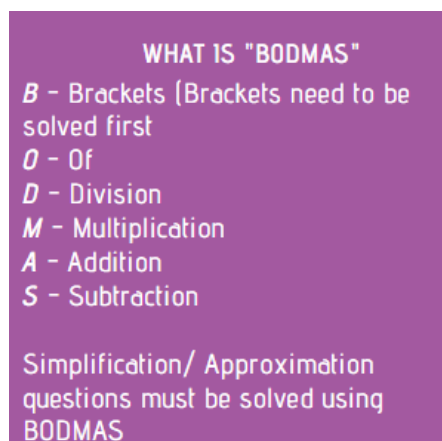
$$a^3 + b^3 = (a+b)(a^2 - ab + b^2)$$

$$(a+b)^3 = a^3 + b^3 + 3ab(a+b)$$

$$(a-b)^3 = a^3 - b^3 - 3ab(a-b)$$

Do not overcomplicate the questions and make sure that long calculations need to be skipped in order to solve the equations within the shorter time period

The image given below shows what is the BODMAS rule as mentioned in the first point of tips:

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Simplification means determining the solution by reducing or simplifying it from the complex calculation. Simplification helps to reduce a fraction by cancelling it to the lowest common factor(LCM) for both the numerator and the denominator to its lowest term. It also helps to reduce an algebraic expression by grouping and combining similar terms. Simplifying makes an algebraic equation easy to understand. There are certain rules to simplify a problem based on simplification, also known as the “BODMAS” rule. Simplification helps in eliminating unnecessary variables.

Simplification

Simplification makes an expression less complicated and easy to understand or solve. Here are some advantages of solving the problems or equations by simplifying them:

It helps to solve the problems in fewer steps

By following the rules of simplification, we can reduce complex problems into easier forms

It is less time-consuming

Relation Between Simplification and Approximation

Simplification means simplifying the expression by reducing it to a simpler form. Approximation means simplifying the mathematical expression to its nearest value, which is not exactly correct. To find the approximate value, we round off the digits in the equations to the nearest value, and simplify the equation using the ‘BODMAS’ rule. The relation between simplification and approximation is that while solving an expression, we simplify the expression and then find the approximate value.

Simplification and approximation together help to solve complex problems easily in less time.

Some important terms under simplification and approximation:

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Vinculum – it is a horizontal line used in mathematical expressions; the line indicates that the expression is grouped together

Brackets – while solving expression related to simplification, we use three types of brackets, round brackets ( ), curly brackets { } and box brackets [ ]. The brackets are used in the following order ( ), { } and [ ]

Surds – to simplify the surd, we express the number under the root sign. Surd is an irrational number

Indices – it is a power or an exponent which is raised to a number of variables. For example, 4^2 , 3^3

Tips and Tricks to Solve Simplification and Approximation

For the expressions containing decimals, we can find the approximate value, first convert the decimals into integers, and then solve the expression

In case of problems related to simplification and approximation, always follow the BODMAS rule

In case of problems, if all the denominators in the fraction are common, then the integer part and the fraction part can be calculated separately

To save extra time, memorise the tables, at least till 20

Round off the numbers to simplify the problems

Always follow the priority order according to the BODMAS rule

Remember fractional values to solve the questions

Learn the rules of divisibility to save extra time

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Basics of Simplification

The basics of simplification is to use the 'BODMAS' rule. The rule is remembered in order to follow it while solving an expression. 'BODMAS' stands for:

B – brackets.

O – Order of operation.

D – division.

M – multiplication.

A – addition.

S – subtraction.

It means that while solving an expression, follow the BODMAS rule from left to right, that is, first solve the brackets, then power or roots, then division or multiplication, then addition or subtraction.

Problems Based on Simplification

Q1. $8 + 4 \div 2 \times 5 = ?$

Using the BODMAS rule,

Solution: $8 + 4 \div 2 \times 5$

$$= 8 + 2 \times 5$$

$$= 8 + 10 = 18.$$

The correct answer for the above expression is 18.

Q2. $36 - [18 - \{14 - (15 - 4 \div 2 \times 2)\}]$. Simplify the expression.

Using the BODMAS rule,

Solution: $36 - [18 - \{14 - (15 - 4 \div 2 \times 2)\}]$

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

$$\begin{aligned} &= 36 - [18 - \{14 - (15 - 2 \times 2)\}] \\ &= 36 - [18 - \{14 - (15 - 4)\}] \\ &= 36 - [18 - \{14 - 11\}] \\ &= 36 - [18 - 3] \\ &= 36 - 15 = 21. \end{aligned}$$

The correct answer for the above expression is 21.

Q3. $19 - [4 + \{16 - (12 - 2)\}]$. Simplify the expression.

Using the BODMAS rule,

$$\begin{aligned} \text{Solution: } &19 - [4 + \{16 - (12 - 2)\}] \\ &= 19 - [4 + \{16 - 10\}] \\ &= 19 - [4 + 6] \\ &= 19 - 10 = 9. \end{aligned}$$

The correct answer is 9.

Q4. $45 - [38 - \{60 \div 3 - (6 - 9 \div 3) \div 3\}]$. Simplify the expression.

Using the BODMAS rule,

$$\begin{aligned} \text{Solution: } &45 - [38 - \{60 \div 3 - (6 - 9 \div 3) \div 3\}] \\ &= 45 - [38 - \{60 \div 3 - 3 \div 3\}] \\ &= 45 - [38 - \{20 - 1\}] \\ &= 45 - [38 - 19] \\ &= 45 - 19 = 26. \end{aligned}$$

The correct answer is 26.

Conclusion

Simplification is a process of turning complex expressions into simpler forms. It determines the solution by reducing or simplifying the expression. The rule used for simplifying an equation is called the BODMAS rule. The rule is remembered and is used while solving complex expressions, it is followed from left to right.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Simplification is usually used for solving two types of problems: the first type is finding the missing numbers, and the second type is the relation between the numbers and simplifying it using the BODMAS rule. Simplification helps to solve a question in fewer steps, thereby helping to reduce time while solving complex expressions. The important parts of simplification are digital sum, number system, reciprocal, approximation, percentage, surds, indices, fraction, etc.

Simplification/ Approximation – Sample Questions

Given below are a few sample questions which may help you understand the concept even better and also to help candidates learn the correct approach to answer such questions.

Q 1. $98/3\%$ of 769.002 + 24% of 160.89 – 67.9900 = ?

220

224

225

226

227

Answer: (4) 226

Solution:

Divide the question into parts,

$$(98/3\% \text{ of } 769.002) + (24\% \text{ of } 160.89) - 67.9900$$

$$\Rightarrow 98/3\% \text{ of } 769.002 = 33\% \times 769 = 254.77 = 255 \text{ — (1)}$$

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

$$\Rightarrow 24\% \text{ of } 160.89 = 24\% \times 161 = 38.64 = 39 \text{ — (2)}$$

Finally,

$$255 + 39 - 68 = 294 - 68 = 226$$

Q 2. What shall come in place of question mark (?)

$$794.89 \div 15.001 + 767.99 \div 12.001 - 1273.012 \div 18.9968 = ?$$

42

35

50

55

47

Answer: (3) 50

Solution:

As per BODMAS,

The division needs to be done first.

$$794.89 \div 15.001 = 795 \div 15 = 53$$

$$767.99 \div 12.001 = 768 \div 12 = 64$$

$$1273.012 \div 18.9968 = 1273 \div 19 = 67$$

$$\text{So, } 53 + 64 - 67 = 117 - 67 = 50$$

Q 3. Find an approximate value of what should come in place of question mark (?)

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

$$39.012 \times 14.98 - 28.013 \times 9.999 = (20 + ?) \times 5.23$$

45

42

41

43

46

Answer: (3) 41

Solution:

As per BODMAS, we first multiply,

$$39.012 \times 14.98 = 39 \times 15 = 585$$

$$28.013 \times 9.999 = 28 \times 10 = 280$$

$$\text{So, } 585 - 280 = (20 + x) \times 5.23$$

$$\Rightarrow 585 - 280 = 100 + 5x$$

$$\Rightarrow 305 - 100 = 5x$$

$$\Rightarrow 205 = 5x$$

$$\Rightarrow x = 41$$

Q 4. $\{40.09\% \text{ of } (\frac{2}{5}) + 59.89\% \text{ of } (1/5)\} \times 1000 + ? = 1$

278

-278

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

279

-279

-280

Answer: (4) 1279

Solution:

$$40.09\% \text{ of } \left(\frac{2}{5}\right) = 40\% \times \frac{2}{5} = 0.16$$

$$59.89\% \text{ of } (1/5) = 60\% \times \frac{1}{5} = 0.12$$

$$\Rightarrow (0.16+0.12) \times 1000 + ? = 1$$

$$\Rightarrow 0.28 \times 1000 + ? = 1$$

$$\Rightarrow 280 + ? = 1$$

$$\Rightarrow ? = -279$$

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

PUNJAB POLICE CONSTABLE

3. MENTAL ABILITY & LOGICAL REASONING

(II) SEQUENCING

NUMBER SEQUENCE IN LOGICAL REASONING

In this article, we will discuss the number sequence in logical reasoning. We will also learn ways to solve number ranking questions, and some solved examples over the topics mentioned above.

A number sequence that follows a pattern is called a Number Series. Candidates must locate the missing or incorrect number in the provided sequence or series. In some problems, one of the terms in the supplied series may be wrong, and candidates must figure out which term is faulty by identifying the pattern involved in the series' creation.

We have divided the number sense reasoning part into numerous sorts based on the various types of problems asked in various competitive tests.

Number Series Types

Let's glance at the many types of questions that could be asked one by one from the list below.

1. Series of additions

In this type of number series reasoning, a certain number is added to the following number based on a pattern.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

2. Series of subtractions

In this type of number series reasoning, a certain number is deducted from the following number based on a pattern.

3. Series of Multiplication

A specific form of number pattern is scaled to acquire the next value in this kind of number series logic.

4. Series of Division

A specific form of number pattern is split to produce the following number in this type of number series logic.

5. Square Collection

Each number is a perfect square of a particular number pattern in this form of number series reasoning.

6. Cube Collection

Each number is a perfect cube of a particular number pattern in this form of number series reasoning.

7. The Fibonacci Sequence

The following number is the total of two previous numbers in this form of number series reasoning.

8. Series that alternates

Multiple number patterns are utilised alternately to build a series in this style of number series reasoning.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

9. Series of Mixed Operators

Multiple operators are used to getting the next value in the sequence in this type of numeric series reasoning.

10. Organizing a Number

Candidates must rearrange numbers as indicated and then answer the problems in this sort of number series reasoning.

Guidance on how to answer Series Completion questions

In order to answer series-based questions correctly, you must:

Learn all of the natural numbers' squares from 1 to 25.

Learn all of the natural numbers' cubes from 1 to 20.

Inspect the series by studying the series and looking for differences, divisions, multiples, and other patterns between the words.

Keep the EJOTY rule in mind. It aids with recalling the alphabet numbers, since E correlates to the fifth place, J to the tenth, O to the fifteenth, T to the twentieth, and Y to the twenty-fifth.

Instances of some kind of number sequence

1. Constant difference series

Any two successive numbers in this series have the same difference.

1, 4, 7, 10, ?

To get the next number, we add 3 to the previous number. So, the answer is $10+3 = 13$.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

2. Increasing difference series

As we progress through the series, the difference between two successive terms grows. Let's try to apply this theory to a problem.

1,2,5,10,17,?

The series obviously increases with the difference: +1, +3, +5, +7, +9,

As a result, we'll get our number by adding 9 to 17, which is 26.

3. A combination of multiple actions

This sort of series has more than one sort of arithmetic operation, or it may have two separate series that have been joined to make a single series. Among all the types of series we've studied thus far, this is the most frequently asked about and the most significant.

Consider the following sequence: 1, 3, 6, 2, 6, 9, 3, 9,

The second term is obtained by multiplying the first term by three, and the third term is achieved by increasing the second term by three. The following term is two, one more than the first. The next term is obtained by multiplying it by three, and the procedure is repeated. Using this method, we arrive at the number 12.

Conclusion

Observing the differences between distinct words is the best technique to tackle number series issues. It's a continuous difference series if we see a constant difference. It's a type 2 or type 3 series if the difference is dropping or growing by a constant quantity. If the difference does not rise or decrease, divide the second term by the first, the third term by the second, and so on. It's a product series if you get the same number every time.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

If none of these methods appear to work, try formulating each phrase as the product of two components and see if any patterns emerge.

If there is still no pattern and the difference is fast growing or decreasing, search for square/cube series. A combination series is one in which the difference increases and decreases in a predictable pattern.

Sequence Based Questions in Logical Reasoning

Logical Reasoning is an enormous section. With the increasing complexity of questions, it shouldn't be taken lightly. In this post, we will be discussing about sequence based questions in Logical reasoning, which is one of the most-scoring question type in the reasoning section.

Sequence based Questions: Types

Numerical based: This type of question will contain a set of numbers and some operations are to be performed based on the question(s)

Alphabet based: This type of question will contain a set of words and some operations are to be performed based on the question(s)

Cross out your weak areas by attempting the topic tests on Reasoning.

Solving Sequence based questions: Prerequisites

The only requirement for solving this kind of questions correctly is attentiveness. This is because this topic only requires a quick understanding of terms like right, left, middle, ascending, descending, etc and a few easy calculations. Let us check some questions based on this topic to understand them better.

Practice Questions for Sequence based questions

Questions 1 to 3: Study the following sets of numbers and carefully answer the questions

384   475   563   728   849   631

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

1. If in each number all the digits are arranged in descending order, which among the following corresponds to the smallest number?

- (a) 563   (b) 631   (c) 728   (d) 475   (e) 384

Answer key: b

Solution: On arranging each number in descending order, we get:

843   754   653   872   984   631

So the lowest number is 631.

2. If in each number, first and last digits are interchanged then how many odd numbers are there after interchanging?

- (a) four   (b) one   (c) two   (d) three   (e) five

Answer key: d

Solution: On interchanging first and last digits, we get:

483   574   365   827   948   136

Now there are three odd numbers (483, 365, 827)

3. If 384 is written as 438, 475 as 547 and so on, then which of the following two numbers will have the least difference?

- (a) 475 and 384   (b) 631 and 728   (c) 631 and 849
(d) 728 and 849   (e) 475 and 563

Answer key: a

Solution: On rearranging all the sets, numbers will be:

438   547   356   872   984   163

$$547 - 438 = 109$$

$$872 - 163 = 709$$

$$984 - 163 = 821$$

$$984 - 872 = 112$$

$$547 - 356 = 191$$

Now the difference between 547 and 438 (i.e. 475 and 384) is 109 that is the least.

Questions 4 to 6: Study the following sets of numbers and carefully answer the questions

RAM   SIT   NET   PET   CUT

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

(Note: The words formed after performing the given operations may or may not be a meaningful English word.)

4. If in each of the words, the first and second letters are interchanged and then all the words are arranged in alphabetical order from left to right, then which word would be in the middle?

- (a) RAM   (b) SIT   (c) PET   (d) NET   (e) CUT

Answer key: c

Solution:

RAM   SIT   NET   PET   CUT

If in each of the words, the first and second letters are interchanged, words would be

ARM   IST   ENT   EPT   UCT

Arranging in alphabetical order;

ARM   ENT   EPT   IST   UCT

Thus EPT(which correspond to the word PET) is in the middle

5. If the first alphabet in each of the word is changed to the previous alphabet in English alphabetical order, how many words thus formed have more than one vowel?

- (a) five   (b) one   (c) two   (d) three   (e) four

Answer key: b

Solution: RAM   SIT   NET   PET   CUT

If the first alphabet in each of the word is changed to the previous alphabet

QAM   RIT   MET   OET   BUT

Thus only OET has 2 vowels.

6. If the last alphabet in each of the word is changed to the next alphabet in English alphabetical order, how many words thus formed will be meaningful English words?

- (a) four   (b) five   (c) two   (d) three   (e) one

Answer key: e

Solution: RAM   SIT   NET   PET   CUT

If the last alphabet in each of the word is changed to the next alphabet

RAN   SIU   NEU   PEU   CUU

Thus only RAN is a meaningful word.

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Logical Sequence of Words

In Logical Sequence of Words, a group of words is given. The candidate is required to arrange these words in a meaningful order such as the sequence of occurrence of events, the sequence from a part to the whole, sequence of increasing/decreasing size, value, intensity etc., and then choose the correct sequence accordingly. Here in this section of Logical Sequence of Words, we have all the important questions and concepts.

Logical Sequence of Words Practice Problems

Q1: Arrange the following in a meaningful sequence:

1. Consultation   2. Illness   3. Doctor   4. Treatment   5. Recovery
(A) 2, 3, 1, 4, 5   (B) 2, 3, 4, 1, 5   (C) 4, 3, 1, 2, 5   (D) 5, 1, 4, 3, 2

Q2: Arrange the following in a logical order:

1. Euphoria   2. Happiness   3. Ambivalence   4. Ecstasy   5. Pleasure
(A) 4, 1, 3, 2, 5   (B) 3, 2, 5, 1, 4   (C) 2, 1, 3, 4, 5   (D) 1, 4, 2, 5, 3

Q3: Arrange the following in a meaningful order, from particular to general:

1. Family   2. Community   3. Member   4. Locality   5. Country
(A) 3, 1, 2, 4, 5   (B) 3, 1, 2, 5, 4   (C) 3, 1, 4, 2, 5   (D) 3, 1, 4, 5, 2

Find Your Answers Here

Q1: A), Q2: B), Q3: A).

MORE QUESTIONS ON THE LOGICAL SEQUENCE OF WORDS.

Part A

Directions (Questions 1 to 10): in each of the following questions arrange the given words in a meaningful sequence and then choose the most appropriate sequence from amongst the alternatives provided below each question.

- Q1: a. Birth   b. Death   c. Funeral   d. Marriage   e. Education
A) d, a, b, e, c   B) b, c, d, e, a   C) a, e, d, b, c   D) a, c, d, e, b

- Q2: a. Site   b. Plan   c. Rent   d. Money   e. Building
A) d, a, b, e, c   B) c, d, b, e, a   C) b, c, e, a, d   D) a, b, c, e, d

- Q3: a. Table   b. Tree   c. Wood   d. Seed   e. Plant
A) d, e, c, b, a   B) d, e, b, c, a   C) a, c, b, d, e   D) a, b, c, d, e

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Q4: a. College   b. Child   c. Salary   d. School   e. Employment
A) a, b, d, c, e   B) b, d, a, e, c   C) d, a, c, e, b   D) e, c, b, a, d

Q5: a. Reading   b. Composing   c. Writing   d. Printing
A) a, c, b, d   B) b, c, d, a   C) c, a, b, d   D) c, b, d, a

[Find Your Answers Here](#)

Q1: (C), Q2: (A), Q3: (B), Q4: (B), Q5: (D)

Part B

Q6: a. Cutting   b. Dish   c. Vegetable   d. Market   e. Cooking
A) a, b, d, e, c   B) c, b, e, a, d   C) d, c, a, e, b   D) e, c, b, a, d

Q7: a. Income   b. Status   c. Education   d. Well-being   e. Job
A) a, c, b, e, d   B) a, b, e, c, d   C) c, a, e, b, d   D) c, e, a, b, d

Q8: a. Milky way   b. Sun   c. Moon   d. Earth   e. Stars
A) d, c, b, e, a   B) c, d, b, e, a   C) b, c, d, e, a   D) a, d, c, b, e

Q9: a. Sea   b. Rivulet   c. Ocean   d. River   e. Glacier
A) e, d, c, b, a   B) e, d, b, c, a   C) e, b, d, a, c   D) e, b, a, c, d

Q10: a. Poverty   b. Population   c. Death   d. Unemployment   e. Disease
A) c, d, b, e, a   B) b, d, a, e, c   C) b, c, d, e, a   D) a, b, c, d, e

[Find Your Answers Here](#)

Q6: (C), Q7: (D), Q8: (B), Q9: (C), Q10: (B)

PART C

Q11: a. Yam   b. Plant   c. Saree   d. Cotton   e. Cloth
A) b, d, a, e, c   B) 2, 4, 3, 5, 1   C) 2, 4, 5, 1, 3   D) 2, 4, 5, 3, 1

Q12: a. Puberty   b. Adulthood   c. Childhood   d. Infancy   e. Senescence
A) 5, 2, 3, 4, 1   B) 4, 3, 2, 1, 5   C) 4, 3, 1, 2, 5   D) 2, 4, 3, 1, 5

Q13: a. Windows   b. Walls   c. Floor   d. Foundation   e. Roof   f. Room
A) 4, 5, 3, 2, 1, 6   B) 4, 3, 5, 5, 2, 1   C) 4, 2, 1, 5, 3, 6   D) 4, 1, 5, 6, 2, 3

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

Q14: a. Post-box   b. Letter   c. Envelope   d. Delivery   e. Clearance
A) c, b, d, e, a   B) c, b, a, e, d   C) c, b, a, d, e   D) b, c, a, d, e

Q15: a. Key   b. Door   c. Lock   d. Room   e. Switch on
A) e, a, b, d, c   B) d, b, a, e, c   C) d, e, a, c, b   D) e, d, c, b, a

Find Your Answers Here

Q11: (A), Q12: (C), Q13: (C), Q14: (B), Q15: (D)

Part D

Q16: a. Gold   b. Iron   c. Sand   d. Platinum   e. Diamond
A) 2, 4, 3, 6, 1   B) 3, 2, 1, 5, 4   C) 4, 5, 1, 3, 2   D) 5, 4, 3, 2, 1

Q17: a. Cut   b. Put on   c. Mark   d. Measure   e. Tailor
A) 4, 3, 1, 5, 2   B) 3, 1, 5, 4, 2   C) 2, 4, 3, 1, 5   D) 1, 3, 2, 4, 5

Q18: a. Rainbow   b. Rain   c. Sun   d. Happy   e. Child
A) 2, 1, 4, 3, 5   B) 2, 3, 1, 5, 4   C) 4, 2, 3, 5, 1   D) 4, 5, 1, 2, 3

Q19: a. Study   b. Job   c. Examination   d. Earn   e. Apply
A) 1, 2, 3, 4, 5   B) 1, 3, 2, 5, 4   C) 1, 3, 5, 4, 2   D) 1, 3, 5, 2, 4

Q20: a. Shoulder   b. Wrist   c. Elbow   d. Palm   e. Finger
A) e, d, b, c, a   B) c, d, e, b, a   C) c, a, d, b, e   D) b, d, e, c, a

Find Your Answers Here

Q16: B), Q17: (A), Q18: B), Q19: D), Q20: A).

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

PUNJAB POLICE CONSTABLE

6) DIGITAL LITERACY & AWARENESS

(iii)

INTERNET, WORLDWIDE WEB AND WEB SEARCH ENGINES

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਵਿਕਾਸ

1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਨਿਮਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਸਫ਼ਰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫੌਜੀ ਖੋਜ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਤੋਂ, ਇਹ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਯੰਤਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਨੈੱਟਵਰਕ ਵਿੱਚ ਵਧਿਆ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸਾਡੇ ਰਹਿਣ, ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 1960 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਰੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (DoD) ਨੇ ARPANET (ਐਡਵਾਂਸਡ ਰਿਸਰਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਸ ਏਜੰਸੀ ਨੈੱਟਵਰਕ) ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਬਣਾਇਆ। ARPANET ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ ਦੇ ਖੋਜਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ 'ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ARPANET ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨੈੱਟਵਰਕ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਦਰਜਨ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਉਭਾਰ

1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ, ARPANET ਵਧਣ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਸੰਭਵ ਬਣਾਇਆ, ਅਤੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।

1983 ਵਿੱਚ, ARPANET ਨੇ TCP/IP (ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਕੰਟਰੋਲ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ/ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ) ਨਾਮਕ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਸੈੱਟ ਅਪਣਾਇਆ। TCP/IP ਆਧੁਨਿਕ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨੈੱਟਵਰਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

TCP/IP ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਆਧੁਨਿਕ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਿਆ, ਅਤੇ ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣ ਗਿਆ।

ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ 1989 ਵਿੱਚ ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ (WWW) ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸੀ। WWW ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹਾਈਪਰਟੈਕਸਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰਾਹੀਂ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

WWW ਨੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ-ਅਨੁਕੂਲ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣਾਇਆ। ਇਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਲੱਭਣ ਅਤੇ ਦੇਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਵੈੱਬ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ।

ਅੱਜ ਦਾ ਇੰਟਰਨੈੱਟ

ਅੱਜ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਦੋਸਤਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ, ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਿੱਖਣ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੇ ਸਾਡੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ, ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਕਲਪਨਾਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਭਵਿੱਖ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਈ ਰੁਝਾਨ ਹਨ ਜੋ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਵਧਦਾ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇੱਕ ਰੁਝਾਨ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਮੋਬਾਈਲ ਡਿਵਾਈਸਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ ਐਨਲਾਈਨ ਜਾਣ ਲਈ ਸਮਾਰਟਫੋਨ, ਟੈਬਲੇਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੋਬਾਈਲ ਡਿਵਾਈਸਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਰੁਝਾਨ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਆਫ਼ ਥਿੰਗਜ਼ (IoT) ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੈ। IoT ਭੌਤਿਕ ਯੰਤਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਹੈ ਜੋ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਡੇਟਾ ਇਕੱਠਾ ਅਤੇ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। IoT ਦਾ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣ

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਵੇਗਾ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਉੱਜਵਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗਲੋਬਲ ਨੈੱਟਵਰਕ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਨਿਯਮ ਹਨ ਜੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੰਪਿਊਟਰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਟੀਸੀਪੀ/ਆਈਪੀ

ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਕੰਟਰੋਲ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ/ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ (TCP/IP) ਹੈ। TCP/IP ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

TCP ਇੱਕ ਕਨੈਕਸ਼ਨ-ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਡੇਟਾ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੇਟਾ ਸਹੀ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗੁੰਮ ਜਾਂ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

IP ਇੱਕ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਡੇਟਾ ਸੰਚਾਰਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ IP ਨੂੰ TCP ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕੁਸ਼ਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਡੇਟਾ ਦੇ ਗੁੰਮ ਹੋਣ ਜਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹੋਰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ

TCP/IP ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਈ ਹੋਰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਹਨ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਆਮ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

HTTP (ਹਾਈਪਰਟੈਕਸਟ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ) : HTTP ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਹੈ ਜੋ ਵੈੱਬ ਪੇਜਾਂ ਨੂੰ ਵੈੱਬ ਸਰਵਰ ਤੋਂ ਵੈੱਬ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

FTP (ਫਾਈਲ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ) : FTP ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਹੈ ਜੋ ਦੋ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਾਈਲਾਂ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

SMTP (ਸਿੰਪਲ ਮੇਲ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ) : SMTP ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਹੈ ਜੋ ਈਮੇਲ ਭੇਜਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

DNS (ਡੋਮੇਨ ਨਾਮ ਸਿਸਟਮ) : DNS ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਹੈ ਜੋ ਡੋਮੇਨ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ IP ਪਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਨੈੱਟਵਰਕ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਇੱਕ ਸੈੱਟ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਡੇਟਾ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ, ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

ਈਮੇਲ

ਈਮੇਲ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਹ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਦੋਵਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਧਨ ਹੈ।

ਵੈੱਬ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਿੰਗ

ਵੈੱਬ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਿੰਗ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ 'ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੈੱਬ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ।

ਸੋਸ਼ਲ ਨੈੱਟਵਰਕਿੰਗ

ਸੋਸ਼ਲ ਨੈੱਟਵਰਕਿੰਗ ਇੱਕ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਨਵੀਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੇਵਾ ਹੈ ਜੋ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸਤਾਂ, ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸਹਿਕਰਮੀਆਂ ਨਾਲ ਔਨਲਾਈਨ ਜੁੜਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਆਨਲਾਈਨ ਖਰੀਦਦਾਰੀ

ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਔਨਲਾਈਨ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਇੱਕ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਚੁਣਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਔਨਲਾਈਨ ਰਿਟੇਲਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਔਨਲਾਈਨ ਬੈਂਕਿੰਗ

ਔਨਲਾਈਨ ਬੈਂਕਿੰਗ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਤ ਦਾ ਔਨਲਾਈਨ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਾਤੇ ਦੇ ਬਕਾਏ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ, ਪੈਸੇ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਬਿੱਲਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਔਨਲਾਈਨ ਗੇਮਿੰਗ

ਔਨਲਾਈਨ ਗੇਮਿੰਗ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਚੁਣਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਔਨਲਾਈਨ ਗੇਮਾਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਕੰਸੋਲ ਅਤੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨਾਂ ਸਮੇਤ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਿਵਾਈਸਾਂ 'ਤੇ ਖੇਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਔਨਲਾਈਨ ਸਿੱਖਿਆ

ਔਨਲਾਈਨ ਸਿਖਲਾਈ ਨਵੇਂ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਔਨਲਾਈਨ ਕੋਰਸ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਔਨਲਾਈਨ ਮਨੋਰੰਜਨ

ਔਨਲਾਈਨ ਮਨੋਰੰਜਨ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਦਾ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਔਨਲਾਈਨ ਮਨੋਰੰਜਨ ਵਿਕਲਪ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਟੀਵੀ ਸ਼ੋਅ ਸਟ੍ਰੀਮ ਕਰਨਾ, ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਗੇਮਾਂ ਖੇਡਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਈਮੇਲ, ਵੈੱਬ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਿੰਗ, ਸੋਸ਼ਲ ਨੈੱਟਵਰਕਿੰਗ, ਔਨਲਾਈਨ ਖਰੀਦਦਾਰੀ, ਔਨਲਾਈਨ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਔਨਲਾਈਨ ਗੇਮਿੰਗ, ਔਨਲਾਈਨ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਔਨਲਾਈਨ ਮਨੋਰੰਜਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ (WWW)

ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ (WWW) ਇੱਕ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹਾਈਪਰਟੈਕਸਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਜੋ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰਾਹੀਂ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵੈੱਬ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਰ ਨਾਲ, ਕੋਈ ਵੀ ਵੈੱਬ ਪੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਟੈਕਸਟ, ਚਿੱਤਰ, ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਾਈਪਰਲਿੰਕਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨੈਵੀਗੇਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

WWW ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ ਦੀ ਖੋਜ ਟਿਮ ਬਰਨਰਸ-ਲੀ ਨੇ 1989 ਵਿੱਚ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਯੂਰਪੀਅਨ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਰਿਸਰਚ, CERN ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ 1991 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਵੈੱਬ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਰ, ਜਿਸਨੂੰ WorldWideWeb ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ, info.cern.ch, ਵੀ 1991 ਵਿੱਚ ਬਰਨਰਸ-ਲੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ।

ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ 1993 ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਇਹ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤਰੀਕਾ ਬਣ ਗਿਆ। 1995 ਤੱਕ, 10 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੈੱਬਸਾਈਟਾਂ ਸਨ, ਅਤੇ 2000 ਤੱਕ, 1 ਬਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ।

WWW ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ ਇੱਕ ਕਲਾਇੰਟ-ਸਰਵਰ ਮਾਡਲ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ। ਇੱਕ ਵੈੱਬ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੂਗਲ ਕਰੋਮ ਜਾਂ ਮੇਜ਼ੀਲਾ ਫਾਇਰਫਾਕਸ, ਕਲਾਇੰਟ ਹੈ। ਇੱਕ ਵੈੱਬ ਸਰਵਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪਾਚੇ ਜਾਂ ਐਨਜੀਨੈਕਸ, ਸਰਵਰ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਉਪਭੋਗਤਾ ਆਪਣੇ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੈੱਬ ਐਡਰੈੱਸ (URL) ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੈੱਬ ਪੇਜ ਲਈ ਵੈੱਬ ਸਰਵਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬੇਨਤੀ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਵੈੱਬ ਸਰਵਰ ਫਿਰ ਵੈੱਬ ਪੇਜ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਉਪਭੋਗਤਾ ਦੀ ਸਕ੍ਰੀਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵੈੱਬ ਮਿਆਰ

ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ ਕੰਸੋਰਟੀਅਮ (W3C) ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ ਲਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਿਆਰ ਸੰਗਠਨ ਹੈ। W3C ਵੈੱਬ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ HTML, CSS, ਅਤੇ JavaScript ਲਈ ਮਿਆਰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵੈੱਬ ਮਿਆਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੈੱਬ ਪੰਨੇ ਸਾਰੇ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋਣ, ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਡਿਵਾਈਸ ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਰ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੈੱਬ ਪੰਨੇ ਇਕਸਾਰ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨ ਹੋਣ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

WWW ਦਾ ਭਵਿੱਖ

ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਅਤੇ ਵਰਚੁਅਲ ਰਿਐਲਿਟੀ, ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਇਮਰਸਿਵ ਵੈੱਬ ਅਨੁਭਵ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਔਜ਼ਾਰ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

WWW ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

ਹਾਈਪਰਟੈਕਸਟ: WWW ਹਾਈਪਰਟੈਕਸਟ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ, ਜੋ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿੰਕਾਂ 'ਤੇ ਕਲਿੱਕ ਕਰਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੈੱਬ ਪੇਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਨੈਵੀਗੇਟ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ: WWW ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟੈਕਸਟ, ਚਿੱਤਰ, ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਆਡੀਓ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਇੰਟਰਐਕਟੀਵਿਟੀ: WWW ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੈੱਬ ਪੇਜਾਂ ਨਾਲ ਇੰਟਰੈਕਟ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਾਰਮ ਭਰ ਕੇ ਜਾਂ ਗੇਮਾਂ ਖੇਡ ਕੇ।

ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਪਹੁੰਚ: ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ WWW ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

WWW ਦੇ ਫਾਇਦੇ

WWW ਦਾ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨਾ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। WWW ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਲਈ ਨਵੇਂ ਮੌਕੇ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ।

WWW ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ

WWW ਕਈ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ:

ਸੁਰੱਖਿਆ: WWW ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਖਤਰਿਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੈਕਿੰਗ, ਫਿਸ਼ਿੰਗ ਅਤੇ ਮਾਲਵੇਅਰ, ਲਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਗੋਪਨੀਯਤਾ: WWW ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਔਨਲਾਈਨ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਟਰੈਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ: WWW ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗਲਤ ਜਾਂ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਡਿਜੀਟਲ ਪਾੜਾ: ਗਰੀਬੀ, ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਘਾਟ ਵਰਗੇ ਕਾਰਕਾਂ ਕਰਕੇ, WWW ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਵਰਲਡ ਵਾਈਡ ਵੈੱਬ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਐਜ਼ਾਰ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸਾਡੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨਾ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, WWW ਕਈ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਮਾਲਵੇਅਰ

ਮਾਲਵੇਅਰ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹੈ ਜੋ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਜਾਂ ਅਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਡੇਟਾ ਚੋਰੀ ਕਰਨ, ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਣ, ਜਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਲੈਣ ਲਈ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਾਲਵੇਅਰ ਕਈ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਾਇਰਸ, ਵਰਮ, ਟ੍ਰੋਜਨ ਹਾਰਸ, ਸਪਾਈਵੇਅਰ ਅਤੇ ਰੈਨਸਮਵੇਅਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਮਾਲਵੇਅਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ

ਮਾਲਵੇਅਰ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਮਾਲਵੇਅਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਆਮ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

ਵਾਇਰਸ: ਵਾਇਰਸ ਸਵੈ-ਨਕਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣਾ, ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਾਸਵਰਡ ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਕੀੜੇ: ਕੀੜੇ ਵਾਇਰਸਾਂ ਵਰਗੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਨੈੱਟਵਰਕਾਂ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰਾਹੀਂ ਫੈਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਕਰਨਾ, ਨੈੱਟਵਰਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰੈਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਡਾਟਾ ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਟਰੇਜਨ ਘੋੜੇ: ਟਰੇਜਨ ਘੋੜੇ ਜਾਇਜ਼ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੇਸ ਬਦਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਕੋਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਡੇਟਾ ਚੋਰੀ ਕਰਨ, ਹੋਰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਲੈਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਪਾਈਵੇਅਰ: ਸਪਾਈਵੇਅਰ ਇੱਕ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਬ੍ਰਾਊਜ਼ਿੰਗ ਆਦਤਾਂ ਨੂੰ ਟਰੈਕ ਕਰਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸਵਰਡ ਚੋਰੀ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੀਸਟ੍ਰੋਕ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਰੈਨਸਮਵੇਅਰ: ਰੈਨਸਮਵੇਅਰ ਇੱਕ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਐਨਕ੍ਰਿਪਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡੀਕ੍ਰਿਪਟ ਕਰਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਫਿਰੋਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਫਿਰੋਤੀ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਤੱਕ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗੁਆ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਮਾਲਵੇਅਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ

ਮਾਲਵੇਅਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਰਤੋ। ਇੱਕ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਲਈ ਸਕੈਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਹਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਨੂੰ ਅੱਪ ਟੂ ਡੇਟ ਰੱਖੋ। ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਅੱਪਡੇਟ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪੈਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਵੀ ਕਲਿੱਕ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ। ਅਣਜਾਣ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਈਮੇਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿੰਕਾਂ 'ਤੇ ਕਲਿੱਕ ਨਾ ਕਰੋ ਜਾਂ ਅਟੈਚਮੈਂਟ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੋ।

ਫਾਇਰਵਾਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਫਾਇਰਵਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੱਕ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਡੇਟਾ ਦਾ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੈਕਅੱਪ ਲਓ। ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਨਾਲ ਸੰਕਰਮਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਡੇਟਾ ਗੁਆ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਡੇਟਾ ਦਾ ਬੈਕਅੱਪ ਲੈਣ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਡੇਟਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਮਾਲਵੇਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਡੇਟਾ ਲਈ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ

ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਕੀ ਹੈ?

ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਇੱਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਜੋ ਮਾਲਵੇਅਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ, ਖੋਜਣ ਅਤੇ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਲਵੇਅਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਲਈ ਇੱਕ ਆਮ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਜਾਂ ਅਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਾਇਰਸ, ਵਰਮ, ਟ੍ਰੋਜਨ ਹਾਰਸ, ਸਪਾਈਵੇਅਰ ਅਤੇ ਐਡਵੇਅਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਲਈ ਸਕੈਨ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਾਈਲ ਨੂੰ ਕੁਆਰੰਟੀਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਮਾਲਵੇਅਰ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ

ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਫਾਇਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

ਅਵਾਸਟ ਫ੍ਰੀ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ: ਇੱਕ ਮੁਫਤ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜੋ ਮਾਲਵੇਅਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁੱਢਲੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

AVG ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਮੁਫਤ: ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੁਫਤ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜੋ ਅਵਾਸਟ ਵਰਗੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬਿਟਡੈਫੈਂਡਰ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪਲੱਸ: ਇੱਕ ਅਦਾਇਗੀ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜੋ ਮੁਫਤ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਉੱਨਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਕੈਸਪਰਸਕੀ ਐਂਟੀ-ਵਾਇਰਸ: ਇੱਕ ਅਦਾਇਗੀ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜੋ ਮਾਲਵੇਅਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੋਰਟਨ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ: ਇੱਕ ਅਦਾਇਗੀ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜੋ ਪਛਾਣ ਚੋਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਮੇਤ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਹੀ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਕਿਵੇਂ ਚੁਣੀਏ

ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

ਤੁਹਾਡਾ ਬਜਟ: ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਮੁਫਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਈ ਸੌ ਡਾਲਰ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਪੱਧਰ: ਕੁਝ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਰਤਣ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ: ਕੁਝ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਛਾਣ ਚੋਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਜਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ।

ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ

ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚੁਣ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਇੰਸਟਾਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਅੱਪ ਟੂ ਡੇਟ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅੱਪਡੇਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਲਈ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਕੈਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਿਲਟ-ਇਨ ਸਕੈਨਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਸਹੀ ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤ ਕੇ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਆਪਣੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਵਾਧੂ ਸੁਝਾਅ

ਐਂਟੀਵਾਇਰਸ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ:

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਵੀ ਕਲਿੱਕ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ। ਅਣਜਾਣ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਈਮੇਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿੰਕਾਂ 'ਤੇ ਕਲਿੱਕ ਨਾ ਕਰੋ ਜਾਂ ਅਟੈਚਮੈਂਟ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੋ।

ਆਪਣੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਨੂੰ ਅੱਪ ਟੂ ਡੇਟ ਰੱਖੋ। ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਅੱਪਡੇਟ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪੈਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਾਸਵਰਡ ਵਰਤੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਸਵਰਡ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 12 ਅੱਖਰ ਲੰਬਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ, ਨੰਬਰਾਂ ਅਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਡੇਟਾ ਦਾ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੈਕਅੱਪ ਲਓ। ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਨਾਲ ਸੰਕਰਮਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਡੇਟਾ ਗੁਆ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਆਪਣੇ ਡੇਟਾ ਦਾ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੈਕਅੱਪ ਲੈਣ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਸਾਡੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ, ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਾਂਗ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੋਵੇਂ ਹਨ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਫਾਇਦੇ

1. ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ:

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਲਪਨਾਯੋਗ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਰਨਾ, ਸਿੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸੂਚਿਤ ਰਹਿਣਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

2. ਸੰਚਾਰ:

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰੰਤ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ, ਈਮੇਲ ਅਤੇ ਮੈਸੇਜਿੰਗ ਐਪਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

3. ਈ-ਕਾਮਰਸ:

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੇ ਸਾਡੇ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਔਨਲਾਈਨ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਉਤਪਾਦ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਕਸਰ ਰਵਾਇਤੀ ਸਟੋਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

4. ਸਿੱਖਿਆ:

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣਾ ਸੰਭਵ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਔਨਲਾਈਨ ਕੋਰਸ, ਟਿਊਟੋਰਿਅਲ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸਰੋਤਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

5. ਮਨੋਰੰਜਨ:

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਕਈ ਵਿਕਲਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਟੀਵੀ ਸ਼ੋਅ ਸਟ੍ਰੀਮਿੰਗ, ਔਨਲਾਈਨ ਗੇਮਿੰਗ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਸਟ੍ਰੀਮਿੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ

1. ਸੁਰੱਖਿਆ:

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸਾਈਬਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਜਨਨ ਸਥਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਛਾਣ ਚੋਰੀ, ਫਿਸ਼ਿੰਗ, ਅਤੇ ਮਾਲਵੇਅਰ ਹਮਲਿਆਂ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਡਿਵਾਈਸਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਵਰਤਣੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ।

2. ਗੋਪਨੀਯਤਾ:

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਗੋਪਨੀਯਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਿਨਾਂ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਜਾਂ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੋਪਨੀਯਤਾ ਸੈਟਿੰਗਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਡੇਟਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਾਸਵਰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

3. ਨਸ਼ਾ:

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਆਦੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਔਨਲਾਈਨ ਬਿਤਾਏ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ, ਕੰਮ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

4. ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ:

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਤਸਦੀਕ ਦੇ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਔਨਲਾਈਨ ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

5. ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁੱਦੇ:

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਸਿਹਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਖਾਂ 'ਤੇ ਦਬਾਅ, ਨੀਂਦ ਦੀ ਕਮੀ, ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਘਾਟ। ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬ੍ਰੇਕ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੋਵੇਂ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਜੋਖਮਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸਦੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬਾਰੇ ਅਕਸਰ ਪੁੱਛੇ ਜਾਂਦੇ ਸਵਾਲ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕੀ ਹੈ?

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗਲੋਬਲ ਨੈੱਟਵਰਕ ਹੈ। ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਡਾਟਾ ਪੈਕੇਟ ਭੇਜ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੈਕੇਟ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈੱਟਵਰਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਫੋਨ ਲਾਈਨਾਂ, ਕੇਬਲ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਫਾਈਬਰ ਆਪਟਿਕ ਕੇਬਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਕੁਝ ਫਾਇਦੇ ਕੀ ਹਨ?

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਾਇਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

ਸੰਚਾਰ: ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਈਮੇਲ, ਤਤਕਾਲ ਸੁਨੇਹਾ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਕਾਨਫਰੰਸਿੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਜਾਣਕਾਰੀ: ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਲਪਨਾਯੋਗ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸਲਾਹ ਤੱਕ।

ਮਨੋਰੰਜਨ: ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਕਈ ਵਿਕਲਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਡਾਂ, ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਖਰੀਦਦਾਰੀ: ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਆਰਾਮ ਤੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਸਿੱਖਿਆ: ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਰਸਮੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਲੋਕ ਨਵੇਂ ਹੁਨਰ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਔਨਲਾਈਨ ਕੋਰਸ, ਟਿਊਟੋਰਿਅਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਰੋਤ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਕੁਝ ਜੋਖਮ ਕੀ ਹਨ?

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਕੁਝ ਜੋਖਮ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

ਸਾਈਬਰ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ: ਸਾਈਬਰ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਯੰਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ।

ਪਛਾਣ ਦੀ ਚੋਰੀ: ਪਛਾਣ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਯੋਧਾਧੜੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਾਲਵੇਅਰ: ਮਾਲਵੇਅਰ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹੈ ਜੋ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੋਂ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਜਾਂ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਫਿਸ਼ਿੰਗ: ਫਿਸ਼ਿੰਗ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਔਨਲਾਈਨ ਘੁਟਾਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਪੈਮ: ਸਪੈਮ ਇੱਕ ਅਣਚਾਹੀ ਈਮੇਲ ਹੈ ਜੋ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

ਤੁਸੀਂ ਔਨਲਾਈਨ ਕੀ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ। ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਪਤਾ ਜਾਂ ਫੋਨ ਨੰਬਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਨਾ ਕਰੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।

ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਾਸਵਰਡ ਵਰਤੋ। ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਓ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸਵਰਡ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 8 ਅੱਖਰ ਲੰਬੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਅੱਖਰ, ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ।

ਆਪਣੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਨੂੰ ਅੱਪ ਟੂ ਡੇਟ ਰੱਖੋ। ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਅੱਪਡੇਟ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪੈਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਫਿਸ਼ਿੰਗ ਘੁਟਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ। ਅਣਜਾਣ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਈਮੇਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿੰਕਾਂ 'ਤੇ ਕਲਿੱਕ ਨਾ ਕਰੋ ਜਾਂ ਅਟੈਚਮੈਂਟ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੋ।

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਸਪੈਮ ਫਿਲਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਸਪੈਮ ਫਿਲਟਰ ਅਣਚਾਹੇ ਈਮੇਲਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਇਨਬਾਕਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਐਂਜ਼ਾਰ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਜੋਖਮਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

MOST IMPORTANT QUESTIONS ON INTERNET

1. Who is the father of Internet ?

A. Vint Cerf   B. Tim Berners Lee   C. Charles Babbage   D. None of these

Answer: A

2. Who is the founder of the Internet?

A. Vint Cerf   B. Charles Babbage   C. Tim Berners-Lee   D. None of these

Answer: C

3. Who invented world wide web ?

A. Tim Berners Lee   B. Sir Thomas   C. Charles Babbage   D. None of these

Answer: A

4. Who is the father of email ?

A. Tim Berners Lee   B. Charles Babbage   C. Paul Buchheit   D. Ray Tomlinson

Answer: D

5. Internet's initial development was supported by

A. Microsoft   B. ARPANET   C. Bill Rogers   D. Bill Gates

Answer: B

6. World Wide Web was proposed by

A. Bill Rogers   B. ARPANET   C. Tim Berners-Lee   D. Bill Gates

Answer: A

7. The internet also known simply as -----

A. NIT   B. NAT   C. NET   D. NFT

Answer: C

8. Which of the following is an example of connectivity?

A. Internet   B. Power Card   C. Data   D. Floppy Disk

Answer: A

9. ----- to transmit information on the World Wide Web.

A. TPPH   B. HTTP   C. HPTT   D. HTPT

Answer: B

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

10. A web address is also called a -----

- A. URL   B. ULR   C. RLU   D. LUR

Answer: A

11. The standard protocol of the Internet is

- A. TCP/IP   B. C++   C. Java   D. HTML

Answer: A

12. A ----- shares hardware, software and data among authorized user.

- A. DNS   B. IP   C. CPU   D. Network

Answer: D

13. ----- is the exchange of computer stored messages by telecommunication.

- A. E-mail   B. Download   C. Copy   D. Save

Answer: A

14. Which of the following refers to dangerous programs that can be 'caught' by opening E-mail attachments and downloading software from the internet?

- A. Hardware   B. Utility   C. Virus   D. Spam

Answer: C

15. Which is the slowest Internet connection service?

- A. Cable modem   B. Land line   C. Dial up service   D. Digital subscriber line

Answer: A

16. The internet is

- A. an internal communication system   B. a large network of networks
C. a communication system for the Indian Government   D. all of these

Answer: B

17. Which of the following is used to write web pages?

- A. HTML   B. HTTP   C. FTP   D. URL

Answer: A

18. Junk E-mail is also called

- A. Copple crumbs   B. sniffer script   C. Spoof   D. Spam

Answer: C

19. In www.gkindiaonline.com, www stands for

- A. World Wide Web   B. Wide World Web
C. World Wide Weblink   D. Web World Web

Answer: A

20. The collection of links throughout the Internet creates an interconnected network called the

- A. Slide Presentation   B. Bookmark   C. Pie chart   D. Plotter

Answer: B

21. The concept of electronic cash is to execute payment by

- A. Cheque   B. Debit Card   C. Credit Card   D. ATM Card

Answer: D

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

22. What was the first network that planted the seeds of internet?

- A. APARNET   B. APRANET   C. ARPANET   D. APRANAT

Answer: C

23. The code for a web page is written using -----

- A. Hypertext markup language   B. Perl   C. FTP   D. URL

Answer: A

24. Each computer connected to the internet must

- A. be an IBM PC   B. be internet compatible
C. have a modern connection   D. have a unique IP address

Answer: D

25. TCP stands for

- A. Transmission Communicational Protocol   B. Transmission Control Protocol
C. Transistor Control Protocol   D. Transform Control Protocol

Answer: B

26. Which of the following is not an example of web browser?

- A. Safari   B. Avast   C. Google Chrome   D. Internet Explorer

Answer: B

27. Which protocol helps to transfer files between computers?

- A. HTP   B. HTTP   C. FTP   D. FTTP

Answer: C

28. Which of the following is not a term pertaining to the Internet?

- A. Keyboard   B. Link   C. Browser   D. Search engine

Answer: A

29. Which of the following is required to create an HTML document?

- A. Internet   B. Text editor   C. Search engine   D. Browser

Answer: B

30. HTML is a

- A. Scripting Language   B. Web Browser   C. Programming Language   D. Network Protocol

Answer: A

31. DNS stands for

- A. Domain Null System   B. Disk Name System
C. Domain Number System   D. Domain Name System

Answer: D

HI-TECH PUNJAB ONLINE COACHING

ਮਾਸਟਰ ਕਾਡਰ, ਲੈਕਚਰਾਰ ਕਾਡਰ, PSTET, ਪਟਵਾਰੀ
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਆਦਿ ਨੋਟਸ

ਨੋਟਸਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ

- 1) ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੋਟਸ ਪੜਨੇ ਬਹੁਤ ਅਸਾਨ ਹਨ।
- 2) ਨੋਟਸ ਪੇਪਰ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਅਤੇ ਸਿਲੇਬਸ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।
- 3) ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨੋਟਸ ਸਾਰਾ ਸਿਲੇਬਸ ਕਵਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- 4) ਸਾਡੇ ਨੋਟਸ ਪੜਦੇ ਸਮੇਂ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਵਾਧੂ ਭਾਰ ਜਾਂ ਟੈਂਸਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
- 5) ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਪੜਾਈ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਹਨ।
- 6) ਨੋਟਸ ਕੰਪਿਊਟਰ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।
- 7) ਨੋਟਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਫੀਸਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।
- 8) ਸਾਰੇ ਨੋਟਸਾਂ ਨਾਲ **THEORY** ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ **QUESTIONS** ਵੀ ਹਨ।
- 9) ਨੋਟਸਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਯਾਦ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਪੜਨੇ ਸੌਖੇ ਹਨ।
- 10) **TET: PTET-I, PTET-II, CTET-I, CTET-II** ਦੇ ਨੋਟਸ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ।
- 11) **MASTER CADRE: ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿਸਟਰੀ, ਪੋਲ.ਸਾਇੰਸ** ਦੇ ਨੋਟਸ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ।
- 12) **PUNJAB PATWARI** ਦੇ ਨੋਟਸ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ।
- 13) **PRINCIPAL, HEAD MASTER & BPEO** ਦੇ ਨੋਟਸ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ।
- 14) **Punjab Police: Constable & Sub-Inspector** ਦੇ ਨੋਟਸ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ।
- 15) ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨੋਟਸ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਿਚ ਹਨ।
- 16) ਨੋਟਸ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਨੋਟਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ

- 1) ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ **DEMO** ਨੋਟਸ ਪੜੋ। ਅਗਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨੋਟਸ ਪਸੰਦ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ, ਘਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ, ਪਿੰਨ ਕੋਡ, ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ ਵੱਟਸਐਪ ਮੈਸਜ਼ ਭੇਜੋ।
- 2) ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡਾ ਬੈਂਕ ਦਾ ਖਾਤਾ ਭੇਜਾਂਗੇ।
- 3) ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਦਿੱਤੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਫੀਸ ਜਮਾਂ ਕਰਵਾਓਗੇ।
- 4) ਫੀਸ ਜਮਾਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਾਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਡਾਕ ਜਾਂ ਕੋਰੀਅਰ ਰਾਹੀਂ ਨੋਟਸ ਭੇਜ ਕੇ ਸਲਿੱਪ ਦੀ ਕਾਪੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੇਜਾਂਗੇ।

ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: **88470-11495**

ਜਾਂ

www.hitechpunjab.com ਵੈਬਪੋਰਟਲ ਤੇ ਵਿਜਟ ਕਰੋ।